

ספר שבח פסח

והוא עפ"י סימני הסדר קדש ורחץ וכו'

בו יתברר מקורי ותמצית כל דיני הסדר בסדר נכון ע"י סעיפים כל דין ודין במעמו ונימוקו מנמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים וחידושי דינים אשר המציא בעומק שכלו ורוחב בינתו, חברו אביר החכמים וגאון הגאונים ה"ה הגאון הגדול האמתי מרנא ורבנא כמו"ה ישמעאל הכהן זצ"ל אב"ד במודינא אשר האיר עיני ישראל בחידושיו ותשובותיו המופלאות בספר זרע אמת ג' חלקים, נדפס בליווארנו בשנת תק"ן.

עם דרשת הש"ך ז"ל

ווארשא

בדפוס האלמער ואייזענשמאדט, נאלעווקי 7 №

שנת תרנ"ד לפ"ק

דרוש של רבינו הגדול בעל הש"ך זל"ה מפתיע ויקר המציאות.

כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו'.

דברי בעל הגדה יש להקשות (א) מדוע בחר באלו ט"ו מעלות דוק הלא עוד נעשו לנו נסים ונפלאות כאלה כמו עמוד ענן ועמוד אש להאיר ומי באר ומלחמות עמלק ושאר נסים לא השב אותם. ואשר בחר לספר באלה כמה מהם המה רסוג אחד. כמו עשיית השפטים ובאלהיהם והרג בכוריהם ונתן לנו את ממונם ושקע צרינו בתוכו הנראים נכללים בעשית השפטים, והמגיד קא חשיב כל אחד ואחד בפ"ע. (ב) מדוע יזכיר בכל פרט ופרט דיינו ומה גם כי הלשון דיינו יורה שלא היה ראוי להיות דבר הבא אחריו כמו שדרשי חז"ל על פסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם לומר די (תענית ט), וקשה למה המאחר יהיה יותר לפני משורת הדין מאשר לפניו. (ג) אלו קרבנו לפני הר סני ולא נתן לנו את התורה דיינו. נודע קושית המפרשים מה הי' לנו במעמד הר סני בלי התורה הקדושה. (ד) ולא בנה לנו את בית הבחירה קשה למה לא נקט בית המקדש. (ה) על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת יש לברר כפל הלשון (ו) בסופו קתני ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו, ולא נקיט זאת ברישא אלו הכניסנו לארץ ולא בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו. ויתר דקדוקים יבוארו בתוך הדרוש, ונראה לתרץ הסיגנון יהיה כן. דבדואי יציאת מצרים היה ע"פ הדין כאשר נבאר אכל יקשה למה עשה בהם שפטים ונצריך לומר טעם על עשיית השפטים באלהיהם ואם יקשה למה עשה באלהיהם ואם נתרץ על עשיית השפטים באלהיהם יקשה למה הרג בכוריהם וכו' עד גמירא, אם האחד מיושב לנכון יקשה לנו על השני. ורק ט"ו מעלות האלו בחר בעל הגדה כי אלה איפה יסתרו זה את זה אבל שאר נסים ונפלאות לא שייכים לכאן. ובסופו כאשר יגיד שתכלית הדבר הי' אשר בנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עונותינו יתורץ הכל בס"ד:

איתא במסכת ב"ק (דף כ"ז ע"ב) רב יהודא אמר לא עביד אינש דינא לנפשי. רב נחמן אמר עביד אינש דינא לנפשי. היכא איכא פסידא כ"ע לא פליגי דעביד אינש דינא לנפשיה, וידוע דמש"ה חישב הקב"ה הקץ והוציאנו קודם נשלם הזמן ד' מאות שנה דאם שהו שם רגע עוד היו משוקעים בטומאה, וזה דברי בעל הגדה ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים ר"ל לעולם כדפי' רש"י על פסוק אם תשקור לי ולניני ולנכדי (בראשית כ"א) ע"כ רחמי האב על הבן. ומתורץ בזה מה דאיתא במדרש ילקוט שבא עזרא שר של מצרים נגד הקב"ה בטענה למה אתה רוצה להטביעם כו' מיד כינס הקב"ה פמליא של מעלה ואמר להם הו דינן ביני ובין עזרא, וקשה למה המתין ער קריעת י"ס תיכף על הוצאתם הו"ל לדון. ובדברינו מתורץ דבכמו זה עביד אינש דינא לנפשיה דהוה פסידא דאם שהו שם עוד רגע וישתקעו שמה ח"ו. אך השתא שיצאו ממצרים ממקום הטומאה שפיר בא עזרא לדון. והנה המפורשים הקשו למה

עשה הקב"ה שפטים במצרים הלא נגזר על ישראל בברית בין הבתרים ידוע תדע כי גר יהיה זרעך כו' ותירצו דמצרים נענשו על קושי השעבוד, ועל הא דיצאו ממצרים קודם הזמן אמרו ג"כ הטעם משום דקושי השעבוד השלים כי מה לי אם אדם יעבוד בכל יום ח' שעות ולא היה לו לעבוד רק ב' שעות ביום פשיטא דנשלמה מלאכתו קודם הזמן המוגבל וזה, אלו הוציאנו ממצרים ר"ל קודם הזמן המוגבל וק' למה? וצ"ל משום דקושי השעבוד השלים דהקב"ה חישב הקץ שיהיו רק רד"ו שנה ותכפול העבודה למען לא ישתקעו שמה וא"כ ק' למה עשה בהם שפטים? דבלא זה יהיה לנו טעם על עשיית השפטים משום קושי השעבוד אבל עתה מוכרח דקושי השעבוד השלים וא"כ למה עשה בהם שפטים, וזה.

אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו.

וע"כ צ"ל תירוץ אחר על עשיית השפטים ואז יקשה למה עשה באלהיהם. דהנה המפרשים הקשו למה פתח הקב"ה בעשרת הדברות אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אשר בראתיך (עיין בכוזרי) ותירצו דיציאת מצרים היה מופת חותך יותר שנודע ה' משפט עשה ונתפרסם יותר יכלתו ואלהותו כאשר באמת אמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים הוא (שמות ח' ט"ו). ומקרא מלא דבר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראתך את כחו ולמען ספר שמי בכל הארץ (שמות ט' ט"ו). והנה פרעה ו-ל עמו נתחייבו כליה למקום (עיין רמב"ם פ"ו מהל' תשובה) אבל עשה בהם שפטים לפרסם כי אין עוד מלבדו אלהי השמים והארץ ועתה ינושה, למה עשה באלהיהם? בלא זה הייתי אומר שהעביר גילולים מן הארץ להודיע שהוא אל לבדו אך עתה נודע מעשיית השפטים שהוא אל הוא היוצר ונתפרסם אלהותו ואם כן למה עשה באלהיהם וזה.

אלו עשה בהם שפטים ולא עשה באלהיהם דיינו.

וע"כ צ"ל תי' אחר על אשר עשה באלהיהם אבל אז יקשה למה הרג בכוריהם, דהנה יש טעם למה הרג בכוריהם משום שעבדו עם ישראל בפרך וישראל נקראים בני בכורי ישראל והוא מזה כנגד מדה. גם י"ל טעם אחר על מכות בכורות משום דאיתא ברש"י פ' הנחם ובמדרש ילקוט שהיו המצרים אומרים שהיו שולטים בנשותיהם של ישראל לכך כתיב גן נעול אחותי כלה הקב"ה העיד עליהם שם של י"ה שבטי י"ה עדות לישראל שלא זינו נשותיהן של ישראל עם המצרים והיינו דכתיב החנוכי, והנה י"ל מה עדות הוא זה שם של י"ה ונראה דאיתא בזוהר בא שהשם של י"ה היה כתוב על פתח הבית של ישראל לכך נלקו בכורי מצרים ולא נלקו בכורי ישראל, ו' על מזוזה זו וד' על מזוזה אחרת, ועוד איתא שאפילו מצרי בא על עשר נשים נלקו כל הבכורים של העשר נשים, א"כ שפיר שמי י"ה מעיד עליהם שכיון שמחמת שם

של י"ה לא לקו בכורי ישראל א"כ מוכיח שלא נטמאו נשי ישראל, דאם היו מצרים שולטים בהן היו נלקים ג"כ כמו שנלקו שאר בכורי הנשים נמצא זה לפע"ד תירוץ נכון על שנלקו בכורי מצרים כדי שמתוך זה יובחן ויוכר שלא נטמאו בהם נשי ישראל, וזה מה דאיתא במס' ב"מ (דף ס"א ע"ב) למה נאמר גבי ציצית אני ה' ויציאת מצרים. אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אני הוא עתיד ליפרע ממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא, וקשה מה ענין זה לזה? ולפ"ז ניחא שידוע שציצית הוא עדה ומציל מן הזנות כדאיתא במסכת מנחות (דף מ"ד) שטפחו לו ציצית על פניו ונדמו לו כד' עדים [וזה מה דאיתא ברש"י בפ' שלח לך פתיל תכלת על שום שכול בכורות ודוק] ויש להרחיב הענין ועתה עת לקצר, ונחזור לענינו הראשון שאם תאמר ת"י אחר על שעשה באלהיהם קשה על שהרג בכוריהם לפי שקשה למה עשה שפטים באלהי מצרים יותר מן אלהי כנענים, ונראה לפי שיש ב' גירסות בת"כ הובא בילקוט פרשת קדושים יש גורסין שהמצרים היו שטופין בע"ג יותר מן הכנענים ומכל האומות, ויש גורסין להפך שהכנענים היו שטופין בע"ג יותר מן המצרים ומכל האומות ע"ש. ואם כן לפי הגירסא הראשונה ניחא לכך עשה שפטים באלהיהם ולא עשה באלהי הכנענים ואיתא במס' קדושין (דף ס"ח ע"ב) דקיי"ל בן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך מקרא דכתיב גבי כנענים כי יסיר בנך מאחרי, בן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך וא"כ ק' למה הרג בכוריהם? בל"ז י"ל כמ"ש להעיד שלא נטמאו נשי ישראל במצרים שאם לא כן היו נלקים גם בכורי ישראל שהרי היו בכורים של מצרים כמו מצרי שבא על עשר נשים לקו כולם, אבל עכשיו הא קי"ל בנך שהולד הולך אחר אמו, אלא ודאי צ"ל כדדחי התם ההוא דוקא בכנען הוא דכתיב ולא שאר אומות והיינו כמ"ש התוספות ד"ה הניחא דהכנענים היו אדוקים בע"ג יותר מכל האומות וממצרים וא"כ הדרא קושיא לדוכתא כיון שעשה באלהיהם למה הרג בכוריהם, וזה.

אלו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דיינו.

וע"כ צ"ל ת"י השני שהרג בכוריהם דהיינו משום שעבדו עם ישראל בפרך והם נקראים בכורים כדכתיב בני בכורי ישראל ואז יקשה למה נתן לנו את ממונם? לפי שנקדים שיש ב' תירוצים על שנתן לנו את ממונם, א) שכר עבודה כדאיתא בסנהדרין (צ"א ע"א), ב) שכל הכסף והזהב שלנו הוא מיוסף כמ"ש בכמה מדרשים לפי שלקט יוסף כל הכסף במצרים [ועפ"ז אמר הגאון אאמ"ו מה דכתיב כאשר הביאו אחי יוסף המטמון אשר מצאו באמתחותיהם ואמר להם האיש אשר על בית יוסף אל תיראו אלהי אבותיכם נתן לכם מטמון כספיכם בא אלי, וקשה כפל הלשון ולפמ"ש ניחא לפי דאיתא במס' ברכות (דף ט' ע"ב) שלא יאמר אותו צדיק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ולכך אמר ה' אלהי אבותיכם נתן לכם מטמון כלומר מכח אלהי אבותיכם ניכח שכל המטמון שלנו ואין זה כסף מצרים לכן אמר כספיכם בא אלי כלומר שכל הכסף

שבא אלי מכל המדינות וארצות הכל כספיקם הוא וכדאיתא נמי בזוהר שלכך היה הרעב במצרים כדי שיקוים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול וזה כספיקם בא אליו ונחזור לעניננו כשתאמר תי' על הרג בכוריהם לפי שעבדו עם ישראל בפרך קשה למה נתן לנו את ממונם? וא"א לומר שכר עבודה משום שנקדים שיש כמה מדרשים חלוקין יש אומרים שישראל במצרים היו כשרים וצדיקים ויש אומרים שהיו ג"כ חוטאים ופושעים כמו המצרים רק הקב"ה גאלם למען שבועת האבות. ואיתא במ"ר הובא בילקוט יחזקאל ואתן צאני צאן מרעיית אדם אתם אם צאן למה אדם, אם אדם למה צאן? צאן לעונשין ואדם למתן שכר. כלומר כשהן בעלי עביות ונקראים צאן שלא יענשו כבהמה וכשהם צדיקים וכשרים נקראים אדם שיקבלו שכר כאדם [וע"ז אמרתי פי' הפסוק משפטיך תהום רבה אדם ובהמ"ה תושיע ה'] ואיתא במשנה ב"מ (דף ע"ג ע"ב) ר' סעורם אחוה דרבא הוי תקיף אינשי דלא מעלו ומעייל בגוהרקא דרבא א"ל רבא שפיר קא עבות דתנינא ראיתי שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם ואיתא במ"ר פ' בשלח ויסע כצאן עמו מה צאן אף שהיא מכלות אילנות אין בעליה מקפידין על כך. כך ישראל אע"פ שחוטאין הקב"ה נוהג בהם כצאן כו' עד צאן לעונשין ואדם למתן שכר וא"כ מוכח שחטאו ישראל ונקראים צאן ולא היו נוהגין כשורה וק' למה נתן לנו את ממונם? בל"ז י"ל שכר עבודה אבל עכשיו שנקראים צאן הא כתיב לעולם בהם תעבודו ובאחיכם זה.

אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דינינו.

וע"כ צ"ל תי' השני על שנתן לנו את ממונם דהיינו שכל הכסף והזהב שלנו הוא משל יוסף וא"כ יקשה לנו, למה קרע לנו את הים? בהקדם שיש מדרשים מחולקים למה נקרע הים (מ"ר פ' בשלח). א) בזכות יוסף נקרע הים דכתיב הים ראה וינס בזכות וינס ויצא החוצה. ב) בזכות ויבקע אברהם את עצי העולה ויבקעו המים, והנה ידוע שגבי יוסף גופי' יש פלונתא חד מ"ד ס"ל יוסף רצה לבא על אשת פוטיפר אלא שנודמנה לו דיוקנו של אביו ובמדרש הוסיף עוד שבקש להרגו באבן שנאמר מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל (הובא בילקוט פ' וישב) והנה בודאי לפי המ"ר הזה מה שייך לומר בשביל וינס יוסף החוצה נקרע הים אדרבא הלא בקש לבוא עלי' ובע"כ נס החוצה. ונראה בזה דאיתא במסכת שבת (דף מ"ט ע"ב) ויבא יוסף לעשות מלאכתו ח"א מלאכתו ממש וח"א לעשות צרכיו נכנס. שבקש לבא על אשת פוטיפר אלא שנודמנה לו דיוקנו של יעקב. וקשה במאי קמיפלגי ונראה דודאי המ"ד הראשון אינו רוצה להוציא לעז על אותו צדיק ולדרשו לגנאי ולכך דורש מלאכתו ממש ומ"ד הב' ג"כ דרשו לשבח ליוסף לפי שמצינו לעבד נמכר יוסף לפוטיפר וקיימא לן אין העבד נקנה לרבו אא"כ עשה לרבו מלאכה בגופו כגון התיר לו מנעלו או רחצו וסכו אבל מלאכות שאינם נוגעים בגופו כגון חשבונות של רבו וכיוצא בו לא נקנה עבד בשביל זה (עיין ב"ד סי' רס"ז) וא"כ אי תימא מלאכתו ממש נמצא יהיה

יוסף עבדו של פוטיפר וזה יהיה גנאי ליוסף שיהיה נמכר לעכו"ם ועוד שיהיה גנאי לכל ישראל שגולו כל כסף וזהב שבמצרים מה תאמר שהיו של יוסף הלא יוסף עבד היה לפוטיפר. ומה שקנה עבד קנה רבו. ולכך מפרש האי מ"ד לעשות צרכיו נכנס נמצא שלא קנה אותו פוטיפר והיה כל הכסף של יוסף. ואפשר שלזה כיון המדרש גם תרגום אונקלוס למבדק בכתבי חושבני שבוה אין נקנה כנ"ל וזה שאמר הכתוב (תהלים ק"ה) ויך כל בכור בארצם ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל כלומר אף שהכה כל בכור בארצם וגם נתן ממונם וא"כ לא תאמר שמלאכתו הוא מלאכתו ממש כי למה נטלו ממונם וא"כ יש בשבטיו כושל כדאיתא בגמרא סוטה (דף ל"ו ע"ב) אמר יעקב עתידין אחיך שיכתבו על אבני האפוד רצונך להמחה מהם אעפ"כ אין בשבטיו כושל כי שמח מצרים בצאתם וא"כ כסף וזהב היה הענקה וכדאיתא בילקוט פרשת ראה ולא שברתו כי בורח אין מעניקין אותו כי שמחו בצאתם ומרצונם הטוב יצאו. נחזור לענינינו כשנאמר שנתן לנו ממונם משום שהכל שלנו הוא מכת יוסף וא"כ צ"ל שיוסף לא נקנה לעבד לפוטיפר וא"כ קשה הא דכתיב ויבוא יוסף לעשות מלאכתו וע"כ צ"ל דמלאכתו לאו מלאכתו ממש אלא לעשות צרכיו נכנס לבוא על אשת פוטיפר וא"כ אין לו זכות בזה ואדרבה בקש לחטוא וא"כ א"א לומר בזכות וינס יוסף החוצה הים ראה וינס וא"כ ק' למה קרע לנו את הים? בל"ז י"ל בשביל וינס ויצא החוצה אבל השתא נהפוך הוא. וזה.

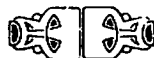
אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו.

וע"כ צ"ל תי' השני על שקרע לנו את הים בזכות ויבקע אברהם עצי העולה ויבקעו המים וא"כ קשה למה העבירנו בתוכו בחרבה? דאיתא במדרש ילקוט פ' בשלח שהיו מלאכי השרת מקטריגים הללו שהן עובדי ע"ג תעשה להם הים יבשה והשיב להם הקב"ה בזכות התורה שעתידין לקבל על הר סיני אני עושה להם הים יבשה. יש להקשות למה הקשו על שעשה הים יבשה ולא הקשו על קי"ס? ונראה פשוט דאיתא בכמה מדרשים דאף שישאל היו חוטאים במצרים גאלם הקב"ה בשביל זכות אבות וכמו שהקדמנו בזכות ויבקע עצי העולה ויבקעו המים אבל לעשות ים יבשה זה ללא צורך הוא שהרי אף אם היו סובלים צער והיו הולכים במים והיו נצולים מיד שונאיהם די אלא ודאי כדאיתא במדרש פרשת בשלח אם לאדם יחיד עשיתי הים יבשה דכתיב יקוו המים ותראה היבשה לעדה קדושה שיאמרו לפני זה אלי ואנוהו לא כ"ש וא"כ כשהם עדה קדושה שייך כ"ש זה אבל כשהיו עובדי ע"ג נהי שיאמרו זה אלי ואנוהו מ"מ גם עבדו ע"ג וכדאיתא בגמרא ועבר בים צרה זה פסל מיכה שהיה עמהם. ממילא לא שייך כ"ש זה וא"כ איך תעשה להם הים יבשה והשיב להם הקב"ה בזכות שיקבלו התורה על הר סיני אני עושה להם ים ליבשה. והנה יש לדקדק מה שאמרו המלאכים שהם עובדי ע"ג הא ודאי ישראל היו עובדין להקב"ה ג"כ שאמרו זה אלי ואנוהו והיו עובדין לע"ג בשיתוף. וא"כ צ"ל דס"ל למלאכים בשיתוף אסור וצ"ל דישראל היו להם קודם מתן תורה דין ישראל שיש פלוגתא

בין הפוסקים הרמב"ן ובעל עשרה מאמרות סוברים שישראל קודם מ"ת היו להם דין ישראל. והתוס' במס' ב"ב סוברים שישראל קודם מ"ת היו להם דין בני נח וקיי"ל דישראל מוזהרין על השיתוף אבל בני נח אינם מוזהרים על השיתוף וא"כ כשתאמר תי' על קרע לנו את הים בזכות ויבקע עצי העולה ויבקעו המים קשה דהרי זה ויבקע עצי העולה חטא הוא שהקריב עולה תחת בנו ואיתא במדרש שאמר זה תמורת בני וקיי"ל בני ישראל עושין תמורה ואין הכותים עושין תמורה. אלא ודאי צ"ל כהרמב"ן ובעל י' מאמרות דקודם מ"ת היה להם דין ישראל וא"כ ק' למה העבירנו בתוכו כחרבה? הלא קשה מה שהקשו מה"ש הללו עובדי ע"ג תעשה להם הים יבשה. בל"ז י"ל קודם מ"ת יש להם דין בני נח ובני נח אינם מוזהרין על השיתוף וכמו שכת' אבל השתא מוכח מאברהם שנהפוך הוא וזהו:

אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה דיינו.

וע"כ צ"ל תירוץ אחר על שהעבירנו בתוכו בחרבה שהוא בשביל התורה שיקבלו על הר סיני וא"כ אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרינו בתוכו דינו משום שנקדים על הא דשקע צרינו בתוכו יש להקשות שהרי כבר נשבע שאינו מביא מבול כמו שאמרו באמת המצריים נדונם במים שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם וכדאיתא בסוטה (דף י"א ע"א) ובאמת איתא שם והם לא ידעו שעל כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא. אבל באמת זה היה ערמה על השבועה וה"נ איתא במ"ר פרשת לך לך שאמר אברהם חלילה לך מעשות כדבר הזה הלא כבר נשבעת שאינך מביא מבול לעולם מה אתה מערים על השבועה והתם נמי כי סדום לא היה רק אומה אחת אלא ודאי תי' זה של אומה אחת הוי לחד מ"ד ערמה וידוע שבשעת מתן תורה כפה הקב"ה הר גיגית על ישראל ואם היה ח"ו מאבד את ישראל היה גם כן כמו מבול שהיה מאבד אומה שלימה דמה לי מבול של מים או של אש או של עפר דהכי נמי איתא במ"ר פ' לך לך מה אתה מערים על השבועה שמא מבול של מים אי אתה מביא וזה הענין דאיתא במסכת זבחים (דף קט"ז ע"א) בשעה שנתן הקב"ה את התורה באו האומות אצל בלעם א"ל ד' למכול ישב והשוב להם בלעם כבר נשבע שאינו מביא מבול אלא ד' עוז לעמו יתן כו' א"כ כשנאמר שהקב"ה העבירנו בתוכו בחרבה בזכות התורה שעתידין לקבל על זר סיני תקשי מה זכות הוא זה והלא הקב"ה כפה אותם לכך וביקש לאבדן אלא צ"ל שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם ולא היה רשאי לאבדן וא"כ תקשי הלא ישראל לא היה רק אומה אחת אלא ודאי אפילו על אומה אחת חל השבועה אם כן קשה למה שקע צרינו בתוכו? הלא כבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם מה תאמר המצרים לא היו רק אומה אחת הלא זה ערמה הוא ואפילו על אומה אחת אינו מביא וזהו.

אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרינו בתוכו דיינו.

וע"כ צ"ל תירוץ אחר על שקע צרינו בתוכו ואזי יקשה „אלו שקע צרינו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר“ משום שנקדים שיש עוד תירוץ על שקע צרינו בתוכו אף אם נאמר שהשבועה היתה גם על אומה אחת שאינו מביא מכול משום דאיתא כפרקי דר"א ובילקוט יונה גבי נינוה שכל המצרים נטבעו בים חוץ מפרעה שנשאר חי כדי שיספר מעשיו ונפלאותיו של הקב"ה וילמדו האומות ממנו לעשות תשובה [ונ"ל שזה שאמר הכתוב מרכבות פרעה וחילו ירה בים ולא כתיב פרעה וחילו ירה בים] א"כ י"ל לעולם על אומה אחת ג"כ אינו מביא והא דשקע צרינו היינו משום דאפילו אומה אחת שלמה אינה נאבדה שהרי פרעה שהוא המלך והעיקר שבאותה אומה נשאר חי [וכמ"ש ואעשה אותך לגוי גדול הוי כמו שלא נאבדו ישראל שישאר משה לבד ודו"ק] ואך יקשה למה ספק צרכינו במדבר? לפי שיש להקשות על זה למה נשאר פרעה חי יותר מכל המצרים? וצ"ל כדי שילמוד תשובה וזה דלא כבעל יי מאמרות דכתב דרק בישראל מהני תשובה וא"כ קשה דהא מצינו שלא הועיל תשובה לכנענים דכתיב בהו לא תחיה כל נשמה הלא פרעה נשאר חי להירות להם תשובה אלא ודאי צ"ל דאיתא פלוגתא במס' ב"ב (דף קי"ט) ובע"ז (דף נ"ג) ושאר מדרשים ומפרשים אי א"י מוחזקת היא לישראל מימות אברהם אבינו שכבש אז א"י והכנענים לא היו רק שומרים וכדאיתא בת"כ הובא בילקוט קדושים שהכנענים אינם רק שומרים שלכם ע"ש או א"י של כנענים היא עד שכבשו ישראל את הארץ והשתא דקא זכו בגווה ולא למפרע וכי הרמב"ן ז"ל ושאר מפרשים דמדכתיב ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי, מוכח דאין א"י מוחזקת להם מאבותיהם דאי מוחזקת מה בכך שלא שלם עון אמורי מ"מ הלא אינם רק שומרים של ישראל ופשיטא דכל אדם יכול לדחות שומר שלו מתי שירצה, ואיתא במ"ר פ' בשלח ויסב אלהים למה לא הוליכך בפשוטה והקיפן במרבר מ' שנה דאמר הקב"ה אם אני מוליכך לארץ מיד כל אחד עוסק בכרמו ובשדהו ובתאנתו תורה מה תהיה עליה לפיכך הקיפן מ' שנה כדי שיעסקו בתורה ואח"כ יבואו לא"י ויעסקו שם בכרמיהם ובשדיהם וכדכתיב ואספת דגנך וגו' א"כ כשתאמר תירוץ על שקע צרינו בתוכו ולא עבר על שבועת המבול משום שפרעה נשאר חי וק' למה נשאר חי? וצ"ל ללמוד תשובה לגוים, יקשה למה לא הועיל תשובה לכנענים? אלא צ"ל דא"י מוחזקת היא מאבותינו וא"כ תקשי למה ספק צרכינו במדבר ארבעים שנה? בל"ז לא קשה למה לא הכניסנו מיד י"ל כי לא שלם עון האמרי אבל עכשיו נהפך הוא שהרי כתב הרמב"ן שמכח כי לא שלם עון האמורי מוכח דא"י אינה מוחזקת [ובאמת איתא במ"ר פ' בשלח ויכם הרכב והפרשים ואף פרעה דברי ר"י ר"נ אמר חוץ מפרעה] וזה;

אלו שקע צרינו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה דיינו.

וע"כ צ"ל תירוץ אחר על ספק צרכנו במדבר דהיינו כשיבואו לא"י מיד

יעסקו בכרמיהם וכדאי' ואספת דגנך ולא יעסקו בתורה לפיכך עכבם במדבר כדי שיעסקו בתורה מתחילה מ' שנה וא"כ אלו ספק צרכנו במדבר מ' שנה ולא האכילנו את המן דיינו משום שנקדים שיש ב' תירוצים על אשר האכילנו את המן א) איתא בילקוט פ' בשלח כדי שיהיה המן למשמרת לפי שעתידין ישראל לומר האיך נעסוק בתורה במה נפרנס את עצמנו לכך צוה הקב"ה קח צנצנת המן והנח לדורות שיראו ישראל ראשונים שעסקו בתורה האיך פרנסן הקב"ה במן כך אם תעסקו בתורה הקב"ה ימציא פרנסתיכם (וזה מאמרם לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן) ועוד טעם אחר שמכח המן מוכח שיום השבת קודש הוא וכדכתיב ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים. וי"ל דזה שייך לפלוגתא דאיתא במס' ברכות (דף ל"ה ע"ב) ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' לא ימיש ספר התורה הוה מפין יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן דרך ארץ דברי ר' ישמעאל רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם ואם כן אם תאמר תי' על ספק צרכינו במדבר מ' שנה כדי שיעסקו בתורה בתחילה במדבר ואח"כ יעסקו בשדיהם ובכרמיהם וכדכתיב ואספת דגנך וא"כ בע"כ מוכח כר' ישמעאל ולא כרשב"י וא"כ ק' למה האכילנו את המן דמורה די' לעשות כרשב"י לעסוק רק בתורה ולא במלאכה ויתפרנסו מהקב"ה כנ"ל כמו ישראל מן המן וא"כ נהפוך הוא וזה.

אלו ספק צרכינו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן דיינו.

וע"כ צ"ל תי' אחר על אשר האכילנו את המן שמכח המן נזכור שיום השבת קודש הוא וא"כ אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו. משום שנקדים שיש להקשות למה באמת צוה הקב"ה לנו בפ"י על מצות שבת הלא כבר שמרו ישראל את השבת במצרים? כדאיתא במדרש, ותירצו המפרשים הטעם לפי שבמצרים היו שומרים רק יום שביעי כמו שעושין שאר אומות יש מהן שומרים יום ראשון כמו שבת ויש מהן שומרים יום ששי כמו שבת לכך צוה לנו הקב"ה את השבת שזה הוא יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו. וזה התירוץ היה נכון אלו לא האכילנו את המן אבל עכשיו שאמרנו שלכך האכילנו את המן שנדע שיום השבת קודש הוא שלא ירד בו המן כדכתיב ויברך ה' יום השביעי ברכו במן וקדשו במן א"כ מכח המן מוכח שזה יום שביעי גמור וכן שמרו במצרים כדאיתא ישמח משה במתנת חלקו וא"כ למה צוה לנו על השבת וזה:

אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו.

וע"כ צ"ל תי' אחר על שנתן לנו את השבת בשביל שיראו הכותים שהקב"ה הבדיל אותנו מכל הכותים וכדכתיב ושמרו בני ישראל את השבת כי אות היא ביני ובין בני ישראל לדעת כי אני ה' מקדשכם וכדאמרין המבדיל

בין קודש לחול בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה וא"כ אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו, לפי שנקדים מה שהקשו המפרשים על מה שאמר אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו למה דיינו היה בכך אם הקריבנו לפני הר סיני? ונ"ל לתרץ לפי פשוטו משום דידוע שבמעמד הר סיני כרת הקב"ה ברית עם ישראל שאינו מחליפן באומה אחרת וכן איתא במדרש שהקב"ה כרת עמהם ברית בחורב בהר סיני להפרישן מן העו"ג ואיתא נמי במס' שבת (דף פ"ט ע"א) למה נקרא שמו הר סיני שבו ירדה שנהא לכותים וא"כ שפיר קאמר אלו קרבנו לפני הר סיני כו' בל"ז הייתי אומר כדי להכניסנו בברית ולהפרישנו מן העו"ג אבל עכשיו שנתן לנו את השבת להפרישנו מן העו"ג וא"כ.

אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו.

ע"כ צ"ל תי' אחר על שקרבנו לפני הר סיני ואז יקשה למה נתן לנו את התורה? דאיתא בזוהר פ' בראשית דחטא אדה"ר לא נתקן לגמרי עד מעמד הר סיני משום דחטא בע"ג לכך לא הועיל תשובתו ואיתא במס' שבת (דף פ"ז ע"א) שיבר את הלוחות מאי דרש אמר מה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולו וישראל מומרים עאכ"ו והסכים המקום עמו ע"ש וא"כ קשה האיך נתן להם את התורה וצ"ל כתי' התוס' שם ד"ה מה פסח דאין זה ק"ו גמור משום דבן נכר אסור בקרבן אבל מ"מ יש ליתן להם התורה כשיעשו תשובה ובס' פענח רויא מביא עוד תי' דגבי פסח למולים ולערלים כשר וישראל לא עבדו כולם ע"ג שהרי שבט לוי לא עבדו וידוע דאיתא פלוגתא בזוהר ובמ"ר אי תשובה מהני גבי חטא ע"ג או לא וא"כ אם תאמר תי' על קרבנו לפני הר סיני שהוא בשביל לתקן חטא אדה"ר קשה הלא אדה"ר עשה תשובה וצריך לומר דתשובה לא מהני בחטא ע"ג וא"כ קשה למה נתן לנו את התורה? בל"ז י"ל דתשובה מועיל כתיב התוס' הנ"ל אבל השתא שקרבנו לפני הר סיני מוכח דלא מועיל תשובה בחטא עו"ג וזה.

אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו.

וע"כ צ"ל תי' השני על שנתן לנו את התורה דיינו למולים ולערלים כשר וא"כ יקשה אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל דיינו ומשום שנקדים דאיתא בפסחים (דף ס"ב ע"ב) אי למולים ולערלים כשר רב חסדא סבר מקצת ערלים פסולה ורב אשי סבר דלא פסולה ועיין ברמב"ם פ"ב מה' ק"פ ובכ"מ והראב"ד שם ובקידושין (דף ל"ז ע"ב) כתבו התוס' על הא מכילתא שכל זמן שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח אחד והא כתיב ביאה גבי פסח היינו עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וא"כ אמאי לא עשו אלא פסח אחד ואעפ"כ נכנסו לארץ וכתבו על זה ב' תירוצים תי' א' לפי שלא היו יכולין לעשות פסח שהיו רובן ערלים שלא נשבה רוח צפונית ולא היו יכולין למול ובאמת חייבין לעשות פסח מיד כמדבר קודם כניסתן לארץ ישראל דדוקא היכא דכתיב ביאה ומושב הוא דאינו חייב אלא לאחר

ירושה וישיבה אבל גבי פסח דלא כתיב אלא ביאה לחוד חייבין מיד אלא דלא
היו יכולין לעשות הפסח כיון שהיו רובן ערלים כך כתבו התוס' שם לחד
תירוצם ות' השני כתבו דהוי ס"ל לישראל כחד תנא דר' ישמעאל דאף דהיכא
דכתיב ביאה לחוד אחר ירושה וישיבה משמע והא דעשו פסח אחד במדבר
היינו משום שהיה ע"פ הדיבור ע"ש והנה ודאי תי' הראשון שכתבו התו' אתיא
כר"ח דמקצת ערלים ומקצת מולין פסוד דאל"כ מה בכך שהיו רובן ערלים
דבהדיא מוכח בגמרא דפסחים דרובן ערלים ומיעוט ערלים חד דינא אית להי'
דמ"ד רובן ערלים פסולה אפי' מיעוט ערלים פסולה ומ"ד מקצת ערלים לא פסולה
אפילו רובן ערלים לא פסולה עד דאיכא כולם ערלים א"כ שפיר קאמר אלו
נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לא"י דיינו לפי שהקשו על נתינת התורה ק"ו
מפסח הלא ישראל מומרים היו וא"כ צ"ל תי' שהבאתי בשם פענח רזיא שישראל
היו מקצת כשרים ודוקא כולם ערלים פסולה וא"כ קשה למה הכניסנו לא"י ?
והלא גבי פסח כתיב ביאה דהיינו עשה מצוה זו שתכנס בשבילה לארץ והם לא
עשו אלא פסח אחד בלבד ואעפ"כ נכנסו לארץ וא"כ תצטרך לומר תירוץ של
התו' שלכך לא עשו אלא פסח אחד לפי שהיו רובן ערלים וא"כ מוכח כרב חסדא
דמקצת ערלים פסולה וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה האיך נתן לנו את התורה וזה.

אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל דיינו.

וא"כ צ"ל תי' השני שכתבו התו' דלא היו חייבין בפסח עד לאחר ירושה
וישיבה והא דעשו פסח במדבר היינו ע"פ הדיבור ואו יקשה למה בנה לנו את
בית הבחירה? דהול"ל ולא צוה לנו לבנות בית הבחירה ועוד למה אמר בית
הבחירה ולא אמר בית המקדש? ונראה דאיתא במ"ר הובא בילקוט מלכים בנה
בניתי בית זבול לך בנין בניתי שהקב"ה בעצמו בנה ביהמ"ק כדכתיב אבן שלמה
מסע נבנה נבנה מאליו וק' למה באמת בנה הקב"ה בעצמו את בהמ"ק ונראה משום
דאיתא בירושלמי שהיה דוד מצטער שלא הי' יכול למצוא מקום לבנות את
בהמ"ק עד שהרחיב לו הקב"ה את המקום ומצא המקום שאמר לו גד הנביא
ראה זה בית אלהים, ונראה הענין משום שבה"מ הי' מוכן להבנות על הר כמ"ש
בכמה פסוקים ואיתא נמי בירושלמי פ' הנחנקין וקמת ועלית מכאן לבית הבחירה
שלא יבנה אלא בגובה של עולם מ"ט כי בהר קדשי בהר מרום ישראל אשתלנו
(יחזקאל י"ז כ"ג) ע"כ וכאשר נבנה באמת בהר המוריה ותנן במס' ע"ג (דף מה
ע"א) כל מקום שאתה מוצא הר וגבעה בא"י בידוע שיש תחתיה ע"ז של
כנענים והקשה התוס' א"כ האיך נבנה בית הבחירה בהר המוריה ותרצו בשם
הירושלמי שהיה ע"פ הנביא וזה דאיתא בספרי הובא בילקוט פ' ראה כי אם
אל המקום אשר יבחר ד' אלהיכם לשכנו תררשו ובאת שמה דרוש ע"פ נביא
לכך אמר בית הבחירה על שם שנבחר המקום והנה בסנה' פ' הנחנקין (דף פט
ע"ב) מפלפל התוס' אי נביא יכול לעקור ד"ת לפי שעה כאלהו בהר הכרמל
שהקריב קדשים בחוץ ומייתי דמצינו בכמה מקומות בש"ס ע"פ הדיבור שאני
משמע דאם אמר הנביא ע"פ הדיבור לעקור דברי תורה לפי שעה שומעין לו
ובתר הכי כתבו התוס' דנ"ל דאין שומעין לו ע"ש. א"כ צ"ל שהקב"ה בנה לנו
את בית הבחירה דאם לא היה בונה בעצמו לא היה אפשר לבנותו שהרי מוכרח
לבנותו על הר וכל הר יש תחתיה ע"ג ואף אם הי' גד הנביא אומר שהוא

המקום המוכן לבנות בית אלהים לא היינו שומעין לו כאיך סברא שבתוס' שהנביא שאומר לעקור דברי תורה אין שומעין לו. לכך אבן שלמה מסע נבנה מאליה. ונחזור לענינו האיך הכניסנו לא"י והרי כתיב ביאה גבי פסח דהיינו עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לא"י. וישראל לא עשו רק פסח אחד, ותצטרך לומר תי' התוס' דס"ל לישראל כאיך תנא דבי ר' ישמעאל דאף דהיכא דכתיב ביאה לחוד לאחר ירושה וישיבה משמע. וא"כ קשה האיך עשו אותו פסח והקריבו קדשים בחוץ, אלא ודאי צ"ל כמו שכתבו התוס' דע"פ הדיבור היה ש"מ דע"פ הדיבור שומעין לנביא לפי שעה לעקור דברי תורה. א"כ קשה למה הקב"ה בעצמו בנה לנו את בית הבחירה הלא די במאמר גד הנביא שאמר זה בית אלהים. בלא זה הייתי אומר דאין שומעין לנביא לעקור דברי תורה אבל השתא הא הוכחנו דשומעין, וא"כ.

אלו הכניסנו לארץ ולא בנה לנו את בית הבחירה דיינו.

ועל כל זה מתרץ ואומר על אחת כמה וכמה כו' שהוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים כו' ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו, משום שנקדים שנודע למה נקרא שמו מזכך שנתמשכן בעונותיהם של ישראל דהיינו במשכן זה יפרעו החוב וכדאיתא במס' קידושין (דף ל"א ע"ב) בתוס' ד"ה איסתייע כו' מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך, שכלה חמתו בעצים ובאבנים שיהיו כפרתן של ישראל ולא כלה חמתו בישראל. וזש"ה ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם משום דאיתא במס' שבועות (דף ט"ז ע"ב) אשכחן מקדש דאיקרי משכן דכתיב ונתתי משכני בתוכם דקאי על מקדש לעתיד וקרי ליה משכן. וא"כ אמר הכתוב למה באמת אני קורא המקדש משכן וקאמר בשביל שהיה משכון על עונותיהם של ישראל לענין שלא תגעל נפשי אתכם, שאל"כ הייתי מכלה חמתי בהם (או י"ל להיפך ונתתי משכני בתוכם ולא תפרש שאני קורא אותו משכני בשביל משכון ולא תגעל נפשי אתכם אלא המקדש איקרי משכון כפשוטו). וידוע שב"ח אסור למשכן משכון של ב"ח ולמעבד דינא לנפשיה אלא בדבר שהוא שלו. ועפ"ז נ"ל מה שאחז"ל בסנהדרין (דף ק"ד ע"ב) שאמרו ישראל עשוני כעובר על דת דאלו בסדום כתיב וה' המטיר על סדום והכא כתיב ממרום שלח אש. והגמ' לכאורה תמוה מאד מכמה טעמים ולפי מ"ש ניהא דידוע דאסור למשכן את ב"ח בעצמו אפי' ע"י שלוחו רק ע"פ ב"ד דאסור למעבד דינא לנפשיה אם לא שהלוה לא ציית דין ישראל אז מותר למעבד דינא לנפשי כדאי במרדכי א"כ שפיר קאמר עשוני כעובר על דת שאיני ציית ד"ו, דאלו בסדום כו' וד' המטיר על סדום וכ"מ שנא' וד', הוא ובית דינו ואלו הכא כתיב ממרום שלח אש בעצמו בלא בית דינו (ואיתא במדרש שלח ע"י מלאך) אלא ודאי עשוני כעובר על דת שמותר למיעבד דינא לנפשיה ע"י שליח, נמצא בזה מתורץ למה בנה לנו הקב"ה בעצמו את בית הבחירה שאילו בנו ישראל אותו לא הי' יכול למשכן ולמיעבד דינא לנפשיה אבל עכשיו שהקב"ה בנאו בעצמו שלו הוא נוסל ויכול לעשות דינא לנפשיה וא"כ מתכפרים בו עונותיהם של ישראל שלא יעשו ח"ו כליה לכך קאמר ובנה לנו בעצמו בית הבחירה והיינו משום שיכול למשכנו לכפר על כל עונותינו.

בעיה וישעתו אכתוב דיני ליל פסח על מדר קדש ורחץ וכו' כל אחד ואחד על מתכונתו:

קדש

א הנה בשאר שבתות וימים טובים . נחלקן הפוסקים . אם אפשר לומר קידוש על הכוס קודם הלילה בזמן התוספת . עיי' בב"י ס"ס רס"ו . ואף בסעודה עלמה נחלקו הפוסקים ; ל' לחיבה מאן דאמר שיכול לגמרה קודם הלילה כמו שכתבו החס' ר"ס ע"פ ד"ה עד שהשך ובת"ד סי' א' ולחיבה מאן דאמר דאז"ג שיכול לקדש קודם שחשך מ"מ לריך לגמור הסעודה אחר שהשך כמ"ס רב"א בחידושו ב' תפלת השחר . אמנם בליל פסח לכ"ע לריך לקדש אחי' שחשך לפי שכל הד' כובות לריך לעשותן בלילה כמ"ס התה"ד סי' קל"ו וכן פסק השו"ע ר"ס תע"ב :

ב כתב הכנזו בה' פסח דף ג"ב ע"ג וז"ל על כל כוס וכוס מברך עליו ברכה בפ"ג אבל אין מברכין עליהם אקב"ו לשמות ד' כוסות אע"פ שיש להם סמך מן הסורה לפי שכל מופסקי וכו' עיי"ש וכן כתב הרוקח בה' פסח דף מ"א ע"ב וז"ל למה אין אנו מברכין על ד' כוסות אקב"ו לשמות ד' כוסות כמו בגר הטובה שהוא מדברין וגם אין מברכין על ההלל וכו' דאמרינן בערכין דף י' דחייב ב' לילות אלא לפי שאינו נעשה ביחד בלא הפסקה כמו במגילה וכו' אבל הלל שאינו נומר יחד שפוסק בסעודתו וד' כוסות לריך על כל אחד מילתו דאם שתאן בבית א' לא ילא אין לברך עליהם הלל וכו' עיי"ש .

ועפ"י ה"ס נלע"ד לתת טעם ג"כ למה אין מברכין על ההגדה אקב"ו לספר ביציאת מצרים . כיון דנפקא לן מקרא דחייב לספר ביציאת מצרים עד שתחטפונו סינה כמו ריבוא לקמן בדיני מגיד ס"א אלא לפי שנתון הסיפור ה"ו מפסיק בסעודה ובכמה דברים אחרים ואינו עושה המלצה בבית א' ע"כ אין מברכין על מלצה זו . אכן אכתי קשה להתייחס בליל פסח אך מה נעשה בכל יום ויום שחייב הדס להזכיר יל"מ ולא תקנו לברך :

וראיתי בשו"ת הרא"ש כלל כ"ד סי' ב' שכתב וז"ל ושאלת למה אין מברכין על סיפור ההגדה הרבס דברים א"ס הקב"ה לעשות זכר לי"מ ואין אנו מברכין עליהם כגון הפרשת בכורות וכל המועדים שאין לריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושים אותו

זכר לי"מ אלא שז"ה לתי"ת המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יל"מ ולוה דוקא הגדה בפה אלא אם ישראל מפרשים לו וכו' ההגדה לבד שאזכרים יל"מ עכ"ל . כלומר דכיון שאין זה אלא בלב אין מברכין :

ואעפ"י שאין מטיבין את החרי שהי מ"מ תורה היא וללמוד היא לריך ואמינה ללאו הרא"ש החוס עלה דחרי שהוצי' להלל קרא קא לווה והגדת לבדך ביום ההוא לאמר וכיון דמדאורייתא חייב להגיד לבנו יסי יל"מ כרי הוא לריך להוליא הדברים בפיו :

ואי לזאת יש להשיב ע"פ מ"ס הרשב"א סי' ח"י שכל מלצה שאינה תלויה כלל במי שעושה אותה . אלא תלויה ג"כ באחר כגון מהנות עניים וכיוצא אין מברכין עליה עיי"ש וא"כ בנדון זה ג"כ כיון שאין מקום למלצה זו אלא בלירוף בנו אין מברכין עליה . והטעם שכתב הרא"ש שאין מברכין על ההגדה לפי שאינו מלצה תלויה בפה אלא בלב כזכר מיירי כשאין לו בן . אבל קשה לי עוד על דברי הרא"ש ז"ל מהא דאמרינן בפ' ע"פ דף קמ"ז חכס בנו שואלו ואם ללוו אבטו שואלנו ואם לא הוא שואל את עצמו וכו' ומשמע לי שהוא מדאורייתא כמו שאכתוב לקמן בדיני מגיד ס"ב ואפי' תימא שהוא מדרבנן מ"מ היה לנו לברך ע"ז כמו על כל שאר מלצה דרבנן :

וראיתי יש ליישב דבריו בדוחק ולומר שאין מברכין על מלצה דרבנן אלא על מלצה שציקרה דרבנן כגון נר חנוכה וכיוצא . אבל סיפור יל"מ בליל פסח שנתן ההורס אינו חייב להוליא מן הפה אלא מה שמגיד לבנו ועל זה אין לו לברך לפי שהוא דבר ההלוי באחר שאין מברכין עליו כח"ל משום הכי לא תקו : לברך במה שהוא שואל את עצמו שהוא מדרבנן כיון שאין זה אלא סניף הוצי' מה"ס דאורייתא שאינו חייב לברך עליה . אבל מפני הדוחק שיש במירוק זה הפעם שכתבתי נלע"ד יותר לגבי הגדת ליל פסח כח"ל ולענין שאר הומים שאין מברכין על זכרון יל"מ ידק מ"ס הרא"ש בתשובתו הסוגרת ואולי לא נאמרו דבריו ז"ל אלא על זה :

וראיתי עוד להרב ח"ר סי' תע"ג ס"ק ל"ד שכתב ע"ז משם שאבזרסס ב' עומים האחד שבתה שאמרו בקידוש זכר לי"מ ילאו

זכרי הרמ"א האלו ח"ל כ"ל דהאידינא דאין דרך לשמות בין השמים הראשונות ח"כ הוא ליה כמלך ואם שמה לריך לברך זורא פרי הגפן ונראה כמוסוף על כבודות ולכן לא יחזור וישמה ויסמוך על ראב"ה כו' וז"ל דנחמילת הסיבה יהיה דעמו לחזור ולשמות בין הראשונות ואז אם עשה ושמה (אף כוס ראשון) בלא הסיבה יחזור וישמה בהסיבה בלא זכרה ע"כ וכן נכון לעשית לענ"ד :

ד כתב הב"ח בסי' תע"ב שאבל אפילו חוץ י"ב חודש של אב ואם אין לריך הסיבה וכחז המג"א שם ס"ק ה' שהוא הדון אבל חוץ ל' יום דשאר קרובים עיי"ש אבל הרב כנה"ג בפ"מ הביאו החק יעקב סק"ה פסק שריך הסיבה וכן העלה גם הוא ע"ש וכן עיקר שאין לבטל מלות הסיבה שהיא עשה דרבים בשביל אבילות שהוא עשה ליוחד ומה גם שאין בהסיבה שמה שמהיה אסורה לאובל אלא היא סימן חירות. ושמהם לאוד וחירות לחוד :

ה שיעור הכוס הוא רביעית שהוא בינה ומחלה ולכתחילה יקחה כל הכוס אפילו הוא כוס גדול ובדיעבד סגי בששתה רוב רביעית כמבואר מדברי השו"ע סי' תע"ב ס"ט וע"ש בפר"מ. ובכוס רביעי עכ"פ לריך לשמות רביעית שלם לאפוקי נפשיה מפלוגתיה בזכרה אחרונה שי"א שאף בזכית לריך זכרה אחרונה וי"א שריך רביעית כמוכא בסי' ק"ל ס"ג אבל לא חרע שלא שמה אלא רוב רביעית אין לריך זכרה אחרונה כדמסיק שם הרב א"ר סק"ה ודלא הב"ח ס"ק ג' :

ו כתב הב"ח בסימן תע"ב שאפילו לכתחילה אין לריך למלאות כל הכוס רק סגי שימלאנו עד רובו. אך כתב ע"ז הפר"ח בסי"ט שתי"מ מלה מן המוכח למלאתו כולו ע"ש. ועכ"פ לריך שלא יהיה הכוס פגום כלומר שלא שמה ממנו כמו שאמרו הפוסקים בסי' קפ"ב ס"ג לענין זכרה"ז ובסי' רע"א ס"ט לענין קידוש ובסי' רל"ו סי"ח לענין הבדלה. ודאי ה"ה כאן שהד' כוסות הם מתקנת רבותינו ז"ל לריך שלא יהיו פגומים וכן מוכח מדברי רש"ם בפי' ע"פ דף ק"ו ד"ס קפ"ד אכאס פנימא לקידוש ולהבדלה ולזכרה"ז ולכל זכרות שמתקנו לסדרם על היין שלא לברך על כוס פגום אבל אם רוצה לשמות יין לריך לברך בפי"ג וכו' ע"ש וא"כ הכא נמי זד' כוסות שמתקנו לסדר זכרה על כל אחד מהם בכוס ראשון קידוש היום, בשני אשר גאלנו, בשלישי זכרה"ז, וברביעי

יאלאו ידי חובת זכרה זו והשני כתב משם הרשב"א דכיון שהוא מלוה שאין לה קצבה שאפי' בדיבור שעלמא שיספר בינ"מ יאלא לך אין לריך זכרה עיי"ש :

והנה התירוף הראשון הוא תמוה לומר שזכרות יל"מ בזכרה הרגל תועיל לזכרה אחרת שהיה לנו לומר בפני עצמה. ובפרט שנוסח הברכה אינו אלא על מלות הרגל. ומה לי אם מזכיר שהרגל הוא זכר ליל"מ. וגם התירוף השני הוא תמוה לומר שבשביל שיואלא בדיבור בעלמא יספר מלברך עליו ועוד לריך קאמר שהיא מלוה שאין לה קצבה הרי אמרו חייב לספר עד שתחטפונו שינה וז"ע. ואני בעיני הגלענ"ד כתבתי זע"ה :

ג צריך לשמות כל הד' כוסות בהסביה ואם שמה בלא הסיבה נסתפקו בזה התום' בפ' ע"פ דק"ה אם לריך לחזור ולשמות בהסביה דכיון דפליגי התם אי תרי כסי קמאי הוא דבעי הסיבה או תרי כסי זכרתי ח"כ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ובפרט זכרתי כסי זכרתי דאיכא למימר ג"כ דנראה כמוסוף על הכוסות עיי"ש. ואע"ג דהרא"ש שם נטה לומר דאף זכרתי כסי זכרתי אם שמה אותם בלא הסיבה חוזר ושמה אותם בהסיבה וכן פ' הסור בסי' תע"ט עיי"ש עכ"ז הכריע הרמ"א בסי' תע"ב ס"ז דזכרתי כסי זכרתי אין לריך לחזור ולשמות אותם בהסיבה דסמכינן אראב"ה דאמר שזמן הזה היה לך להסב, ואע"ג שכח הפר"ח על דבריו שסברת הראב"ה סברה יחידה היא ואין לסמוך עליו עיי"ש נלע"ד דכיון שהתום' נסתפקו אם לריך לחזור ולשמות בהסיבה ובפרט זכרתי כסי זכרתי משום דנראה כמוסוף על הכוסות אע"ג דהרא"ש הכריע לסיפך ת"ת יש ללך דעת ראב"ה עם התום' ולומר דזכרתי כסי זכרתי לא יחזור וישמה בהסיבה :

וגדולה מזו מלינו להב"ח בסי' תע"ט שפסק שאפילו בשתי כוסות הראשונות אין לחזור ולשמות בהסיבה. כיון שהתום' והמרדכי נסתפקו בכל הד' כוסות. וכן פסק החק יעקב בסי' תע"ב ס"ק י"ד אך לזה לא סכימא דעתי הקלושה עמם דמאחר דליכא שום חשש לשמות בין שתי כוסות הראשונות אין לנו לכתוב הודאות של הרא"ש והסור בשביל ספיקת התום' והמרדכי ע"כ נלע"ד לסמוך על הכרע הרמ"א הנזכר :

אלא שראיתי להמג"א שם ס"ק ז' שכתב על

ויהי שאין לברך אלא אחר כוס רביעי וכן פסקו הפוסקים בסי' תע"ד הג"ל וכן הוא המנהג :

י אפילו אימר מיסב בשמאל כל אדם כמי"ט בסימון תע"ג ס"ג :

יא אשה ח"ל הסיבה אח"כ היא חשובה וכל נשים שלנו חשובות אך נהגו שלא להסב דממנו על ראבי"ה שם ס"ד :

יב אם שחה ד' כוסות זאח"ז שלא כסדר לא ילא שם ס"ח :

יג בן ח"ל אצו לריך הסיבה תלמיד ח"ל רבו ח"ל הסיבה אח"כ יתן לו רבו רשות והשמש לריך הסיבה שם ס"ה וס"ו :

יד הברכה אין לריך לומר אותה בהסיבה כמו שכתב הרב צית דוד בסי' ר"כ והוא פשוט . ועוד נראה שאין כוון להסב משום כבוד שמים וכמו שכתב הש"ה שאין לומר ההגדה בהסיבה מטעם זה הביא דבריו אי"ר בסימן תע"ג סקל"ד :

טו מי שסוף חוץ גליל פסח חייב בכל המלות הכהונות בלחות הלילות מהר"ם לובלין סימן ע"ג והפ"ד והט"ז בסימן שתי"א ודלא כהש"ך שם וכ"פ המג"א סי' תקמ"ח ס"ק ח' אך סיים שם מהר"ם לובלין דלא יאמר ההגדה רק ישמע מפי אחר ועיין מש"ל בזה גדידי כלל ס"ג :

ורחץ

א הגה מודעת זאת שהאכל דבר שטיבולו בתשקה לעיני נטילה שלם דפוח במדה זו ו"א שאריך נטילה בערכה ו"א שאריך נטילה בלא ברכה ו"א לדדוק ח"ל נטילה כלל . וס"ע בסימן קנ"ה פסק דעת האתלמי ע"ש . אך הל"ה שהביא דבריו המג"א שם סק"ה כתב שנהגו העולם שלא ליטול ויש להס על מה שיסמכו והם האומ' ז"ל שבזכרים קן ע"ש . וכן נוהגים חללו רוב העולם חוץ מתישואא דמיעוטא דחסיד . חב"ל בלילי פסחים כל העולם נוטלים ידיהם למיבול ראשון בלא ברכה וכבר כתב ע"ז הס"ז בסי' תע"ג סק"ו שמכאן הוכחה מגולה לאותם שאינם נזהרים בכל השנה דמה נשתנס הלילה הזה מכל הלילות וכו' ע"ש והחק"י שם ס"ק כ"ח נתן טעם לשינוי זה כדי שיראו החינוקות וישאלו . ואין נראה טעם זה לענין שהש"ס בפי' ער"פ דף קי"ד אינו אומר אלא שמטבילין מיבול ראשון קודם הסעודה כדי שיראו החינוקות וישאלו

ובדבריו יהללך לריך גם כאן שלא יהיו פגומים : ואין להקשות ע"ז ממה שכתב הכלבו והאורחות חיים ופסקו השו"ע בסי' תע"ג ס"ט

שכוס שלם בן כמה רביעיות שמים ממנו כל כך בני אדם כמעין הרביעיות שבו ע"ש שראש האחר ששטה ממנו אחד יכול לשתות ממנו אחר ח"ע"פ שהוא פגום ש"ל דמיירי ששמים ממנו באופן שאין הכוס פגום כגון שסוף מכוסו לכוסות אחרים כמו שכתבו בסי' רע"א סי' וס"ו לענין קידוש ובסי' קפ"ב ס"ג וד' ובסי' ק"ל ס"א לענין בהמ"ו ע"ש או כגון שאחר ששטה ממנו אחד נותן במוכו מעט מים שבו נחקק הכוס כמו שכתבו הפוסקים בסי' קפ"ב ס"ו ומה שזורקים מן הכוס באלב"ע דלריך עד"ש בלח"ב אין זה פוגם הכוס כדחזיקן בברכה המילה שטובל אלב"ע ברום ונתון בפי התיוק וכמו שכתב הרב ח"ר בסי' קפ"ב סק"ז ע"ש :

ודע שח"ש הב"ה הנזכר שאפילו לכתחילה אין לריך בימלא כל הכוס אינו מדבר לענין כוס של ברהמ"ז לפי שכוס של בהמ"ז לריך ודאי שיהיה מלא שהוא אחר ע"י דברים שנהמרו בכוס של בהמ"ז שאז"ל בפ"ז דברכות הביאו הטור בסי' קפ"ג ועיין עוד במג"א סי' קפ"ג סק"ז וזה פשוט :

ז צריך לשתות הכוס בלא הפסק גדול בנתיים שהוא שלא יסבה בנתייתו כדי שתיית רביעית לחוש לדעת הרמב"ם . אבל דיעבד כל שלא שהה יותר מכדי אכילה פרס אין לריך לחזור ולשתות וכדעת הראב"ד ז"ל כאשר הובאה מחלוקתם בסי' תרי"ב ס"י . אך כתב המג"א בסי' תע"ג סק"א ע"ז וז"ל והם שהה כדי שתיית רביעית הוי ספיקא (כלומר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד הכ"ל) ובשתי כוסות הראשונות יחזור וישקה ולכתחילה ישמה רוב רביעית בנת אחת עיין סי' תע"ה ס"ו עכ"ד :

ח נחלקו הפוסקים אם לריך לברך בפ"ג על כל כוס וכוס או אם אין לברך אלא על כוס אי' ונ' בלבד וכדעה זו פסק השו"ע בסימן תע"ד . אבל רמ"א שם בהנ"ס פסק דעת רוב הגאונים לברך על כל כוס וכוס , וכתב שכן הוא מנהג האשכנזים והיינו פעמא מטום שכל כוס ואם מלאה בסי"ע היא וכמו שכתבו הפוסקים וכן נוהגים רוב העולם חללו :

ט לענין ברכה אחרונה ו"א שאריך לברך אותם אחר כוס שני ואחר כוס ד'

שבת פסח

בס"א יש מחלוקת איזהו הטיבול היולא בו ידי חובת מרור שלדעת הר"ן יולא בטיבול ראשון והטיבול שני היו להיבדל למינוקות ולדעת הסו"ם העיקר ללא ידי מרור הוא הטיבול השני שהוא אחר אכילת המלה כדכתיב על מלות ומרורים ברישא מלה והדר מרור. אלא שמצדק על אכילת מרור בטיבול ראשון מהטעם שאמרו שם בגמרא אחר שמלא בריסו ממנו ארץ יבדק עליו אבל אה"ל דעיקר הוא הטיבול שני והר"ן דוחק לזכרה בשופר שמצדק על התקיעות דמיושב אה"ל פ' שהתקיעות דמיושב הם העיקר המלה וכן מסיק הפר"ה בסו" תע"ה ס"ב. אבל מ"מ נראה שאף לדעת הסו"ם כשעושה גם הטיבול ראשון בחזרת לר"ך כזית כיון שמצדק עליו אכילת מרור ואין אכילה פחות מכזית וכן נראה מדברי הפר"ה הנזכרים. אלא שפסע דברי הסו"ם איש מורים כן. שכתבו שמועלת הברכה דטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון עיין צד"ה מתקוף לה וכו' ולי"ע:

ד צריך לאכול בטיבול זה פחות מכזית כדי ללאות מן המחלוקת. שאם אכל כזית לר"י לר"ך לברך בנ"ר אחריו ולרשב"ם אין לר"ך לברך כתי' שכתב הטור בסו" תע"ג. ואם יאמר שאכל ממנו כזית כתב המג"א בסימון תע"ג ס"ק ח"י שאין לברך ברכה אחריה שספק ברכות להקל:

ה צריך לכונן בצרפת צפה"א שמצדק בטיבול ראשון לפטור גם הטיבול שני מצרפה זו שאל"כ היה נכנס במחלוקת ר"י ורשב"ם שהצו הטור בסו" תע"ה שהטעם שאין מצדקין צפה"א על טיבול לר"י הוא משום שחשוב דברים הבאים מחמת הסעודה שברכת המוליד פוקרתן ולרשב"ם הטעם שאין מצדקין צפה"א על טיבול זה הוא לפי שיאנו מידי צרפה זו בטיבול א' ע"ש:

ו מייבול זה הוא בהרבות לדעת רב עמרם ורמב"ם. ולדעת רבינו תם והרא"ש הוא בהומץ או במי מלה כמו שכתב הטור בסימון תע"ג וכן פסק הסו"ם שם בס"ז. והדר זה תלוי במנהג וכל אחד יעשה כמנהגו:

ז נראה שטיבול זה אינו לר"ך הסיבה לפי שאינו זכר חירות רק הוא להיכיר לחינוקות שיאכלו וכן נראה מדברי כל הפוסקים שלא הזכירו הסיבה בטיבול זה עיין עליהם וכן כתב הרב המופלא בעל דברי יוסף נר"ו בסו" תע"ג ס"ק י"ד:

בפ'

וישאלו למה מצטווין צלילה הזאת קודם הסעודה ע"ש ומאז לן לתקן שמיים אחרים שלא הזכירו צפ"ס:

ע"ה כלע"ד פטעס נעילה זו הוא משום שכיון שהדורות הראשונים בזמן שהיו נזכרים בעומתה וקטרה היו לריכוס ליטול ידיהם לדבר שטיבולו במשקה וכמו שאמרו בפ' ע"פ דף קט"ו שטיבול ראשון לר"ך נעילה משום דהוי דבר שטיבולו במשקה מנהג אבותינו צידנו לנשות כל הסדר כמוהם דתקנה הראשונה בסדר ליל פסח לא זיה ממקומה וכיו"ל בזה כתב הב"י בסימן תע"ה שאין לכונן בנעילה ראשונה לגמור סעודתו על סוף נעילה זו כדי שלא ליטול ידיו ברחוה כדי שלא תבעל תקנתה ז"ל ליטול פתאים צליל פסח וה"ל י"ל כן:

ברפ"ם

א בל שיש לו שאר ירקות מלבד המרור טוב שלא לעשות הטיבול ראשון במרור כדי להוליא עלמו מן המחלוקת. שצפ"ס בפ' ערבי פכחים דף ק"ד וקט"ו דקאמר התם היכא דעביד תרי טיבולי במרור. לרב הו"א מצדק מעיקרא בורח פרי האדמה ואכל ולבסוף מצדק על אכילת מרור ואכיל ורב חסדא מצדק מעיקרא בורח פרי האדמה ועל אכילת מרור ולבסוף אכיל חסא בלא ברכה. ואף שה"ס פסק הלכתא כר"ה ע"ש ובפוסקים בסו" תע"ה ס"ב מ"מ אמרו שם בגמרא רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתיה ע"ש וזו היא כוונת המג"א בסימן תע"ה ס"ק"א שכתב וז"ל וטוב לחזור אחר שאר ירקות לאפוקיה נפשיה מפלוגתיה שבגמרא וכונתו פשוטה כדבריו. אך מ"ש עוד שם שאם אין לו שאר ירקות יקח אפילו מין לפת אינו ללעג"ד שאין זה משמעות הגמ' דקאמר היכא דליכא שאר ירקי מאי וכו' ע"ש וק"ל. ואולי לזה כיון שא"ר שהניח דברי המג"א צ"ע:

ב נוהגים לעשות יבול זה בצרפס שהוא כמריקון ס' פר"ך שהעבירו מלרים את ישראל שהיו ס' רבוא צפר"ך כמו שכתב המג"א בסימן תע"ג ס"ק ד' משם מהר"ל ע"ש:

ג כשאין לו אלא חזרת בעושה אף הטיבול ראשון בחזרת כמזכר

יחזיק

ג כתב המג"א בסי' תע"ג ס"ק כ"ח מסע מסרי"ל שהחזי המלה של אפיקומן פהיה היותר גדולה וכ"כ החזי שם ס"ק ל' וג"ל דהיינו טעמא משום דמהרי"ל חז"ל לשיטתו שלכתיבה יש לחבול מן האפיקומן כשני ז'תים אחד זכר לפסח ואחד זכר למלה הנאכלת עם הפסח כמו שכתבו האחרונים משמו בסי' תע"ז ס"א ע"ש ועיין לקמן בדיני לפון מה שאכתוב בזה ח"ו :

ד נוכחים הפרוסה של אפיקומן תחת המפה וכתב העור בסימן תע"ג ס"ו :
 לזכר מה שאמר הכתוב מש' ורואתם לרעות בשמלותם וכו' והב"י שם כתב משם הכלבו שמלמדין אותה כדי שיראו העינות וישאלו למה מלמדין הפת ועדיין לא אכלנו . וגם כדי שלא ישכחו לאכלה בתוך הסעודה בשוגג ע"ש . ולפי ת"ס הרב עור בדיקת סו' תע"ז ותע"ח שאכילת האפיקומן רומזת לסעודת הלוי'תן י"ל שסימני האפיקומן תורה העלאת זמן הגאולה כמו שאמרו ז"ל כי יום קסם בלבי ללבי גליתו לאיברי לא גליתו :

מגיד

א מצות עשה מן התורה לספר בניסי יציאת מצרים בלילה הזאת כמו שהוכיחו במכילתא מפסוק והגדת לבך ומפסוק זכור את היום הזה אשר יצאת מצרים וכו' וכן פסק הרמב"ם בפי' חו"מ דין א' ע"ש ולכאורה קשה מאי חירי'א בליל פסח הלא גם בשאר הלילות אפשר להכתיב כמאן דאמר בצרכות דף י"ג שמזכיר יציאת מצרים בלילות מקרהי' דלמען תזכור את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ימי חיך היתים כל ימי חיך הילנות וכן פסק הרמב"ם בפ"א מה' ק"ט דין ג' ע"ש :

אך האמת הוא שיש חילוק בין הלילה הזאת לשאר הלילות בזה דברים שבשאר הלילות די שיזכיר הוא מעלמו יציאת מצרים אבל בלילה הזאת לריך שחב לבנים יודיע חסדיו יתברך כמו שאמר הכתוב והגדת לבך וכו' ולא עוד אלא שמורה לעוררם בשינויים כדי שישאלו וע"כ תקנו חכמינו ז"ל כמה שינויים בגון עקירת שלחן ועי' בול ראשון ומצינת כוס שני כדי לעורר לב הקטנים שישאלו כמו שאמרו בפ' ער"פ ובפוסקים סו' תע"ב והנה נקרא להו לעג"ד ממה שאמר הכתוב והגדת לבך ביום ההוא לאמר . שמילת לאמר היא

א בפ' ע"פ דף קי"ז גרסינן לחם עוני וכו' מה דרכו של עני בצרוסה חף כאן בצרוסה . ודאי אינו ר"ל דגוי בצרוסה לזכר אלא לריך ג"כ השלימה . כמו שאמרו בצרכות דף ל"ב אמר ר"פ הכל מודים שמניח הפרוסה בתוך השלימה וצולע מ"ט לחם עוני כתיב . וגם אינו ר"ל מלה אחת שלימה ומלה אחת פרוסה שהרי אמר שם הש"ס בשבת חייב אדם לצלוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב ע"ש וה"ס ביו"ט כמו שכתבו החוס' ז"ל בפ' ע"פ דף קט"ז אלא לריך ג' מלות שתיים שלימות ללחם משנה ואחת פרוסה ללחם עוני וכן כתב הרמ"ם בפרק ער"פ הל' וז"ל ע"כ יהיו העולם לעשות שלש מלות . ונהגו באשכנזי ובצרפת לעשותם מעשרון אחד זכר ללחמי תורה השולח מניח האחרים מניח לחמי תורה . דלחמי תורה צאים בלשה מינים של מלה (בלחיתא במהות דף ע"ו) חלות רבוכה ורקיקין (עשרה לכל מין ומין משלים עשרון לכל חלה ומהעשר חלות של חמץ שהיו עשרון כל א' וא' כדליתא ההם אי אפשר לעשות זכר בפסח משום איסור חמץ) וג' חלות עוסין מעשרון אחד וכו' . (כלומר חז"פ שהשלשה מינים של מלה היו שלשים חלות עכ"ז די לנו שנעשה שלש חלות . וזה לפי שאמרו במנחות דף ע"ז אמר שמואל לחמי תורה שעשן ארבע חלות ולא עיי"ש) ועושן סימן אינו ראשונה גינה ושלשית וכו' מיהו אם החליף וכו' לא עכב כדליתא במגילה ראשון שקרא הרב'ע פסוקים ושני או שלישי שקרא ד' הר"ז משבח . ומאחיה השלש מלות יבלע השנים לשנים וישמור חליה לאפיקומן ויניח חלוו בין שתי השלימות וכו' ע"ש וכן כתב השו"ע בסי' תע"ג סי"ו ע"ש ובהנה"ס סו' הע"ס ס"ז הביא המנהג לעשות השלש מלות הפשרון ע"ש :

ב כתב רמ"א בהנה"ס בסימן תע"ס ס"ז שחם נכברה א' מהשנים לוקחים אותה לשנייה דבלתי פורסין אותה ע"כ . ומנהגנו לעשות שבע מלות שלש לכל לילה ועושים בהם סימנים בגוף העיסה בליטת א' בראשונה ושתיים בשניה וכו' ועושין מלה שביעית בלא שום סימן וקורין אותה עומקום כלומר שנעשית על הספק דאם יארע תקלה באחת מהשם מלות לוקחים אותה לשליה וכיוצא בזה כתב הח"י בסי' תע"ס ס"ק כ"ז בנישים במדינות אשכנז ע"ש :

שבת פסח

ישנו בקוס אכול מלה כמו שאמרו בפסחים דף מ"ג ודף ל' וח"כ היה מקום לומר שלעריץ ההגדה חזרנו לכלנו שמתנת עשה שהז"ג נשים פטורות. עכ"ל ח"א לומר כן שהרי כתבו התוס' בריש מגילת דף ד' ד"ה שאף הן היו באותו הסוג וז"ל יש מקשים למה לי היקשא דכל שיטתו בכל תאכל חמץ חיפוק לו משום שאף הן היו באותו הסוג וז"ל דמשום האי טעמא לא חיבי ח"א מדרבנן אי לאו היקשא. ור"י איש ירוסלים חירך דסד"א למיפטרם מגז"ש דט"ו ט"ו דחג הסוכות כדפריך בפ' ח"ע (וזה דמלת כדפריך הוא ט"ס וז"ל כדפרישית בפ' ח"ע דשם פירשו התוס' כ' ע"ס בדה מ"ג):

והנה לתירוץ ר"י הדבר פשוט שחיובות הכשים בסיפור ההגדה מדאורייתא כמו האגסים כיון שאף הן היו באותו הסוג (דח"ל דלע"ג דלר"י בעלמא חייבות הכשים בנ"ע שהז"ג היכא דאף הן היו באותו הסוג עכ"ל) הכא הן מקום לחייבם בסיפור ההגדה מטעם זה משום דמכא דס"י ט"ו דהאיס איכא למילף דפטורות כמו בסוכה דפטורות כמ"ס בסוכה דף כ"ח, ליתא דיון דלפיכא מקרא דחייבות באכילת מלה אם כן עכ"ל דרך ג"ש לא אתא לפיטורא ודדאי כי היכא דחייבות באכילת מלה ה"נ חייבות בסיפור הגדה דמאי שנא האי מהאי דתאמר דאף הם היו באותו הסוג ח"א לחלק בניהם וח"כ שפירא לקרא דאיבו דהיק ומוקיים אינשיה דשכיל דה"ג"ש לא אתא ללמוד פיטור מסוכה לפסח אלא אהרבה אתא ללמוד חיוב אכולה בסוכה בזיל רשאן כי היכא דחייב במלה בזיל ח' ש"פ כמ"ס בסוכה דף כ"ו ע"ס ודוק היטב) ואף לתירוץ הראשון נראה דמדרבנן מיסת חייבות דהוי כתבו דאי לאו היקשא לא הוו מחייבי מטעם דאף הן היו באותו הסוג אלא מדרבנן אלמא מדרבנן מיסת פשיטא להו דאף הכשים היו חייבות באכילת מלה מטעם זה וח"כ אף הן בדיק ניהו הכי לעינין סיפור ההגדה וכן בדין דדדאי סיפור ההגדה לא גרע ממנוח ד' כוסות דאמרינן בפ' ע"פ דף ק"ח דכשים חייבות ד' כוסות שאף הן היו באותו הסוג, ואין לומר דשאינו ד' כוסות לחיובם מדרבנן ומשום סיי הם אמרו והם אמרו שיש הכשים חייבות משא"כ בסיפור הגדה שאינה מדאורייתא. ליתא דאטו משום דהוי מדאורייתא יגרע תאלו הוי דרבנן אלא הסברא ניהמא להסך מק"ו דאם אפילו במנות עשה דרבנן שהז"ג חייבו להכיס היכא דגם הם היו באותו הסוג כמו בד' כוסות הכל וכן במגילה כמו

היה מיוחסת אלא ר"ל שיעורר שפתי ישנים לשאלו שיגידו להם מעט שיטיים הללו. ועוד שבשאר לילות די בהזכרה בעלמא אכל בזילה הזאת לריך להרבות בו בסיפור והבחי שבחים וכל המרבה בהם הר"ו משיבח. וזה מוכח לע"ד ממה שאמר הכוזב זכור את היום הזה אשר ילאהם וכו' כלומר בזמן יליאה ממש כמו שפירש המכילתא ע"ס וע"כ שבה הכוזב לומר שאלמד הזכירה שחייב בה הכוזב כל הימים וכל הלילות כנ"ל לריך בזילה הוסיף לכפול בו הסיפור כפלי כפלים בלתי שיעור למעשה וזהו הענין שאומר זכור את היום וכו' בלבן מקור ולא בלשון לזוי לומר זכור אפי' ק' פעמים כמו שאמרו בחולין דף קמ"א אלא תשלה אפילו ק' פעמים משמע ופירוש ההגדה חיים דנפקא ליה מדכתיב אלא תשלה בלבן מקור ושאר שאמרו ג"כ בפ"ב דמליפא הכזב תביבם הכזב אפי' מלה פעמים מטעם. וכן אמרו שם עזוב העוזב עזוב אפילו מלה פעמים משמע. וזהו לע"ד שאמרו בגמרא אלא הנהיגה הטור בכו' תפ"א והט"ע שם בפ"ב שחייב לעסוק בניהו יליאה מלריס עד שיחמטנו טינה ע"ס והיונו מהטעם הנ"ל:

ב ברה"ט ברה"ט בתשוב' ח"א סימן מ"א שהשומע תאחר סיפור יליאה מלריס יולא כאלו אמרו בענינו שהשומע כעיה ע"ס דף כ"ד ע"כ והביא דבריו הכנס"ג בכו' תפ"א הגהות הטור טיטה י"ב לענין סיפור הגדה בזיל פסח עיי"ס. ומה דפשיטא ליה להכניס"ג דבריו ר"אם נאמרו גם לענין הגדה ליל פסח לדידי מספקא לי טובא דליתמ' הר"אם מייירי דווקא בסיפור יליאה מלריס של שאר ימות הסנה אכל לא לענין ליל פסח שהחוב הוא להגיד ללהריס כמו שאמר והגדה לבנך וכו'. ועוד אמרו ז"ל שאף אם הוא לבדו שאל את עצמו שאלו נפקא לכו מדעתיה לאמר ח"כ י"ל אלא י"א ח"א ח"כ יליאה הדברים מן הפה ואפשר שלזה אמר רבן גמליאל כל מי שלח אמר שלשה דברים אלו בפסח וכו' אמר דייקא ודי למבין. אכן מתשובת הר"אם שהבאתי בדיו קדם ס"ב נראה לנלארה כדבריו הכנס"ג ועיין מ"ס שם:

ג הדבר פסוק הללי שאף הכשים חייבות בסיפור ההגדה וההלל אף שהוא מ"ע שהז"ג. וזה משום שאף שאין לנו למוד לחייב בהגדה כמו שיש לימוד לחייב באכילת מלה הפסוק לא תאכל עליו חמץ שנעם ימים תאכל עליו מלות. כל שיטתו בכל תאכל חמץ

מאני טעמא דאף קן היו בלוחו הכס משא"כ
 צמילי דרבנן דמהני האי טעמא. הרי דלח
 ס"ל החילוק של מהר"ם הג"ל וא"כ הדק"ל
 אמאי לא חמרינן דנשים חייבות בסוכה מדרבנן
 מטעם דאף קן היו בלוחו הכס אלא ל"ל
 דס"ל להו להחוס' דצמ"ע דאורייתא לא מהני
 כלל הטעם דאף קן היו בלוחו הכס אפילו
 לחייבן מדרבנן ולא מהני האי טעמא אלא
 דיקא לענין לחייבן צמילי דהוה מדרבנן וא"כ
 לפ"י נראה דלפי דעת התוס' דפסחים הג"ל
 כי היכא לחמרינן צמלות סוכה דהוי מ"ע
 דאורייתא דלא מחייבין הנשים אפילו מדרבנן
 ה"י יתחא לענין סיפור הגדה :

אלא טחף לפי דעת זה עכ"ל דאף הנשים
 חייבת בסיפור ההגדה מדרבנן מט"ל
 וזה משום דמאחר דחייבהו דב' כוסות עכ"ל
 דחייבות ג"כ בסיפור הגדה וכמו שכתבו ההוס'
 בהדיח צמ"ג דסוכה דף ל"ח ב"ה מי שהיה
 עבד וכו' משמע מכאן דלשה פטורה מהלל
 דסוכות וכן דעלמא דטעמא משום דמ"ע שה"ג
 נשים פטורות ואש"ג דבהלל דלילי פסחים
 משמע בפ' ער"ש דמחייבי דב' כוסות. ומוסמח
 לא חקנו ד' כוסות אלא כדי לאמר עליוהי
 הגדה והלא שאני הלל דפסח דעל הגם צא ואף
 קן היו וכו' אבל כאן לא על הגם אמור
 ע"כ. וגלע"ד דדבריהם אזלי בשיטת התוס'
 דפסחים הג"ל ומשום הכי לא חייבו הנשים
 בהגדה אלא מטעם הד' כוסות הרי דעכ"פ גם
 לפי דעת התוס' חייבות הנשים מדרבנן בהגדה
 ובהלל דליל פסח ואב' ד' כוסות ודו"ק :

וראירתי להרב המובהק בעל צרכי יוסף
 נר"ו בסומן הע"ג ס"ק ט"ו שהביא
 דברי הרב בית דוד סו' רנ"ו דכתב כס דנשים
 פטורות מסיפור ההגדה דליל פסח ופירש מ"ש
 רמ"א כס בהנ"ה ס"ו דר"י מלונדרא עשה
 ההגדה בלשון לעז כדי שזיבנו הנשים והקנינו
 דלאו משום דנשים חייבות בסיפור ההגדה
 עשה זה אלא משום חיובא דיקן דלאו חייבות
 לספר לאנשים וכו' ע"כ והרב צרכי יוסף
 נר"ו אמר שהביא ראייה לדבריו מדברי התוס'
 דפסחים דף ק"ה הג"ל חזר והקשה עליו דהכי
 פסק קן בנשיאות כאלו הוי מילתא פסיקתא
 והרי הדבר תלוי במחלוקת דהא לפי מ"ש
 התוספות במגילה דף ד' הג"ל חי להירוק
 הרגון חייבות מדרבנן וחי להירוק ה"י חייבות
 מדרבנן ודביא עוד דברי הר"ב החי"ך פ'
 צא דכתב גם הוא דאף הנשים חייבות בסיפור
 הגדה מדרבנן ובה"פ דעל כל פנים הנשים
 חייבות

שאלו בריש מגילה דף ד' ובהטחה בפ"ב
 דשבת דף כ"ג ע"ג כש"כ במלות עשה דאורייתא
 שה"ג דחמירא טפי דהיכא שאף הס היו בלוחו
 הכס דיש לנו לאמר דחייבות מדרבנן מיהא
 וכן מוכרח מדברי התוס' דמגילה הג"ל וכמו
 שכתבתי לעיל :

והן חמת דלכאורה קשה ע"ז ממה שאלו
 בסוכה דף כ"ה דנשים פטורות מסוכה,
 ויליף לי וקרא דכל האזרח להגילא את הנשים
 ופריך המיפוק לה דהויה מ"ע שה"ג דנשים
 פטורות ומשני סד"ח גילף מט"ו דהג המלות
 ע"ש, ומזה תקשה לכאורה להירוק ה"י הג"ל
 דאף סלקא דעתיה לומר דמשום דמ"ע שה"ג
 נשים פטורות והלא התם נתי חיבא טעמא
 דגם הס היו בלוחו הכס דעניי הכבוד וא"כ
 ספיר הלצרך קרא למילף דאפילו הכי נשים
 פטורות וגם מזה תקשה אף להירוק הראשון
 של התוס' הג"ל דהא מדקמיני סתמא דנשים
 פטורות משמע דפטורות אפילו מדרבנן ואמאי
 הכא נתי יתחא לחייבות מדרבנן מיהא מטעם
 דאף קן היו בלוחו הכס בלשון דמזה תקשה
 לכל הב' תירושים של התוס' דמגילה הג"ל
 וק"ל : ולענ"ד דהדברים מגיעים למ"ש מהר"ם
 מרומינבערג בתשובה סו' טע"ג דכתב כס דלא
 שייך טעמא שאף קן היו בלוחו הכס אלא על
 כס שהיו בסכנה ונמלטו דומיא דמגילה וד'
 כוסות וכו' דהוכי ע"כ וא"כ לא קשה מדי
 ממלות אור דשתיא הריא דלא היו העניי כבוד
 המלט כס הסכנה אלא להועלה והננה בעלמא
 שלא יכס טרב ושמש כמו שאמרו ז"ל. ומש"ה
 קאמר הש"ס בסוכה דלא הלצרך קרא
 למפטרינהו אלא כי היכי דלא גילף ט"ו ט"ו
 מחו המלות. וממילא לק"מ להירוק ר"י הג"ל
 וממילא גם להירוק הראשון לק"מ, בלשון
 דעכ"פ לכ"ע מדרבנן מיהא אף הנשים חייבות
 בסיפור יליאת חיליים וכנ"ל :

ואיברא מדרבני התוס' דפ' ער"פ דף
 ק"ה ע"ב אין נראה כן דכתבו כס
 דג"ה היו בלוחו הכס ז"ל והא דחמרינן דפטורות
 מסוכה אש"ג דאף קן היו בלוחו הכס כי
 בסוכות הוכחתי התם בעשה דאורייתא אבל
 דב' כוסות דרבנן חיקטו גם לנשים כיון שהיו
 בלוחו הכס ע"כ פ"י דבריהם דמהש"ס דסיכה
 דף כ"ה הג"ל מוכח דלא אלצרך קרא דהאזרח
 למעט נשים אלא כי היכי דלא גילף ט"ו ט"ו
 מהג המלות וכנ"ל. וקשה דמיפוק ליה דאלצרך
 קרא מוכס דאף קן היו בלוחו הכס ואהא
 תירונו דהתם צמ"ע דאורייתא לגבי זה לא

שבת פסח

וע"כ תקנו רז"ל שיעלו י"ו בני אדם בספר
טורה בכל שבע להגלל מ"ו פיות הג"ל כמ"ס
בר"ב מעבר יבן במאמר ג' פ"ט ע"ג :

יא **בשלתן** ערוך ס"ס תע"ג כתוב דמאגיס
לעשות הי"ו זריקות באלבע
ע"ש אך יש נוסחים לעשות ביום ולח
באלבע וכן כתבו, משם האר"י ע"פ הסוד
וגם ע"פ הפשט יש לתא טעם מבוש מיה"ס
להגנים האלבע בתוך הכוס כמה פעמים וגם
כדי שלא יחזור ויתערב ביום ה"ן שגשאר
באלבע מהטבילות רחבותות דמלבד לחיכה גם
בזה מבוש מיה"ס יש ג"כ טעם אחר וזה משום
דמאמר דלח"ו הי"ו טבילות רוממות אל המכות
של מלרים, ואל הי"ו פיות הג"ל אין כיון
לערבם עם הכוס ששמים וק"ל :

יב **בשמגיע** ללפיד מנביה כל אחד כוסו
צידו עד שחוסם גאל יבראל
כמו שכתב הטור והסו"ע בס"ס תע"ג ע"ב
מנביה אשכנז ולא כמו שנהגים קלת שמימים
הכוס אחר ל"בך ואינם חוזרים להגביה רק
בברכת אשר גאלנו, וכתבו אחרונים דלח
יבסם הפת כדי שלא יראה הפת בשמו כ"ל :
יג **בענין** ברכת ההלל אינא פלוגתא דרבנן
והמנהג שלא לברך לפי שחמלקים
אותו וע"כ נכון לקרותו בברכה בבה"כ אחר הפלת
ערבית כמו שאמרו במ"ס סופרים וכן כתב הב"י
בס"ס תע"ג וכן פסק בשו"ע סי' ספ"ז ס"ד .
יד **אחר** ברכת גאל ישראל שותה כוס שני
בבה"ב ומברך עליו ברכה ראשונה
ולא ברכת השנייה כפי דעת רוב הפוסקים
כמש"ל בדיני קידוש :

רחצה

א **אע"פ** שנטל ידיו בטבול ראשון יחזור
ויטול ידיו ויברך על כטילת ידים
כמ"ס בר"ם תע"ה והיינו טעמא כמו שאמרו
בגמרא צ"פ ע"ב דף קט"ז דכיון דבעי למימר
הגדה והללח דילמא אחסר דעתיה ונגע במקום
הטעופת ע"ש וכתב ש"ן בצ"י ב"ס תע"ה
הג"ל וז"ל כתב המרדכי ל"ל דלח נמכוון בטבילה
ראשונה לגמור בה כל הטעוהו בלח היסח
הדעת אין לריך לחזור ולטול שיהי ע"כ וז"ל
שאין לכיון בכך לבטל תקנת הכמ"ס שתיקנו
ליטול פעמים בליל פסח עפ"ד, והקשה ע"ז
המג"א שם בס"ק א' וז"ל ולח יעמי היכן
מלינו תקנה זו דהא אמרינן נטל ידיו לטיבול
ראשון לריך ב"טול ידיו לטיבול שני וכתב
טעמו

חייבות בהגדה למר דאורייתא ולמר דרבנן
ודכן מטעם מדברי הטור והש"ע ס"ס תע"ב
דכתבו סתם דכ"ס חייבות בל' כוסות ובכל
המלות הנהגות בזה הלילה למשמע גם ההגדה
ולא כדעת הר"ב בית דוד עכת"ד דפח"ח .
והאני שכוונתי לדעתו בקלת דברים אלא שהיה
לי הקטן מקום להתגדר בו בצירוף העניינים
כאשר יראה המעיין . ועדיין היה לי להאריך
בזה אך אין זה מקומו וטעמו וא"י"ה חסיה
פרק זה במקום אחר :

ד **יגביה** הקערה שבה המלות כשאומר הא
לחמא עניא ואח"כ יגוה לסלקה
כדי שיראו התינוקות וישאלו כמ"ס בס"י
תע"ב ס"ו :

ה **ובמוזגין** לו כוס שני מיד כדי שיראו
התינוקות גם שינוי זה ויתעוררו
לשאל מה נשתה כמ"ס בס"ז הג"ל :

ו **אח"כ** מחזיר הקערה על השלתן וקורא
ההגדה מבוש דמאיב להם עוני
ופירשו ז"ל לחם שמונים עליו דברים הרבה
כמ"ס בס"ז הג"ל, ועל כן יהיה הפת מגילה
בשעת אמירת ההגדה כמ"ס בנה"ט שם רק
בשעה שנטל הכוס צידו וכסנו כדי שלא יראה
הפת בשמו כמ"ס הבני ליהות הברית הביאו
הר"ב אל"י רבה שם ס"ק ל"ב ושם כתב
דבפסקת היה שטעמה וכו' יקה הכוס צידו
ויבסם הפת :

ז **בשמגיע** למלה זו יגביה הפרוסה לרחות
למסובי לחיוב מלוה וכן כשמגיע

למרור זה מנביה המרור כמ"ס בס"ז הג"ל :
ח **בשאומר** פסח שהיו אבותינו אוכלים
דמראה במקדים קדשים בחון אבל יסתכלו בו
מכרי"ו סי' קל"ג הביאו הר"ב חק יעקב שם
ס"ק ל"ו :

ט **אין** להסב ולהטות בשעת אמירת הגדה
אלא ישב באימה כמ"ס הש"י לוחות
הברית הביאו ה"הק יעקב שם ס"ק ל"ה :

י **נוהגים** לזרוק מעט מן הכוס כשאומר דם
ואם ותמרות זין וכן כשמזכיר
העשר מטות בכלל ובפרט זין הכל י"ו כמ"ס
בס"ס תע"ג בנה"ט ע"ש וכתב הרב בדרכי
משה סי' תע"ג ס"ק ט"ו ברומז לחיבו של הב"ה
שנקרא יוה"ד והוא המלאך הממונה על הנקמה
כידוע למקבילים ע"ש והוא שם יולא מסופי
חייבות של פ' כי מלאכיו יגוה לך וכוונת השם
הוא יוה"ד דהיינו חרבו של הב"ה שיש לו י"ז
פיפות שבהם הוא מכה לרשעים דהיינו כך

השלימה המוליא והיינו דעתה התוספות שם
 בצרכות ד"ה הכל מודים וכו' ע"ש ועוד
 דמדבריו בצרכות משמע דלויי נוטל בידו רק
 מזה אחת שלימה עם הפרוסה ואילו בפסח
 מוכח לנוטל שתי מנות שלימות מלבד הפרוסה.
 וגלע"ד דיש לכיין דבריו בצרכות עם מ"ש
 בפסחים ולומר דמ"ש שם דמניח הפרוסה בתוך
 השלימה ונמלאו שהיה בידו ובלע משתיין או
 מן השלימה ע"כ אין כוונתו מה שכתב ונמלאו
 שתיין בידו ולומר דלויי נוטל בידו אלא פרוסה
 ושלימה אחת דלויי הכי נמי דודאי לריך ג"כ
 מזה שלימה שלימה משום להם משנה אלא דהתם
 נחית רש"י לפרש מה שאמר מניח הפרוסה
 בתוך השלימה ובלע דזה קאי אשעת הבליעה
 דלויי בולע אלא השלימה והפרוסה, דהיינו
 השלימה בשביל המוליא והפרוסה בשביל אכילת
 מזה. ומה שסיים ובלע משתיין או מן השלימה
 אין כוונתו דשבר שתיין או השלימה לבדה
 דהא"ל דודאי לריך לשבור גם הפרוסה לאכילת
 מזה, אלא מ"ש רש"י בולע קאי לבליעת
 המוליא ועל כן אמר ובלע משתיין או מן
 הבליעה כלומר דיכין לברך ברכת המוליא
 ולבלע בליעת המוליא על שתיין אם ירצה או
 דיכין לברך המוליא ולבלע בליעת המוליא על
 השלימה לבד והיינו ללפוקי מדעת ר"י שהביאו
 הסו"ם בצרכות דף ל"ב ד"ה הכל מודים בפסח
 וכו' דהיה מברך המוליא על שתיין ועל אכילת
 מזה על הפרוסה וגם לאפוקי ממה שכתבו
 החוספות שם דלויי לברך המוליא ועל אכילת
 מזה על הפרוסה דלויי עושיין מלות חבילות
 חבילות ועל כן כתב רש"י דבלע משתיין או
 מן השלימה כלומר דבלע בליעת המוליא ומברך
 ברכת המוליא על שתיין אם ירצה ואין בזה
 משום עשיית המנוחות חבילות חבילות כמו
 שכתבו הסו"ם עיי"ש או יבצע בליעת המוליא
 ויברך ברכת המוליא על השלימה אחרד ואע"ג
 דבעינן שיהיה עמו פרוסה גם בשעת בליעת
 המוליא משום עעמא דמה דרבו של עמי בצרכות
 עכ"ל לזה די שיהיה בידו גם הפרוסה בשעת
 המוליא והיינו שכתב אח"כ בד"ה ומה דרבו
 וכו' לפיכך לריך שיראה כבולע גם על הפרוסה
 כלומר דלויי אם לא יבלע ולא יברך ברכת
 המוליא גם על הפרוסה לא עיכב דדי שיראה
 כבולע גם על הפרוסה אבל דלויי עכ"ל גם
 על השלימה לריך לברך ולבלע בליעת המוליא
 מהקטע שכתב ר"ס גאון הב"א דבריו הר"ן בפ'
 ערבי פסחים ה"ל דכיון דיש לפטוי גם השלימה
 אינו רשאי לברך המוליא על הפרוסה לאדם
 ע"ש

שעמו בלדו דלמא חכה דעריה מנייה וא"כ
 כשלא הסיח דעמו אין לריך ליטול ומיהו היה לריך
 לברך היקף כשילע ראשונה עיין סי' קנ"ה ס"ו
 וכו' ע"כ ולעג"ד ל"ק מניד דהב"י ה"ק דכיון
 דתיקון רבנן נטילה שיהי בלילה הזאת בשביל
 סתם בנ"א למסתחא אכחו דעתייהו ממילא
 אין לנו לתת דבריו לשיעורין ולתת חודת כל
 אחד בידו דנעשיה הורה כשתי חורות דמחזי
 כאגודות אגודות ואיכא משום לא התגודדו:
וראיתו ה"כ ה"כ בריש ס' מע"ה ה"ל
 סק"א דכתב ליישב דברי הב"י
 ס"ל וז"ל כוונתו דכיון דקאמר הש"ס דלריך
 ליטול פעם שניה דילמא אסח דעמיה אין לנו
 להסתחא על גזירת חכמים ולומר שלא יסיה
 דעמיה וכו' ע"ש. והן אמת דסברתו יתהי
 להאמר אבל לעג"ד ח"א להעמיס כוונה זו
 בדברי הב"י. ע"כ נלע"ד דכוונת הב"י היא
 כמו שכתבתי והמעייין יבחר:

מוציא מצה

א באשר קלרו הפוסקים דין זה. אנוניא
 לבצר הדבר דכחזי. גרסין בפ"ו
 בצרכות דף ל"ט אמר רב פפא הכל מודים
 בפסח שמיני הפרוסה בתוך השלימה ובלע,
 ופירוש רש"י מניה הפרוסה בתוך השלימה
 ונמלאו שהיה בידו ובלע או משתיין או מן
 השלימה מאי עעמא להם עוני כתיב ופירש
 רש"י דרבו של עמי בצרכות לפיכך לריך שיראה
 כבולע על הפרוסה ע"כ. ולכאורה נראה
 מדבריו דעכ"פ לריך לבלע מן השלימה אלא
 דאי בעי בלע גם על הפרוסה. ועוד נראה
 מדבריו דלויי לריך רק שתי מנות דהיינו חדא
 ופלגא והיינו דעת רי"ף בפ' ע"פ דלע"ג
 דבשנת וי"ט לריך לחם משנה שלם הכא גבי
 פסח אחא קרא דלחם עוני ובלחיה לפלגיה
 ע"כ וכך הוא דעת ה"מב"ם בפ"ח מה' התך
 ומלה דין ו' ע"ש. אכן מדברי רש"י בפ' ע"פ
 דף קי"ו ע"ה מוצא לריך לסיף דכתב שם בד"ה
 ה"ף כאן בצרכות, לברך על אכילת מזה וב'
 שלימות מיייתי משום ברכת המוליא דלויי גרע
 משאר ימים טובים דלריך לבלע על ב' ככרות
 שלימים ובלע מא' משלימות ע"כ וכן כתב שם
 רשב"ם ע"ש. ולכאורה דברי רש"י הלוי סמרי
 למה שכתב בצרכות ה"ל בתרתי חדא דמדבריו
 בצרכות מוכח ואי בעי בולע השלימה לבד ואי
 בעי בולע גם הפרוסה ואילו הכא בפסחים
 כתב דמברך על אכילת מזה על הפרוסה ועל

שתיין כיון לכלל השמי דיעות שהביא מצדך
אותה על הפרוסה :

אך העור בסו' הע"ה כתב בזה ח"ל ומפני
שיש מי שאומר שמצדך על הפרוסה
המוזיא ועל השלימה על אכילת מלה לכן הרואה
ללאת ידי שניהם יאחוז שניהם בידו ויצדק
המוזיא ועל אכילת מלה מיד זה אחר זה ואח"כ
יבלע משתיין ביחד ויאכל בזה"ש ע"כ .
ודבריו מתפרשין יפה דהיינו כדי ללאת ידי
חובתו גם לדעת הראב"ן בסו' מ' ורבינו
הגה"ל וראב"ה שהביא ההגמ"ל בסוף ה' המן
ומלה בפירוש התורות שעשה מר"ם על סדר
ליל פסח ע"ש צד"ה ובלע דס"ל דמצדך
המוזיא על הפרוסה ועל אכילת מלה על
השלימה ע"ש . אבל על דברי אביו הרא"ש
שלא הביא לעיל מזה דעת ראב"ן קשה כ"ל
ול"ל שגם אביו הרא"ש נחטוין לזה צמ"ש
הרואה ללאת ידי חובת שניהם ח"כ שלא
הזכיר דעת זה בדבריו לעיל וק"ל . נמצא
לרוב הפוסקים לריך ג' מלות בשביל להס
משנה וגם לרוב הפוסקים לריך לצדק המוזיא
על השלימה ועל אכילת מלה על הפרוסה
אלא כדי ללאת ידי חובתו גם למאן דאמר
דמצדך גם המוזיא על הפרוסה וגם ללאת
ידי חובת מאן דאמר דמצדך על הפרוסה
המוזיא ועל השלימה על אכילת מלה ע"כ
נכון לצדק המוזיא ועל אכילת מלה על שתיין
קודם שיבלע ואח"כ יבלע משתיין כמו שכתב
הרא"ש וכן פסק הסור בסו' תע"ה והשו"ע
שם ס"א :

וגם התוס' שם צד"ה מה דרכו וכו' כהנו
לריך מלה שליטת משום לחם משנה
וכו' ע"ש . ולענין ברכת המוזיא הגם דכתבו
בהחילת דבריהם דגם המוזיא מצדך על הפרוסה
מ"מ סיימו ח"ל אך ר"י היה מצדך המוזיא על
השלימה והדר מצדך על אכילת מלה על הפרוסה
ובלע משתיין יחד וכן עמא דבר ולכן עושים
על השלישית ברכה כדי לקיים מלה בשלשתן
ע"כ . וכן כתב הרא"ש שם דלחר שפקדה על
דברי הרי"ף דסבירא ליה דבליל הפסח סני
צדחא ופלגא והוכיח דגם בליל פסח צעיק
לחם משנה שלימים מסיק על זה ח"ל הלכך
כהנו העולם לעשות שלש מלות וכו' ומאותן ג'
מלות יבלע השניה לשנים וישמור הליה לאפיקומן
ויניח הליה בין שתי השלימות ועל הראשונות
יצדק המוזיא ועל הפרוסה על אכילת מלה
ואוכלן ביחד מכל אחת בזית ומן השלישית יעשה
הכריכה וכו' דכיון דתקון שלש מכל חדא
נעביד גם מלה חדא והרואה ללאת ידי חובת
שניהם יצדק המוזיא ועל אכילת מלה ויבלע
מן השלימה ומן הפרוסה כאחת עכ"ד . ומ"ש
הרא"ש הרואה הרואה ללאת ידי חובת שניהם וכו'
גראה לכתורה דר"ל כדי ללאת ג"כ ידי חובת
דעת הרי"ף שהאיר לעיל דסובר דמצדך גם
המוזיא על הפרוסה ח"ל לפ"ז תקשה מינח
ברכת המוזיא דכיון לצדק אותה על שתיין
לאחוקי נפשיה מהאי פלוגתיה חבל ברכת על
אכילת מלה תשה דלתם לו לצדק אותה על

ע"ש וכו' לריך לצדק ח"כ גם על הפרוסה
על אכילת מלה וכמ"ס רש"י צפ' ע"פ הג"ל ,
אלא דהתם צברכות לא קאי אלא לפרש מה
שאמר הש"ס דס דמייירי לענין צליעת המוזיא
ולא על אכילת מלה . כן נלע"ד בע"ה טונת
רש"י באופן שאין כאן סתירה מדידים ארזיה :
דרי' מפורש יולא דרש"י פליג אהרי"ף והרמב"ם
הג"ל דלרש"י סבירא ליה דבעיקר ג'
מלות בשעת הצליעה שתיים שלימות ואחת פרוסה
משום לקס משנה משח"כ להרי"ף והרמב"ם
דסגי צדחא ופלגא כ"ל . ועוד פליג על הרי"ף
והרמב"ם צמיתא אחריתא לדודיהו סבירא
לבו דמצדך המוזיא ועל אכילת מלה מרוויחו
על הפרוסה כמבואר מדבריהם וכדעת הר"מ
מוניחא שהביאו התוס' צברכות דף ל"ט ד"ה
הכל מודים וכו' וצפ' ע"פ הג"ל ד"ה מה דרכו
וכו' ואיחו ס"ל לריך לצדק המוזיא על השלימה
ועל אכילת מלה על הפרוסה וכמו שכתב
הרשב"ם וכמו שכתבתי למעלה :

ב כתבו הרא"ש והסור והשו"ע בסו' תע"ה
דיאלל שתיין יחד ע"ש , והקט"ס
לזה כ"ל ע"פ מה שכתבתי בס"א דמצדך על
שתיין המוזיא ועל אכילת מלה כדי ללאת
גם לדעת מאן דאמר דמצדך על הפרוסה
המוזיא ועל השלימה על אכילת מלה וא"כ
נמצא דחין חנו יודעים ח"זי היא של המוזיא
לאכלס קודם ע"כ לריך לאכלס שניהם ביחד
וק"ל :

אכן בדברי הרא"ש חי אפשר לומר טעם זה
דברי כתב בהחילת דבריו על הראשונה
יצדק המוזיא ועל הפרוסה על אכילת מלה
ויאכלס ביחד וכו' ע"ש הרי דחף למאן דאמר
דמצדך על השלימה המוזיא ועל הפרוסה
על אכילת מלה עכ"ז לריך לאכלס ביחד :
וצ"ל להקט"ס הוא דמת"ג חס יצדק המוזיא
על השלימה ויאכלס ואח"כ יצדק על
הפרוסה

וסמך על המצין לקאי על הפרוסה לחכילת מלה ולא על המוליא אך עתה נהגו מכל אחד כזית מהעצם הראשון הג"ל עכ"ד. לעב"ד מ"ש בזווגת הראש"ם אין לו מקום דדבריו אינם סובלים פירושו כאשר יראה הרואה וקושייתו אין על הב"ח לק"ט דלע"ג דבשאר זרכות הנהנין עול לריך כזית בצרכה ראשונה כיון שאינו מזכיר חכילה בצרכת המוליא שא"י דקיי"ל ללא יבצע פרוסה קטנה משום דנראה ככר עין כמו שכתבו בס' קס"ז סי"א וע"כ לכתהלה לריך כזית כמו שכתב בהגה"ה שם וע"ש צבי ובחחרוים . ופעם זה כתבו ג"כ המג"א בס' תע"ה סק"ז והחק יעקב סק"ז :

ודע דלפי טעם זה היה ללעב"ד להיכח דאי אפשר לו לחכול השני זחיס של המוליא ושל חכילת מלה ביחד שאז אוכל של המוליא תחילה כמ"ל בס"ג מקום יש בראש לנדד ולומר דכ"י האי גווג"ה אין לו לחכול אלא קלת מהכזית של המוליא קודם שיאכל הכזית של חכילת מלה . וזה משום דכיון דאין חייב לחכול כזית בהמוליא אלא דבזוגת פרוסת כזית לכתחילה כדי שלא יסיה נראה ככר עין ח"כ אם יאכל כל הזית של המוליא קודם הזית של חכילת מלה נראה דהוי הפסק שלא לנורך . ואי אפשר לדמותו לגול ברוך עול ברוך או הביאו מלה הביאו לפתן כמ"ל בס"ג . ועוד דכיון דגם לומר עול ברוך או הביאו מלה וכו' אסור לכתהלה כמו שפסקו בס' קס"ז הג"ל סי"א פ"ש ח"כ אפילו אם תמלא לומר דלכתהלה בצלמא יש לו לחכול קודם כל הכזית של הצליעה מכל מקום כ"י האי גווג"ה נראה דהוי לן למיתר דשז ואל תעשה עדיף ולא יאכל רק מעט ממנו קודם הזית של חכילת מלה . אבל לפי הטעם הראשון שכתבתי דהיינו טעמא דלריך לחכול מכל אחס כזית לפי שאנו מסיפקים חיזוסי של המוליא ואיזוסי של חכילת מלה נפי זה דאי כשאינו יכול לחכלס ביחד לריך לחכול כל הכזית תשלמה שאוכל ראשונה קודם שיאכל הזית של הפרוסה משום דשמה זהו של חכילת מלה ואינו יוגא בפחות מכזית וגם לריך לחכלו בלא הפסק . וכן נראה מהתמיות לבון השלחן פרוך הג"ל שכתב . ואם אינו יכול לחכול השני זחיס ביחד יאכל המוליא תחילה וכו' דמשמע דר"ל דיאכל כל הזית של המוליא תחילה ודוק בכל זה כי קרתי :

ח כתבו העור והשלחן ענוך הג"ל ויאכלס בהסיבס ביחד כזית מכל אחת ואם אינו יכול לחכול הני זחיס ביחד יאכל של המוליא

הפרוסה על חכילת מלה ויאכלנה זה אי אפשר כמו שאמרו בפ' ע"פ דף קט"ו היכח דלית ליה שאר ירקי דמברך על חכילת מרור דבטובל ראשון משום דמתחר שמילא כרסו איך יברך עליו ע"ש ובפוסקים סי' תע"ה ס"ג . וח"ת דיברך המוליא ועל חכילת מלה ויאכל תחלה אחת של המוליא ואח"כ אחת של חכילת מלה ח"כ הוי הפסק בין הצרכה של חכילת מלה לחכילתה :

שוב רחמי קרוב לזה בח"י סי' תע"ה ס"ה ע"ש והנאחי טוונתי לדעתו :

ג כתב השו"ע בס' תע"ה הג"ל דחס אינו יכול לחכלס ביחד יאכל של המוליא ואח"כ של חכילת מלה . והנה לפי הטעם הראשון שכתבתי לעיל בס"ג למה לריך לחכלס ביחד כיהא דהיכח דלא אפשר שמכין על דעת רוב הפוסקים דבצירח לכו דהמוליא קאי על השלימה וכמ"ל בס"א אבל לפירוש השני הג"ל דהיינו משום הפסק קשה דאיך אפשר להפסיק בין צרכת חכילת מלה לחכילתה כל כך ול"ל דכ"י האי גווג"ה דביעבד לא תשיב הפסק כיון דאינו יכול לחכול אחת של חכילת מלה עד שיאכל תחילה אחת של המוליא וא"י י"ל דמתי לאומר הביאו מלה או לפתן דלא הוי הפסק בין צרכת המוליא לחכילה אלא דלכתחילה יש להזיר כמו שכתבו בס' קס"ז סי"א ע"ש וד"ק :

ד כתבו הרמ"ש וסגור בס' הג"ל דיאכל מכל אחת בין מהשלימה בין מהפרוסה כזית . והנה למאי דקיי"ל דמברכין על שתיס המוליא ועל חכילת מלה לאפוקי נפטן מפלוגתא הג"ל בס"א ודאי אחי שפיר דלריך לחכול מכל אחת מהס כזית דשמה השלימה היא חכילת מלה וכן הפרוסה . וכן מלחתי שכתב השיירי כה"ג הגה"ע אות ח' ע"ש וכן כתב ספר"ח עיי"ש אבל בדברי הראש"ם אי אפשר לומר טעם זה דהא אף בתחלת דבריו שכתב לברך על השלימה המוליא ועל הפרוסה על חכילת מלה עכ"ל כתב דיאכל מכל אחת כזית ע"ש :

ולפי"ז ז"ל דהיינו טעמא דיאכל מכל ח' כזית כמו שכתב הב"ח שם דהיינו משום דאף בהמוליא לכתחילה לריך כזית . ומה שהקשה עליו ספר"ח שם דאינו נכון משום דהראש"ם גופיה כתב לעיל מזה דבטובל ראשון אין לריך כזית משום דמברך צורה פרי האדמה בצלמא ואינו מזכיר חכילה וע"כ דחק פלמו בדברי הראש"ם הג"ל דקילר וכתב מכל ח' כזית

לבו הוא שיקח חבל לדין ומספקין לחוסי של המו יא וחיוסי של חכילת מלה ודאי לריך הסיבה בשתיין ואף בדיעבד כלע"ד דיחזור ויחבל בהיבסה וכנ"ל :

ואורי גם מהר"י לא קאמר חלה דמדינת כזיה המוליא לא בני הסיבה חבל אין הכי נמי דלמאן דחיים לסיי שיקא דפלוניתא ודאי גם כזיה המוליא בני הסיבה וגם החק יעקב בני' תי"ה ס"ק ז' כתב דמדברי הטור משמע דשייחם בני היסבה וכן טוהגים ע"כ ולע"ד היי"ה עעמא דלריך הסיבה מהטעמים שכתבתי :

ו כתב השלחן ערוך בני' מע"ה סיו חבל כחלי זית וחזר וחבל כחלי זית ילא ובלבד שלא ישהה בין חכילה לחברתה יותר מכדי חכילת פרס ע"כ . והנה ידוע דפרס היינו חלי ככר הגזכר לענין ערובי החומץ דלרש"י הוא כשמונה ביצים ולהרמב"ם הוא כששה ביצים ועיין בני' ט"ט ותרי"ב בבית יוסף שהביא מחלוקת זה בצורך ופרס ר"ל חלי מאותו ככר דהוי לרש"י ד' ביצים ולהרמב"ם ג' ביצים (וסימניך מש"ה ושלמ"ה) ועיין בש"ע סי' תרי"ב ס"ד דהביא כל סמאי דעות חבל שש בני' תרי"ה ס"ז סתם כדעת רש"י דהוי ד' ביצים . וה"כ היה נראה דהבא נמי ימא הכי . חבל לפי האמת לימא דדוקא התא בתם כן לחומרא חבל הכא נראה דלזילינן בתא דעת הרמב"ם לשער ב' ביצים דהוי חומרא וזיק :

ומה שכתב הש"ע ובלבד שלא ישהה בין חכילה לחברתה וכו' נקט לשון סבריימא דפ' ע"פ דף קי"ד ע"ב חבל אין הלשון מדוקדק דמשמע דזמן החכילה עלמה אינו מלטרף לבדי חכילת פרס ולימא חלה הכונה היא שלא ישהה בין חכילת חכילה לסוף חכילה יותר מכדי חכילת פרס כמ"ש בני' תרי"ב וכן כתב סמ"א בב"ק ט"ו ע"ד ופשוט הוא :

ו כתב המגן דוד על דין שלחן ערוך הגזכר שש בני' י"ח וז"ל בתרומת הדשן סי' קל"ט כתוב דמלה מן המובחר לבלוע ביחד כל הכזית מלה וכן של המרור כשהוא מרוסק ע"כ . ונראה שכתב המגן דוד דברי התרומת הדשן על דין זה לאחויי מזה שייעתא על מ"ש הסמ"ד דנהי דייק ליטנא דילא דכתב הש"ע דמשמע דיעבד וכ"כ שם בהדיא סמ"א לעיל מזה ס"ק ד' דאחר שכתב דברי הסמ"ד בג"ל ומהרהי"ל לא סבירא ליה הכי חלה סבירא ליה דיקול חף לכתחילה לאכול מעט ובלבד שלא

המוליא ואחר כך של חכילת מלה ע"כ . הנה מפשט הגושך לשון זה משמע דאף באינו יכול לאכול שמיים ביחד ואוכל המוליא לבדו וחכילת מלה לבדה עם כל זה לריך לאכול גם הזית של המוליא בהסיבה וכן בדין כיוון ללריך לצרך על שתיים המוליא ועל חכילת מלה ולאכול מכל אחת מהן כזית משום דעל כל אחד מהם יש להסתפק שמא זויסי של חכילת מלה ח"כ אפילו אם תמלא לומר דבכזית של המוליא אין לריך הסיבה לפי שהוא בכלל שאר הסעודה לחין לריך הסיבה רק על ד' כוסות והזית מלה לחכילת מלה והזית של אפיקומן חבל שאר הסעודה אין לריך הסיבה רק לתורה מן המובחר כמו שכתבו בני' תי"ב ס"ז מכל מקום כיון דמספקא לן על כל אחד מהסני זתיס שמא זסו הזית של חכילת מלה ודאי לריך הסיבה כשניהם דומיא דמ"י כבי קמחי ובתראי ה"ל דאיכא פליגתא הי מיייהו בני הסיבה ועל זה קאמר הש"ס בפ' ע"פ דף ק"ח וסמחא דלימאר הכי ולימאר הכי חדי וחדי בני היסבה ע"ש ובפוסקים סימן הע"ג ותע"ט ות"פ והכא נמי דכותה וק"ל :

ורא עוד חלה גלע"ד דאף דיעבד אם חבל אפילו הכזית של השלימה בלא הסיבה מקום יש בראש לאמר דיחזור ויחבל בהסיבה דומיא דארבע כוסות שפסק הר"ש דחפילו בדיעבד דאם שתי ח' מהם בלא היסבה לריך לחזור ולשתות בהסיבה אב"ג דחלוי במחלוקת אמוראי חזיה מהסני כוסות בעו הסיבה כמס"ל בדיני קדש ס"ב ע"ש וה"כ נראה דהוא דזין וכוה הקעס בידון דיק וזוק :

אלא שמלינו למהר"י בפסקיו ס"ם קי"ב הביא דבריו החק יעקב בני' תי"ב ס"ק ט"ו דכתב דמדברי הרמב"ם סמ"ג והר"ש והגמ"י והמרדכי דכתבו שלריך הסיבה כשאוכל תחילה כזית מלה וכן כזית של אפיקומן מדברי כלל למדת דכזית ראשון של המוליא לא בני הסיבה ע"כ :

אכן דבריו לריכס עיון דלמנת דהרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות חמץ ומלה דין ח' לימתי לריך הסיבה בחכילת הזית מלה וכו' ע"ש חבל ודאי היינו לשיעמיס לחין לריך חלה כזית אחד מהפרוסה להמוליא וחכילת מלה כמו שכתב בפ"ח דין ח' ע"ש גם הסמ"ג בעשין מ"א שפעתיק לשון הרמב"ם בפ"ז ה"ל היינו טעמא משום דסבירא ליה דהפרוסה ה ח חכילת מלה כמו שכתב שם אח"כ . וכן המרדכי והגמ"י סבירא לכו דהפרוסה היא חכילת מלה ולית

כפי קאמר דכיון דחידוש הוא חיה לן למימר דההכלה למ"מ דפירשה לאכילה דר"ג הכילה בכדי אכילה פרום לא קאי אצבר מן התי אלא אשאר מילי ור"ג לנבי אבר מן התי אשאר הדבר כפסטיה דקרח דסתם אכילה ר"ל בנ"א ור"פ לע"ד :

ותו דכר מעייינין חזקין דמ"ש רש"י דסתם אכילה צבת אחת משמע כנ"ל , עכ"ל ללא קאי אכילתה שיבלע כל הכזית צבת אחת דהא ודאי ליתא ליהיה דרך בנ"א כך דאמת דדרך אכילת בנ"א להטיס המאכל לתוך פיו צבת אחת ולבלוע בלא הפסק צבתים אבל אין דרך בנ"א לבלוע כל המאכל שבפיו צבת אחת אלא מעט מעט בלא הפסק וזהו ג"כ כוונת חילקו מבחון פטור מבפנים ר"י אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב הכי גרידו צביות ר"ל אמר פטור אכילה במעו צעינן וליכא ופירש"י מבפנים לאחר שבח לבית בליעהו . בלעו להלאין אכילת מעו צעינן כשהוא יורד בחוץ מעו לריך שיהיה צו שיעור אכילה ע"כ , ופריך ע"ז הש"ס אלא לר"ל היכא משכחת לה דמחייב ופירש"י הכי משכחת לה דמחייב צביות הא אי אפשר ללעוס אכילת כוליה ביחד ומשני בגרומתי זעירתא ופירש"י דאין חדס לועסו אלא בולעו ע"כ הכי דלר"י מיהא (דק"ל כוונתה כמו שפסק הרמב"ם צפ"ס תשל' מחבלות אסורות דין ד') חילקו מבפנים חייב דכן הוא דרך אכילה ואף לר"ל לא משכחת בליעה צבת אחת אלא בגרומתא זעירתא הכי דאדרבא מוצא מדברי רש"י ליהיך דאי אפשר לבלוע מאכל לעוס צבת אחת אלא דוקא מאכל שלם דרך בליעה ודלא כדעת המג"א וק"ל :

באופן דאין מאותה סוגיא ופירש"י ראה כלל ללמוד הדין שכתב התה"ד דלכתחילה לריך לבלוע כל הזאת של מלא צבת אחת ואדרבא יש משס ראה להיפך דנראה מדברי רש"י דאין דרך אכילה לבלוע צבת ממאכל לעוס כאחד וכנ"ל וכן הדין התה"ד גופיה מדברי רש"י דכתב שם בסוף סי' קל"ט כנ"ל ור"ל ואע"ג דרש"י שילבי פ' ג"ה פירש דל"א לבלוע הכזית בלולו כאחד התוספות סתרו ואומו שס בריתות ברורות עכ"ד . הכי דראה הכי ז"ל דמדברי רש"י יש סתירה לדבריו אלא דכתב דהה"ס סתרו פירושו באופן דאין סתירה מזה להדין שלו אבל לא ס"ד לסיב"א סיעתא לדינו משס ודברי המג"א ליע ע"כ נלע"ד

שלא ישהה יותר מכדי אכילה פרום הוסף על זה ור"ל אבל בס"ז משמע דדוקא בדיעבד יחא אבל לכתחילה לריך לאכול ביחד בן משמע בחולן סוף פ"ז לריך לבלוע הכזית ביחד מיהו במרור יכול לסמוך על מהר"ל וכו' ע"ס : **ואני** בעניי אמינא דאי מהא לא איריח דהש"ע סעתיק לשון הברייתא כנרתה דהיה צפ" ע"פ דף קי"ד ה"ל דקמתי אכלן להלאין ילא ובלבד שלא ישהה וכו' ע"ס . ואם תאמר דמהברייתא גופא נידוק הכי ליתא דהא קמתי ממי התם צרישא דהך ברייתא אכלן דמאי ילא אכלן שלא במתכוין ילא אכלן להלאין ילא וכו' והדבר פשוט דאף לכתחילה יולאין בדמאי כדקמתי צפ" כל שעה דף ל"ס ויולאין בדמאי וכו' ע"ס . וכן נלע"ד לדקדק מדברי רשב"ם בדף קי"ד על הברייתא ה"ל לא כתב דלכתחילה אסור ואילו לקמן בדף קמ"ז ע"כ גבי אמר רבא בלע מלא ילא כתב ומיהו לכתחילה טעם מלא צעינן ומכתב כהא הכי ולעיל בדף קי"ד סתיק משמע דהדין דלעיל אף לכתחילה יולא וק"ל :

יובה שכתב עוד המ"א דכן משמע בסוף פ"ז דחולין לריך לבלוע ביחד ע"כ . נראה דילף לה סרב ממה שאמרו שם בעה מיהו ריש לקיש מרבי יוחנן חילקו מבחון מהו , אמר ליה פטור ופי' רש"י חילקו מבחון לכזית אבר מן התי נחלק לשנים קודם שיתגנו לתוך פיו ואכל זה לבדו ואח"כ הניו השני מהו מי מלכרפי לחיוביה ככל שאר איסורים דקיימה לן דתלפסרי להלאין בחוץ כדי אכילת פרום כדאמרינן צפ" בשרא דיומא או דשמתא כיון דחידוש הוא דהא גידין ועלמות דעלמתא לא מחייב עלייהו והכא מהייב יומא אין לך צו אלא חידוש וכי אכיל ליה צבת אחת מחייב דסתם אכילה צבת אחת משמע אבל להלאין לא ע"כ ומזה חשב המג"א ללמוד דכיון דכתב רש"י דסתם אכילה משמע צבת אחת א"כ אע"ג דאחיה הלכה למ"מ ופירשה דר"ל אכילה בחוץ כדי אכילת פרום מכל מוקס חיה לן למימר דלכתחילה מיהא צעינן אכילה צבת אחת :

ורע"ד אין זה מוכרח כלל דמאחר דהלכה למשה פסיני פירשה דאכילה דכתבא באוריתא ר"ל אכילה בכדי אכילת פרום חיה לן למימר ודאי דלכתחילה ממי קאמר דמסיב"א חיה לתקן במילי דאורייתא בין לכתחילה לדיעבד כל כמה דלית לן הכרח ומו"ס דכיון דאבר מן התי חידוש הוא חיה לן למימר דאין לך צו אלא חידוש ודוקא צבת אחת מחייב

שיבת פסח

אכן הדבר פשוט דזה לא ניתן להאמר אלא לפי דעת התוספות בפ"ב דיו"א דף כ' ד"ס ושיערו חכמים זו בי"ח תרנגולת דתתנו שם דסקסיה רבינו חס דבפ' חלוץ דף פ' אמרינן דשיעור שתי סעודות דשירוב הוא י"ח גרוגרות ולפי חשבון הככר של שירוב דליתא דשירובין דף פ"ב רבי שמעון אומר שתי ידות לככר מ"ל לקב הוו השתי סעודות חמשה בי"ח ושליש נמלא לכל בי"ח הוי ג' גרוגרות וג' סמיכות וגרוגרות גדולה מכזת כדלמרינן בשבת דף ל"א וא"כ ל"ל דית הוא פחות הרבה מחלי בי"ח וגם פחות משליש בי"ח וא"כ קשה ה"כ אמרינן הכא דבית הבליעה מחזיק כבי"ח והרי בכרייתו דף י"ד דל"ן בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים ואומר ר"י דהי דקיימא לן כרבי שמעון צ"ח דבי"ח לטמא טומאת אוכלין אבל בשתי סעודות דשירוב קיימא לן או כרבי מאיר דאמר החס דשירובין דף פ"ב כמה שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד מזונו לח"ל ולא לשבת דברי ר' מאיר או כרבי יהודה דאמר החס מזונו ורבי יוסף לשבת ולא לחול כדמוכח דהס דרצ"ה ורבי יוסף כרבי מאיר קיימא וכו' ע"ד דלפי זה אין הכי נמי דכזית הוא כהי בי"ח ואפילו הכי אחי שפיר דשתי סעודות דשירוב הוו י"ח גרוגרות דהס יותר מ"ח זיתים דהיינו יותר מ"ט בי"ח משום דלא קיימא לן כרבי שמעון דאמר דשיעור השתי סעודות דשירוב הוא משתי ידות לככר משלש לקב דלפי זה לא הוי שיעור השירוב אלא ה' בי"ח ושליש בי"ח וגם לא קיימא לן כרבי יוחנן בן ברוקא דאמר החס מככר לכודיון מארבע סאין לסלע גם לפי זה לא הוו שתי סעודות דשירוב אלא ששה בי"ח אלא קיימא לן כרבי מאיר דאמר דהוי שיעור דשירוב מזון שתי סעודות לכל אחד מזוני לחול ולא לשבת דלפי זה אין הכי נמי דהוי שיעור השתי סעודות יותר משיעור רבי שמעון ורבי יוחנן בן ברוקא ומשום הכי קאמר שם הש"ס דף פ' דהוי כ"ח גרוגרות דהוי יותר מ"ט בי"ח וכ"ל וכן כתבו התוספות ג"כ בשירובין דף פ' :

אמנם כל זה הוא לפי שיטת ר"י בעל התוספות הנ"ל אבל לדעת הרמב"ם אי אפשר לומר כן דכרי פסק בה' שירובין פ"א דין ט' וז"ל וכמה שיעור האוכל שמתהפין בו כגרוגרות לכל אחד והוא שיהיה י"ח או פחות אבל אם היו מרובים על זה שיעור שתי סעודות מהם כ"ח גרוגרות מהם כששה בי"ח צינומת וכו' ע"כ הרי דכזיתא ליה ד"ח גרוגרות

נלע"ד דאף לכחילה שפיר דמי לעשות כדעת מהר"ל דהכ"ח שם המנ"ח הנ"ל לבלתי וללעום מעט מעט כדרך שבני אדם אוכלים ואין לאדם עלמו להיות גרגרן ולבלוע כל הזית צבת אחת רק שלא ישהה מתחילת אכילה לסופה כדי שיגור אכילת פרס דהיינו ג' בי"ח להחמיר כדעת הרמב"ם בשיעור אכילת פרס כמש"ל בסו"י. וכן נראה מדברי הש"ע והרמ"א בהגהה שהשמינו דין זה של התרומת הדשן עם כי הביאו מהר"ק"ח בדרך שלו והרמ"א בדברי ה"ה ע"ש בסי' סע"ה ודבריה מוכח מדברי הרמ"א בסי' סע"ב ס"ט להיסק שכתב לענין שתיית הכוס וז"ל ונריך לכתוב השיעור שלא בהפסק גדול צמיתים ע"כ הרי דלא כתב אלא דלא יחיה הפסק גדול דהיינו יותר מכדי אכילת פרס וכמפרש שם המנן אברהם גופיה בס"ק י"ב :

ומו"ח שחיים שם המנ"ח ולכחילה ישנה רוב רביעית צבת אחת ע"כ סי' סע"ה ע"כ. במחילה מכבודו מדברי הרמ"א משמע דלא חייב לזה מלוא כתב אלא שניך לשמות בלא הפסק גדול וכ"ל. וגם מה שכתב בהגהה בסי' טפ"ו לענין אפיקומן וז"ל ויאכלטו ביחד ולא מעט מעט ע"ש הדבר פשוט אלא דלא יאכלטו מעט מעט בהפסק גדול בנתיים דלמוד כחוס מן המפורש שכתב גבי שתיית הכוס. ותדע דלא ר"ל כדברי הרמב"ם הנ"ל א"כ ה"כ ליה למימר ויבלעו ביחד ולא מעט מעט ועוד דא"כ היה לו לומר דין זה בסי' סע"ה סי"ו גבי אכל ח"י כזית וכו' ובלבד שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס ושם היה לו להגיה דלכחילה יאכלטו ביחד ולא מעט מעט וגם שם בסי' ספ"ו הנ"ל היה לו לומר ולכחילה יאכלטו ביחד וכו'. הלא וודאי כוונתו לענין הפסק ומשום הכי אור"ח לכתוב דין זה אף באפיקומן דלקמן דאף באפיקומן דחינו אלא לזכר פסח בעלמא עם כל זה לריך להזהר שלא יפסיק בין אכילה לאכילה יותר מכדי אכילת פרס וק"ל. זהו הארחה לפ"ד בע"ה :

ח כתב השלחן ערוך בסי' ספ"ו שיעור כזית ויש אומרים דהוי כח"י בי"ח ע"כ ושיעור זה למדו צבית יוסף שם מדברי התוספות דסוף פ' גיר הנשה ד"ה חילוקו מצדון הנ"ל בס"ו דכתבו דבית הבליעה מחזיק כבי"ח כמו שאמרו בסוף יומא דף פ' ובכרייתו דף י"ד אמרינן דל"ן צ"ח הבליעה מחזיק יותר משתי זיתים ע"ש וא"כ לפי חשבון זה כזית הוא כח"י בי"ח :

דהיינו מה שאמרו צפ"כ דיומא דאין בית
הבליעה מחזיק יותר מזילה ומה שאמרו בכריתות
דף י"ד דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני
זיתים ולפי האמור דכזית הוי פחות משלוש
זילה הכי תרי שיעורי סתרי אהדדי :

וראיתי בתוספות ישי"ס דכריתות דף י"ד
ה"ל דכתבו על זה וזה לשונם אין
בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים פירוש
כדרך חכילה ע"כ . ולכאורה דבריהם סתומים .
וללע"ד דכוונתם לחרך הקושיא ה"ל ולפרש
דבריהם לריך חזי להעתיק הסוגיא דקאי למה
שאמרו שס י"ס אוכל חכילה אחת וחייב עליה
ארבע הטאות וכו' וקאמר על זה הש"ס רב
אלא בר אבבה ממני חמש טפאות ומתוך לה
טען דאלו כזית פגול כזית כזית ומה ופריך
ותני שס כגון דאלו כזית כזית דס וממני
בחדא חכילה מיירי בהרי חכילות לא מיירי
ושיערו חכמים דאין בית הבליעה מחזיק יותר
משני זיתים ועל זה פירשו התוספות דר"ל
דהכא מיירי בחכילה אחת כדרך חכילות סתם
בני אדם וכדרך חכילות סתם בני אדם אין
בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים אבל אין
הכי נגזי דאם ידחוק אדם עצמו ויכול להחזיק
בזית הבליעה כזילה דהוי יותר משלשה זינים
והיינו מה שאמרו דיומא דף פ' ה"ל דהתם
קאי ללמוד מקרא דמכל האוכל אשר יאכל
אשר יבוא וכו' יתמה דקומתא אוכלת הוי
בכזילה ומפרש לקרא דמכל האוכל אשר יוכל
לאכלו בבית אחת דהיינו כזילה דיכול לדחוק
עצמו לאכלו בבית אחת זה נלע"ד כונת
התוספות ישי"ס צ"ע :

ובאחר עלות דלכל הני גאונים על כרחין
לומר דשיעור כזית הוא פחות משנים
זילה ח"כ מהתימה על מר"ן ז"ל דפסק כאן
בס' תפ"ו דכזית הוא כחצי זילה נגד הרי"ף
והרמב"ם והרא"ש . והיותר תימה דגם הוא
השלחן ערוך ס' שס"ח ס"ג העתיק לשון
הרמב"ם ה"ל דשיעור השתי סעודות של עירוב
הו"י גרונרות שהם ששה זינים ואע"פ
שכתב ג"כ ו"ב אומרים שהם שמונה זינים
שהוא לשון הטור כלורתו בלא הגהה שהיה
באריך שלו מכל מקום לא כתבו אלא בשם י"ס
אומרים . ועוד דגם לפי השבן זה שהזית ה"ש
בשם י"ס אומרים אין הכזית כחצי זילה כדעת
התוספות ה"ל דלפי דעת התוספות הוי שיעור
עירוב יותר משלשה זינים כמ"ל ועוד דשם
בס' ת"ט ס"ז לענין עשיית העירוב לא כתב
אלא דעת הרמב"ם והשמיט דעת הטור ע"ז
וה"כ

גרונרות הו"ו כששה זינים והיינו כרבי יוחנן
בן זרוקה כמו שכתב שם הרב המגיד וא"כ
לפי זה אי אפשר לומר דשיעור כזית הוי כחצי
זילה דכרי אפילו הגרונרות שהוא יותר מכזית
וכ"ל אינו מניע לשלש זינים כ"ל וכל שכן
הזית שהוא פחות ממנו וגם מדברי הרי"ף מוכח
דההיא ד"ה גרונרות אחת כרבי יוחנן בן
זרוקה דהרי צפ"כ חלון מיימי הך מיתרא ד"ה
גרונרות הוי שיעור שתי סעודות ואפילו הכי
צפ"כ כילד משתתפין מיימי השקלא וטריא דס"ס
על רבי שמעון ורבי יוחנן בן זרוקה ומשמע
מדבריו דכזירה ליה כרבי יוחנן בן זרוקה
מדנהית לפרש השיעור אלזיביה וכאם מתאר
מדברי הרא"ש דגם הוא העתיק לשון הרי"ף בין
צפ"כ חלון בין צפ"כ כילד משתתפין אלמא כותיה
כזירה ליה וממילא מבואר דלפי כל הני
רבוותא אין מקום להרוך ר"י ה"ל וק"ל :

וכן מוכח ג"כ מדברי הטור דבס' סס"ח
העתיק המיתרא דפ' הלון ה"ל דשיעור
השתי סעודות של עירוב הוי י"ח גרונרות
ובס' ת"ט כתב שהם כשמונה זינים ולפי החשבון
דזילה הוי שני זיתים הוי יותר משלשה זינים
וכ"ל . מלבד דכבר הוכיח סם הבית יוסף
בטוב טעם ודעת דכפל טענה סופר בדברי
הטור וז"ל פתמשה זינים דהיינו כרבי שמעון
דלזידיה השתי סעודות דעירוב הו"ו כחמשה
זינים דהיינו שתי ידות לכבר משלשה לקב
דאילו ח' זינים לא אחי לא כרבי שמעון ולא
כרבי יוחנן בן זרוקה דשמנה זינים הו"ו הכבר
שלו דמזכיר רבי שמעון והרי לענין שתי סעודות
של עירוב כתי ליה לרבי שמעון בשני שלישים
מאיתו ככר שהזכיר על כן הוכיח הרב בית
יוסף דענה סופר נפל בדברי הטור ע"ד :

והן אחת דהרב בית חדש שם החר התירה
מתחת כחא כבודו ליישב דברי הטור
דאזלי בשעת ר"י בעל התוספות ה"ל ע"ש
אבל אחר נשיקת כפות רגליו אמינא דלל
צמים אדירים ולא הועיל כלום בתקנתו דא
דאי אפשר דדברי הטור אזלי בשעת ר"י דהרי
לדעת ר"י הו"ו השתי טענות של עירוב יותר
מי"ס זינים וכ"ל . ועוד דמתמתא הטור אזיל
בשעת אביו הרא"ש וזכר הוכחתי לעיל דהרא"ש
לא סבירא ליה כר"י בעל התוספות בזה וכ"ל :

נמצא דלכל הני רבוותא אי אפשר לומר
דכזית הוא חצי זילה אלא הו"ו פחות
משלש זינים וכמ"ל :

והן אחת דסוף סוף תקשה לדידהו איך יתקיימו
השתי סוגיות ה"ל דלכאורה סתרי אהדדי
2 ב

בסוכה ואי אפשר לישב שלשה ימים בלא שינה
 ע"ש זה אינו שיה לדין דרוב העולם אינם
 ישינים עכשיו בסוכה או משום לילה או משום
 דאינו יכול לדור עם עם אשתו כמו שכתבו בס'י
 חרל"ט ס"ב (ועיין מה שהארכתי בדון זה על
 שינה בסוכה בספרי הקטן זרע אמת) ועוד
 דלפי מירון זה לא היה לו לברך לישב בסוכה
 אלא דוקא בשינה ולא באכילה שכיון דאין
 חיוב הברכה אלא מחמת השינה לא הוה לריך
 לברך כלל דהא לא נהגו לברך על השינה
 משום דמחא לא יוכל לישן והוה ברכה לבטלה
 כמו שכתב הרא"ש בפ"ד לסוכה דף מ"ו ל"ל:
ונלע"ד דקושיא מעיקרא ליתא דשאני סוכה
 דעיקר חיוב הסוכה הוא הישיבה
 בה כדרך שהוא דס בציטו כמו שאמר הכתוב
 בסוכות תשבו שבעת ימים ודרשו ז"ל תשבו
 כעין מדורו וא"כ מדיחא היה לריך לברך כל
 שעה שנכנס בסוכה אם הסיח דעתו בין ישיבה
 לישיבה וכמו שאמרו בפ"ד לסוכה דף מ"ו ע"א
 נכנס לישב בה מצרך אקב"ו לישב בסוכה
 ופסקין התם כרבי דתפילין כל זמן שמעיתן
 מצרך עליהם והכא נמי כל זמן שנכנס בה היה
 לריך לברך אלא דכתב שם הרא"ש בשם ר"ת
 דהיינו טעמא דאין מברכין אלא בשעת אכילה
 לפי שציקר הקבע שהאדם עושה בסוכה היא
 האכילה אבל העיוול וכו' מפלים לגבי אכילה
 והיא פותרתו ע"ש והביאו דבריו הטור והש"ת
 יוסף בס'י חרל"ט ס"ח ע"ש. ועל כן כתב המגן דוד
 שם בסוף סי' חרל"ט וז"ל כ"ל דמי שדעתי
 שלא לאכול פת כל היום וכל שכן מי שמחננה
 תענית חלוס בסוכות חייב לברך על הסוכה
 בכל פעם שנכנס בה דכיון דבאוחו היום אינו
 אוכל פת הדריקין לדין התלמוד דמברך בכל
 פעם שנכנס לישב וכו' ע"כ:

ומעתה שאני טובא ברכת ישיבת סוכה
 מצברת אגילת מלא דשאני אכילת
 מלא דאפשר לפטור עצמו כל שבעה מלאכול מלא
 מה שאין כן ישיבת סוכה חף אס לא יוכל
 פת כל שבעה מכל מקום חייב לדור בסוכה
 וממילא היה חייב לברך על ישיבתו שם כיון
 דגם ישיבתו מלאה אלא דנהגו לברך על האכילה
 דהוא עיקר הדירה ולפטור אגב הישיבה
 וכנ"ל וק"ל:

י השני זיתים של מוליא מלאה י"א לטבלס
 במלח כמו שכתב בשו"ע סי' תע"ה
 ס"א אבל ההגה כתב דאין המנהג לטבלס
 במלח משום דפת נקף אין לריך מלח ע"ש
 והלבנה

וא"כ קשה אך כתב כאן בס'י תפ"ו דשיעור
 כזית הוה אחי צילה דאי אפשר לאמרו לשיטת
 הרמב"ם ועינינו דקיימא לן כוונתו י"ו:
ואפשר דהיינו טעמא דכתב מר"ן דין זה
 בס'י הפ"ו בשם י"א אומרים לפי
 שלבו ראה שאינו מוסכם מרוב הפוסקים כ"ל
 ולא כתב דעת זה אלא להודיע דטוב לחוש גם
 לדעת זה לחומרא בעלמא לכתילה:
ואם כן נפקא מינה לע"ד בדמקום לער כגון
 מי שחולה קצת או דחלים לביה י"א
 לסמוך על דברי כל הפוסקים הכ"ל דסגי בשלים
 צילה. אבל לפחות מהאי שיעורא אי אפשר
 דאע"ג דלפי שיטה זו הי"א הוא פחות מעט
 משלים צילה דהא י"א גרונרות הוה ו' צילים
 והגרונרות הוא גדול מכזית מכל מקום החילוק
 שבין שיעור גרונרת לשיעור כזית לא ידעין
 כמה הוה על כן אי אפשר לפחות תשיעור
 שלים צילה. אבל בשלים צילה מיהא נלע"ד
 דאם בשעת הדחק ובפרט במחור לדיוע דמור
 בזמן הזה דרבנן. וכל שכן בכורך דלא הוה
 אלא משום זכר למקדש כהלל וק"ל:

וראייתי להפרי חדש בס'י תפ"ז דגם הוא
 האריך בזה ושקול ומרי על הענין
 באורך עי"ד. ואני בעיני הנלע"ד ככתבתי
 והמעין יבחר. ומכל מקום לענין דינא גם
 הרב הכ"ל מסיק דעיקר כדעת הרמב"ם
 דשיעור כזית הוה קרוב לשלים צילה ע"ש.
 והדין דין אמתה כמו שכתבתי לעיל בעז"ה:
פ כתב השלח ערוך בצוף סי' תע"ה ס"ז
 אין חיוב חכילת מלאה אלא גלילה
 ראשונה ואף גלילה ראשונה יולאין בכזית ע"כ
 ואע"ג דאף בשאר ימים דשבת ויו"ט מיהא
 לא סגי דלא אכיל פת מכל מקום מלי אכיל
 מלא עשירה כמו שכתב הר"ן בפ"ב לסוכה
 הביאו המגן אברהם שם בס"ק י"ז. והיינו
 טעמא דלא מברכין על אכילת מלאה אלא
 גלילה ראשונה משום דאז הוה חובה מה שא"כ
 משם ואילך יהו רשות:

אך קשה דמאי טעם צילה דלא מברכין אלא
 גלילה הראשונה מה שאין כן בישיבת
 סוכה דמברכין כל שבעה אע"ג דהתם נמי
 מליה ראשונה ואילך הוה רשות דאי בעי אכיל
 פירות וק"ל הוה לסוכה כמו שכתב בס'י
 חרל"ט ס"ג ואפילו בשבת ויו"ט דלריך פת
 מכל מקום בכזית פת סגי וכזית לא בעי סוכה
 (וע"ש במגן אברהם בס"ק ט') ומה שמירץ
 פרזיה בזה הביא דבריו הפרי חדש סוף סי'
 תע"ה הכ"ל דשאני התם דחייב גם כן לשון

הטור צבי' הע"ג והנהגה"ה שם ס"ה לכאורה נראה דלידידו ח"ל לשקעו טלו בחרוסת וק"ל :

והן אמת דלכאורה נראה דראב"ל מודה לת"ק דבחרוסת חיבה נמי טעמא דמשום קפא חלה שמוסוף דחיבה נמי מלאה והכי מסתברא לכאורה דהל"ב תקשה לראב"ל אלא חיבו נמי לא חייה אקפא והכי חמירא סכנתא מאיסורא חכן מדברי הרא"ש שם חין נראה כן שכתב ח"ל פירש רשב"ם דעיבול ראשון לא היה בחרוסת מדלא מדכר ליה עד עיבול שני וכן היה נהוג ר"ת וכו' דהא קו"ל כראב"ל דהמר חרוסת מלאה וכו' וחס"ת הא חיבה היבא דחיבה שאר ירקי חלה מתמתן דמייירי היכי דלית ליה שאר ירקי ות"ק ס"ל דחרוסת משום קפא ח"כ חמאי לא ניייתי חרוסת בהדי חורסת קמא מפני הסכנה ותירץ הר"י משום דעיבול ראשון אינו לחיוב חלה להיכרת ורגילים כל השנה שאוכלים חזרת בלא חרוסת ואינם חוששים לקפא גם עתה לא חשו חכמים וכו' אבל עיבול שני שהוא מלאה כזכירו חכמים שלא יהיה בו חשש סכנה ע"כ. הרי דפשיטא לכו לר"ת ור"י ורשב"ם והרא"ש דלראב"ל דקו"ל כוונתה לא חייה לקפא כלל באופן דדברי הסר"ע לכאורה הם נגד כל הגדולים ה"ל וק"ל :

ואורי ס"ל להסר"ע דהע"ג דפסק הרמב"ם כראב"ל עכ"ל לכתחילה יש לנו לחוש גם לדעת ת"ק כיון דהוא חשש סכנתא חן קשה דאף לת"ק דחיים לקפא לפי התסקנה דש"ס דף קט"ו נראה דחין לריך לשקועי ונעילת ידים הוא משום דילמא שקע ליה וכן כהב הב"י שם חלה שכתב דהטור כתבו משום שכתבו הרוקח וח"כ לא סיה לו לכביאו בשו"ע ולי"ע :

וראירתי להסר"ת שכתב ע"ז ח"ל ומ"מ חט לא נהגו לשקעו טלו בחרוסת על פי שיטת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטוהו ועוד תקפא אינו מלוי זיינו ומה שמביאים חרוסת הוא משום דקו"ל כראב"ל דחרוסת מלאה עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דגם לראב"ל מייסדי לקפא חלה שכתב דעכשיו שאינו מלוי זיינו חין לריך חרוסת חלה למלאה וכן כתב בהדיא הרב ז"ל צבי' הע"ג ס"ה ח"ל והרמב"ם בפירושו המשנה כתב לדעת ראב"ל חייב לבדוק על חכילת חרוסת ואינה הלכה וכו' אבל בחיבורו חזר בו ופסק כראב"ל וכו' וסא דאמרין התם ש"מ האי חסא לריך לשקועי בחרוסת משום קפא לאו משום דס"ל כת"ק חלה דאף לראב"ל לריך

והלכות כתב לחין למצלה במלה משום לחם עוני ע"ש וטעם נכון הוא :

יא יבוי צברת חכילת מלה לפטור גם הכורך שפושין לזכר למקדש כהלל וע"כ כתב הסו"ע צבי' הע"ה ס"ז ה"ל דמשבירק על חכילת מלה לא יסוה בתה שאינו מענין הסעודה עד שיאכל הכריכה כדי שחפשה צרכה חכילת מלה וצרכת חכילת מרור גם לכריכה כמו שכתב הטור שם משם הר"י אחיו ע"ש. אמנם מ"ש הש"ה דלא יסוה עד חכילת חפיקומן כדי שחפשה צרכת חכילת מלה גם על חפיקומן חומרית יתירה היא וגם הוא נגד מהמנות הפוסקות ה"ל וכן כתב הרב ח"י שם ס"ק י"ד ע"ש. ובאמת אינו ענין צרכת חכילת מלה עם חפיקומן דאינו חלה זכר לבסא וח"כ י"ס המלא לומר דחכילת חפיקומן יהיה ענוה צרכה לא היתה נפטרת צרכת חכילת מלה שהיא מלאה החרת חלה היה לריך צרכה אחרת :

ואורי טעם הש"ה הוא לחוש לדעת רש"י ורשב"ם צפ' ער"פ דף ק"ט דסבירא לכו דהחפיקומן הוא לחיוב חכילת מלה שהיתה נאכלת עם הפסח אבל באמת לא קו"ל הכי כמ"ש לקמן בדיני ג'פון ס"א ע"ש. ע"כ נלענ"ד דחין לחוש לזה ואף בין המו"יא לכריכה חין לחוש חלה לכתחילה אבל בדיעבד חש שח בין חכילת מלה לכורך חין לריך להורר ולבדוק וכן כתבו האחרונים עיין עליהם ופשוט הוא דהא חין זה חלה לזכר בעלמא כהלל. ולא עוד חלה דאף לכתחלה אינו חלה חזרת חסידות כמ"ש לקמן בצורך ס"א ח"ה :

מרור

א רשון הסו"ע ס"י הע"ה ס"א וחא"כ יגול כזית מרור וישקעו טלו בחרוסת ולא יכהנו בחובו שלא יתבטל טעם מרייתו ומטעם זה לריך לגער החרוסת מעליו ויבדק על חכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה ע"כ :

והנה מ"ש וישקענו טלו בחרוסת הדבר חלוי בפלוגתא דח"ק וראב"ל דפרק ח"ק ע"פ דף קו"ד דלת"ק חין החרוסת מלאה חלה לריך משום קפא (דהיינו ארס החזרת כדפירש רש"י) ולפ"ז אחי שפיר דישקענו טלו בחרוסת. אבל לראב"ל דס"ל דחרוסת מלאה אי משום זכר לטיט או זכר לחפיה כמו שאמר שם הש"ס וכוונתה פסק הרמב"ם צפ"ז ח"ס חו"מ דין י"א כמו שכתב שם הס"מ צפ"ו וכן פסק

רבמ"ש חלה שצ"לן אין יולאין בהם ח"א"כ לחים נחלקו הפוסקים אם יולאין בהם כשהם כמוסים והפ"ח שם פסק להקל וכן נוסף דעה ח"ר שם ס"ק י"ד אך המג"א שם ס"ק י"ג והח"י שם ס"ק י"ט פסקו להחמיר ונלענ"ד לכתחילה יקח לחים ממש להידור מלוא חבל לעיקר הדין העיקר כמ"ד דיואלאין בכמוסים כאשר יראה המעיין :

רבמ"ש חבל לא כבושים נחלקו הח"י שם בס"ק כ' והח"ר שם ס"ק י"ד דהח"י ס"ל דסכה אין לו דין כבוש חלה דווקא בחומץ או בשאר דברים המצטלים טעם מרור משא"כ במים דאע"ג דלענין איסור יש דין כבוש אף במים לדעת רוב הפוסקים כמו שכתבו ביו"ד סי' ק"ה הכא דאין הטיבס חלה משום דמבטל טעם מרור אין איסור חלה במים אפילו ביותר מעל"ע חבל הרב ח"ר סתר דבריו ע"ש וכך כתב בפשיטות הע"ש בסו' הג"ל סק"ד דיש למחות במי טמאה להניח המרור שריו במים מעל"ע מטעם כבוש עיי"ש ומ"מ בדיעבד בשעת הדחק יש לסמוך על דברי החק יעקב כמו שכתב הרב ח"ר גופיה ע"ש :

רבמ"ש וכולם מלמפרים לכזית כתב הרמ"א סימן תפ"ו דלריך למעך חולל שבין הירק ולשער שיעור הכזית בירקות עלמס ולא באויר שבויהיס ע"כ. ובכמות שיעור הזית עיין מה שכתבתי לעיל בדני מוליא מנה ס"ה :

רבמ"ש ועיקר המלוא בחזרת ואם אין חזרת יחזור וכו' בן כתב הטור חבל הפר"ח

שם הוכיח דווקא בחזרת הוא מלוא טפי מאחרניא חבל בארבעה אחרים אין סדר עיי"ש :

רבמ"ש ההג"ה דלס אין לו אחד מאלו ירקות יקח לעגה או שאר ירק מר כתב המג"א שם ס"ק ט"ו דבשאר ירקות מרים חוץ מאלו נחלקו הפוסקים אם יולא או לא על בן אם אין לו אחת מאלו ירקות לא יברך עליהם ע"ש וכן כתב הח"י ס"ק כ"ד וכתב עוד בס"ק כ"ב דמי שהוא חולה ואינו יכול לאכול כזית עכ"פ ילעום מעט לזכר בעלמא ולא יברך ע"ש וגראה דהוא הדין לענין אכילת מנה וק"ל :

ג **כתב** השו"ע בסיומן תע"ה ויאכלנו בלא הסיבה ע"כ מיהו אם אכנו בהסיבה אין לריך לחזור ולאכלנו בלא הסיבה כמו שכתב בבית יוסף ע"ש וכך כתבו האחרונים :

ד **כתב** השו"ע סי' תע"ה ס"א וישקענו בלוי בחרוסת ולא ישהנו במזכו בלא לבטל טעם מרירתו ע"כ. משמע דווקא משום דטעם מרור

לריך לשקועי משום וכו' ע"ש. ואחרי אלה מחילות אין דבריו נראים לענ"ד כמו שהוכחתי לעיל מכל הנו רבזואתא דמבואר מדבריהם דלראב"ל לא חייטין לקפא כלל. ומה שחמרו בגמרא אמר ר"פ ש"מ האי חסא לריך לשקועי משום קפא יש לומר להיינו משום דהוא קפוא ליה על מה שאמר ר"א דכל דבר שטיבולו במשקה לריך נטילה כלאמר דעל כן לריך לטול דיו בטיבול ראשון והוקשה ליה לר"פ ע"ז דמ"מ למה לריך נטילה והא לא נגע וע"כ הדין דר"א תיירי דווקא היבא דל"ל שאר ירקי ועבד טיבול ראשון בחזרת ודס"ל לר"א כת"ק דאמר דחזרת לריך טיבול בחרוסת משום קפא ודס"ל דלריך לשקועי משום קפא והא דחי הש"ס ודילמא לעולם אימא לך לא לריך לשקועי ואפילו אי ס"ל כת"ק משום דקפא מריחא מייט חלה למה לי נטילה דילמא משקעו ליה וה"ט דדחי הש"ס להשיבו אף לפי שיטתו חבל לפי האמת הוא ודאי לריך לומר דר"א אחי כראב"ל דלגתא מוואיה דלדידיה לירא חש קפא כלל וכו"ל. וגם לת"ק י"ל דלא חייב לקפא חלה היבא דהוי חזרת דמלוא וכמו שכתב הר"י הביאו הר"ש הג"ל ור"א מייירי בכל טיבול אפילו בשאר ירקי דעכ"ז לריך נטילה משום דדילמא שקע כמו שפסק הב"י והשו"ע סי' קנ"ח. והראיה שכן הוא האמת לדעת כל הפוסקים לריך נטילה בטיבול ח' אע"ג דעושה אותו בשאר ירקי וה"ט שהשמיטו הרמב"ם והר"ף והרא"ם האי ש"מ דרב פפא דאינו חלה לבקלא דעתיך בעלמא וכו"ל :

ב **לשון** השו"ע סי' תע"ג ס"ה חלו ירקות שייאל בהם ידו הובמו חזרת עולטין חמכא חרטינא ומרור ויולאין צעלין שלהם ובקלהין. חבל לא בשורש חלה שבעלין אין יולאין בהן חלה ח"כ לחים ובקלהין יולאין בין לחים בין יבשים חבל לא כבושים ולא שלוקים ולא מצבולנים וטלם מלמפרים לכזית שהוא השיעור שלהם ועיקר המלוא בחזרת ואם אין לו חזרת יתזור אחר ראשון ראשון כפי סדר שם שמוים. וכתב ע"ז בהגה"ה ואם אין לו אחד מאלו הירקות יקח לעגה או שאר ירק חר. והנה במ"ש חבל לא בשורש נחלקו הפוסקים איזהו השורש שאין יולאין בו דאיכא מאן דאמר דכל מה שהוא תחת הקרקע קרוי שרש ואין יולאין בו ואיכא מאן דאמר דהוי דווקא השרשים הקטנים המתפללים לכאן ולכאן עיין צמח"א שם ס"ק י"ב ובשעת הדחק יש לסמוך להקל כמו שכתב הא"ר שם ס"ק י"ג :

בדיעבד שמעינן דבעלמא מצטלות ושאני הכא
דגלי קרא ע"כ :

נמצא לפ"ז דגם רב אחי מודה דחלוקים
עליו הבריו על הלל כמו שאמר ר'
יוחנן וסבירא לכו בעלמא דמזות מצטלות זו
את זו נגד הלל אלא דרב אחי סתם מאי
דסלקיה דעמייסו דבני הישיבה לרצקן דהלל
אינו יולא בכריכה ואיכו הוכיח דגם לרצקן
דהלל דסבירא לכו בעלמא דמזות מצטלות זו
את זו הכא מרזו דיוולאם בכריכה מכח קרא
דיאכלוהו דאתא להסיר אף בכריכה וק"ל :

ובתבו עוד הסו"ס שם ב"ה אלא מצד
המלה וכו' אם היה כורך שנייה
יחד בתחילה הוה אחי מרור דרצקן ומצטל
למזת דאורייתא ואם היה אוכל מזה בלא
מרור תחילה כשהיה כורכן אח"כ אחי מזה
דרשות ומצטל מרור דרצקן ומיכו אי הוה קי"ל
כהלל הוה עבדינן הכי מזה לחודה והדר מזה
ומרור בכריכה כיון שרצקן לעשות מדרצקן מלות
כריכה כהלל הוה דרצקן ודרצקן עכ"ד . והנה הדבר
מבואר דיש כפ"מ בין רש"י ורשב"ס לתוספ'
לגבי זמן בהמ"ק לרש"י ורשב"ס אף בזמן בית
המקדש כיון דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא
כרצקן הוה לרצקן לכול כל אחד בפני עצמו
ללאת ידי חובתו לרצקן דס"ל דאי אפשר להכלס
ביחד משום דמלות מצטלות זו את זו ואח"כ
לרצקן לאכלס ביחד ללאת ידי חובתו להלל דס"ל
דמלות אינם מצטלות זו את זו ודאדרבה לרצקן
לאכלס דוקא ביחד משא"כ לרצקן דס"ל
דאפי"ג דרצקן סברי בעלמא דמלות מצטלות זו
את זו שאני הכא דמכח קרא דמלות ומרורים
יאכלוהו ילפינן דאפשר לאכלס ביחד אח"כ לפ"ז
בזמן הבית הוה אפשר ללאת אליבא דכולי עלמא
לאכלס ביחד דהא אף לרצקן אלטרך קרא
להסיר לאכלס ביחד אפי"ג דמלות מצטלות זו
את זו משא"כ בזה"ל דמלה דאורייתא ומרור
דרצקן דלפ"ז להלל היה לרצקן לאכול המלה לבדה
כי הוה דלא ליתי מרור דרצקן ומצטל למלה
דאורייתא ואח"כ היה לרצקן לאכול מלה ומרור
בהדי אהדי דתרווייהו הוה דרצקן אבל לרצקן
אי אפשר לעשות כן משום דהוה אחי מזה
דרשות ומצטל למרור דמלות דרצקן ומש"ה לרצקן
לאכול מלה לחודה ומרור לחודה ללאת ידי
חובתו לרצקן והדר מלה ומרור אהדי משום
דלכתחילה לרצקן לאכלס ביחד להלל וכמש"ל
משם הסו"ס :

ובזה מחבטאריס לעג"ד דברי סרמב"ס שכתב
בפ"ח

מרור צינן אבל בלא"ה לא היה אכור מניעם
לחיי הרוסות דרשות למחן דאמר משום קפא
ומצטל טעם מרור דמזת משום דכיון דהוה
דרך עיבוד בטל לגבי מרור וכיוולא בזה כתב
הר"ן בפ' עירוב גבי מיתרא דרבינא לענין
כורך ע"ג וזו"ק :

כורך

א **גרסינן** בפ' ער"פ דף קנ"ו אומר רבינא
וכו' לא לכורך אינם מלה ומרור
בהדי הדדי וליבול משום דס"ל מזה בזה"ל
דאורייתא ומרור דרצקן ואחי מרור דרצקן
ומצטל ליה למזה דאורייתא ואפילו למ"ד מזה
אין מצטלות זו את זו הכי מילי דאורייתא
בדאורייתא או דרצקן בדרצקן אבל דאורייתא
ודרצקן אחי דרצקן ומצטל ליה לדאורייתא מאן
מכא דשמעת ליה מלות אין מצטלות זו את זו
הלל דהניח אחרו עליו על הלל שהיה כורכן
בבת אחת ואוכלן שאמר על מלות ומרורים
יאכלוהו אומר ר"י חלוקים עליו חזיריו על הלל
דהניח יכול יהיה כורכן בבת אחת ואוכלן בהדי
סהלל אוכלן לתמוד לומר על מלות ומרורים
יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו זה בפ"ע מתקין
לה רב אחי ח"ה מאי אפילו אלא אומר רב
אחי האי הגא"ק יכול לא ינא ידי חובתו
אלא אח"כ כורכן בבת אחת ואוכלן ת"ל וכו'
אפילו וכו' והשתא דלא איתמר הלכתא לא
כהלל ולא כרצקן מצדן על אכילת מזה ואכיל
והדר מצדן על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל
מזה וחסא בהדי הדדי זכר למקדש כהלל .
ופירושו רש"י ורשב"ס כורכן וכו' פסח מלה
ומרור מתקין לה רב אחי וכו' ומיכו חלוקין
עליו חזריו כר' יוחנן אבל מהכא לא שמעינן
ע"כ . וכתבו שם הסו"ס ב"ה אלא אומר רב
אחי וכו' אין גראה כפירוש הקוגרם דמשבש
רב אחי דברי ר"י וכו' אלא ר"א פריך אבני
ישיבה דמפרשי דחלוקים עליו חזריו ואסרי
לכורך דא"כ מאי אפילו אלא רצקן סברי דכל
ענין מטוקן וכו' ופליגי אהלל דמתיך לכורך
וקמיי רצקן אפילו משום הלל וא"ת מנ"ל דסבר
הלל דאין מצטלות דילמא שאני הכא דגלי קרא
ועוד לרצקן נמי אין מצטלות דאם כרכן נמי
ולא וי"ל דמדסבר דלכתחילה יש לו לכורך
ובדיעבד נפיק אח"כ בעלמא אין מצטלות דאי
מצטלות אח"כ אלטרך קרא להסיר כריכה ולומר
דהכא לא מצטלי הילךך לרצקן דמוקי קרא

ובתחילה עלה צדעתי ליישב קושיא זו על דברי הרמב"ם ולומר דלפטר דהוא ז"ל מפרש דלתקפתא דרב אשי קאי על דברי רבינא דקאמר דלפילו לנאן דאמר מלות אינם מבטלות זו את זו וכו' דאלמא סבירא ליה דדבר זה במחלוקת שגויה והיינו מכה מימרא דרבי יוחנן דקאמר חלוקין עליו חבריו על הלל דמתיא וכו' דהבין דרבנן דפלוגי אהלל סבירא לכו דמלות מבטלות זו את זו ואהא פריך רב אשי חי הכי מאי אפי' ומפרש דפלוגתייהו דרבנן והלל הוא דהלל סבירא ליה דלריך לאכלס דוקא בכריכה ורבנן סבירא ליה דלפטר לאכלס ביום צבת אחת בין זה בפני עלמו וזה בפני עלמו דלפי זה ליכא שום מאן דאמר דמלות מבטלות זו את זו ועל כן פסק דבזמן הבית כורך מלה ומרור דבזו יולא לבולי עלמא וק"ל :

אכן אחר העיון חזינו דאין זה כדאי ליישב דברי הרמב"ם דלכתי תקשה מה שכתב בסוף דבריו ואם אכל מלה בפני עלמה וכו' דאיך מנדד דיאכל כל אחד בפני עלמו דהלא על כרחין לריך שיאכלס צבת אחת כדי ללאת גם להלל כיון דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן וכי"ל :

אבר על פי מה שכתבתי למעלה אהו דברי הרמב"ם כפשטם וזה משום דהרמב"ם סבירא ליה כדעת התוספות הכ"ל דאף להלל אם אכלן בזה אחר זה ילא צדיעבד כמו שאכתוב לקמן אי"ה ואף לרבנן דהלל אם אכלן צבת אחת ילא ומשום הכי כיון דחזינו בגמרא דהשו להלל על כן כתב דבזמן הבית לריך לאכלן בכריכה אחת דבזה יולא י"ח בין להלל ובין לרבנן אלא דהוסיף אם אכלן כל א' בפני עלמו. מה שאין ראוי לעשות כן לבתחילה. מ"מ אם עשה כן ילא צדיעבד וע"ז אומר דאז יצרך עג כל אחד בפני עלמו :

והן הן דברי הרב הגמור הג"ל שכתב על דברי הרמב"ם וז"ל ובגמרא חששו לדברי הלל וכו' ולזה כתב רבינו הכריכה כהלל וכתב ואם אכל מלה בפני עלמה כו' וכן אומר בגמרא השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן וכו' ובהשגות אומר אברסם וכו' כהלל ומ"מ לא דייק זה הסדר ע"כ ולא נחבאר טעמו ע"כ. וכוונתו ז"ל על דרך האמור דמהם דבגמרא חשו לדברי הלל על כן כתב רבינו בכריכה וכתב ואם אכל מלה בפני עלמה וכו' כלומר דעל כן כתב הכריכה משום דבזה יולא אף לרבנן וכי"ל. ומ"ש עוד וכתב ואם אכל וכו'

בפ"ח מה' חו"מ דין ו' וז"ל ואח"כ כורך מלה ומרור כאחד ומטבל בהרוסת ומצרך אקב"ו על אכילת מלות ומרורים ואוכלן ואם אכל מלה בפני עלמה ומרור בפני עלמו מצרך על זה בפני עלמו ועל זה בפני עלמו ע"כ וזה קאי לזמן הבית כמבואר מדבריו ובדין ח' כתב בזמן הזה וכו' אחר שמצרך המולא חוזר ומצרך על אכילת מלה וכו' ואוכל וחוזר ומצרך על אכילת מרור וכו' וזו מלה מדברי סופרים וחוזר וכורך מלה מרור וכו' זכר למקדש ע"כ. ולכאורה קשה על דבריו ז"ל דאמאי גם בזמן הבית לא חייש הרמב"ם ללאת ידי חובתו בין להלל בין לרבנן דהיינו לאכול מתחילה כל א' בפני עלמו ללאת ידי חובתו לרבנן ואח"כ לאכלס ביחד כדי ללאת ידי חובתו גם להלל כמו שכתב בדין ח' בזמן הזה :

וראייתי להר"ב לחם משנה שהקשה כן על דברי הרמב"ם ותמה על הרב הגמור שכתב על דברי הרמב"ם בדין ו' וז"ל ובגמרא חשו להלל כמו שיתבאר למטה ולזה כתב רבינו הכריכה כהלל וכן אומר בגמרא השתא דלא איתמר הלכתא וכו' עכ"ד. ותמה עליו הלחם משנה דא"כ היה לו לאמר דיעשה שיהיה גם בזמן הבית כדפרישתי וע"כ דחק עלמו בפירוש דברי הרמב"ם וכתב דאין הכי מזה דגם בזמן הבית סבירא ליה להרמב"ם לריך לעבות שיהיה כמו שכתב למטה לזמן הזה ומ"ש ואם אכל וכו' תיירי לענין הברכות דאם אכל הכורך מתחילה מצרך על אכילת מלות ומרורים ופטר מה שיאכל אח"כ כל אחד לבדו ואם אכל כל אחד ואחד מתחילה מצרך על כל אחד ואחד ופטר הכורך שיעשה לבסוף ע"כ :

ואדרי המתחילה אין פנים לפירושו דסוף סוף סא גופא קשיא למת בדין וי"ו לא נחית לאשמעינן אלא ענין הברכות והשמיט העיקר דהיינו לריך לעשות כרבנן וכהלל. ועוד דאם כדבריו ללא נחית אלא לענין הברכות אי"כ היה לו להרמב"ם לכתוב כך ואח"כ אם אוכל מתחילה המלה ומרור ביחד מטבל בהרוסת ומצרך על אכילת מלות ומרורים ואם אכל בתחלה מלה בפני עלמה ומרור בפני עלמו מצרך על זה בפני עלמו ועל זה בפני עלמו. אבל מדכתב דרך חיוב ואח"כ כורך מלה ומרור כאחד וכו' מבואר דדעתו לומר דלריך דוקא לאכול בכריכה אחת אלא שאח"כ כתב ואם אכל מלה וכו' לומר דאם לא אכלס בכריכה כמו שיהיה לריך לעשות רק אכלס כל א' בפני עלמו מצרך על כל א' בפני עלמו :

לזכר למקדש כהלל להודיע דמה שאכלנו
 בתחילה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו אינו
 משום דקיימא לן כרבנן דלא כהלל דהא באתת
 לא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואם כן
 איילו הים בזמן הבית דמרור דאורייתא היה
 לריך לאכלס בכריכה לכתחילה לחוש לדעת
 הלל דבזה הים יולא ידי חובתו לכולי עלמא
 אלא דזומן הזה אי אפשר לעשות כן מהטעמים
 סכ"ל :

ובזה מיושב חללי מה שאמר הס"ם על זה
 זכר למקדש כהלל ולכאורה קשה מה
 הלשון אומרת זכר למקדש כהלל דמשמע דזומן
 הזה להלל נמי לא היה לריך לאכלס בכריכה
 אחת אלא שאנו עושים כן לדידה משום זכר
 למקדש בעלמא והא לימא לדידיה לכאורה
 לריך לעשות כן אף בזמן הזה ללאת ידי חובתו
 במרור דרבנן מיהא ואי משום דאכילת מרור
 מופא בזמן הזה אינו אלא מדרבנן ואם כן גס
 באכילת מרור בעלמא שייך לומר ששוא זכר
 למקדש דהו"ה היה דאורייתא אס כן גס אף
 באכילת מרור בפני עצמו היה לו לומר ששוא
 זכר למקדש אבל לדרכנו כיחא דבאתת אף להלל
 יולא כבר בזה שאכל כל אחד בפני עצמו אלא
 שאנו עושים כורך לזכר בעלמא להודיע דזומן
 בית המקדש היה לריך לאכלס בכריכה לחוש
 לדעת הלל ודו"ק :

הרי נתבאר לע"ד טעם הרמב"ם וסרו מעליו
 כל הסיגים והקוסיות הטפלות דבבבוי וכלע"ד
 דרבנן דהבבוי אזלי בשעת רבו הרי"ף דשם
 צ"ע ע"פ העתיק התימרא דרבינא סכ"ל וכתב
 אח"כ תימא אמרו עשו על הלל שהיה כורבן
 וכו' אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו על
 הלל דתימא וכו' והשתא דלא איתמר הלכתא
 לא כהלל ולא כרבנן ואנן בעינן למעבד זכר
 למקדש ובעינן נמי דליכול כל חד וחד מנייהו
 בפני עצמו כי היכי דלא לימא מרור דרבנן
 ולבטל מנה דאורייתא תבדך אמלא להודה
 ואכיל ומבדך אמרור לחודיה ואכיל והדר כורך
 מנה ומרור ואכיל ליה בלא ברכה זכר למקדש
 כהלל עכ"ד :

ורבאורה יש לרקק דבבבוי דמוסיף בלישנים
 ואנן בעינן למיעבד זכר למקדש
 דלמה ליה האי טעמא מיסוק ליה דכיון דחיישין
 להלל ממילא לריך לעשות כריכה ללאת ידי
 מרור בכריכה להלל וכי"ל. אלא ל"ל דעתו
 כמו שכתבתי לעיל לדעת הרמב"ם ודו"ק היטב
 וממילא ל"ל דהו"ה גס כן דעת הרא"ש צ"ע
 ע"פ דהעתיק דברי סכ"ל כהוייתן ע"ש :

חנן

וכו' ר"ל העל כן כתב ואם אכל מנה בפני
 עצמה וכו' בשלשן דיעבד משום דלכתחילה ודאי
 יש לו לאכלן ביחד כדי לחוש לדעת הלל
 דסבירא ליה דלכתחילה לריך לאכלן בבת
 אחת :

אבן מ"ם ז"ל על השגת הראש"ד דלא נתבאר
 טעמו נלע"ד דטובת הראש"ד כן היא
 דכתחילה כתב זהו כהלל כלומר לדידיה חזי
 ליה דלרבנן אינו יולא בכריכה וכשיטת רשב"ם
 סכ"ל והוסיף ומ"מ לא לייק זה הסדר כלומר
 דאף אם תמלא לומר דהרמב"ם פליג בזה
 וסבירא ליה דאף לרבנן יולא בכריכה מכל
 מקום זה הסדר לא לייק כלומר דאף לפי זה
 לא אחי שפיר הסדר שכתב ואם אכל מנה
 בפני עצמה וכו' דכיון דלריך לחוש לדעת הלל
 אף כתב ואם אכל מנה בפני עצמה וכו' הלא
 אי אפשר לעשות כן כדי לחוש לדעת הלל ואם
 כן אס אכל מנה בפני עצמה וכו' היה לריך
 לחזור ולאכול כורך כדי לחוש לדעת הלל כיון
 דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כמו
 שאמר הס"ם וכי"ל והיינו משום דסבירא ליה
דעל כל פנים להלל לא יולא אלא אם כן אכלו
 בבת אחת לפי מה שכתבנו למעלה לא קשה
 חודי דסבירא ליה להרמב"ם דאף להלל לא
 אחא קרא לעיכובא אלא אחא לומר דלכתחילה
 יאכלס בבת אחת וכן משמע מדברי התוספות
 סכ"ל וכן פירש מהרש"א דבריהם ע"ש. ואם
 כן לפי זה מתפרשים שפיר דברי הרמב"ם אף
 אביבא ודו"ק :

ואין להקשות לפי זה מאחר דזומן הזה
 על כורחין לריך לאכול כל אחד בפני עצמו
 תחילה מהטעם האמור. אם כן מה לריך
 לעשות הכריכה לזכר למקדש כהלל והלא לפי
 זה גס לדידיה יולא כבר אף ידי מרור בזה
 שאכלנו לבדו דהא אמרינן דאף להלל יולא אם
 אכל כל אחד בפני עצמו דיש לומר דשאינו
 בזמן הזה מזומן בית המקדש דבשלתא בזמן
 בית המקדש שייך לחלק בין לכתחילה לדיעבד
 דכיון דאפשר לתקן דלכתחילה יאכלס בכריכה
 שייך לומר דדיעבד אם אכלן כל אחד בפני
 עצמו יולא אכל בזמן הזה דעל כורחין לריך לתקן
 שיאכל בתחילה כל אחד בפני עצמו כדי ללאת
 ידי חובתו לרבנן דאס לא כן אחי מרור דרבנן
 ומבטל למנה מדאורייתא וכי"ל איכ אנו
 מוכרחים לעשות לכתחילה כדרבנן ומשום הכי
 אף על גב דאף להלל יולא דייעבד בזה שאכל
 זה בפני עצמו וזה בפני עצמו עם כל זה ראו
 חכמים לתקן שיאכל גס כן מנה ומרור בכריכה

סלקא דעתך לרבנן מצטלות סיבי שזיק רבנן וכו' אלא משמע דסבירה ליה דלבויה עלמא חין מצטלות וכו' ואע"ג שהבירא בהלכות מימרא דרבינא כלשונה אפי' למיד מנות חיים מצטלות וכו' שלא בהקפדה כחבש וכו' ע"ד :

ואנכי עפר ואפר תחת כפות רגליו אע"פ שאין משיבין את הארי החי אמינא דדוחק גדול הוא לומר דהרי"ף העתיק ליטנא דרבינא דמיניה מבואר דהך מילתא דמנות מצטלות במחלוקת שניה מה שאינו לפוס אחקפתא דרב אשי ואיך חס כן העתיק הרי"ף המימרא דרבינא סתם והשמיע אחקפתא דרב אשי דפליג עליה דקיימא לן כוותיה דסבירה ליה לביבא מאן דמנות מצטלות זו את זו :

ע"כ אמינא בהורמנא דמלפא דמר ניסור רבא הרמב"ן ז"ל דעונת הרי"ף כמש"ל בשיטת הרמב"ם דלפי זה כהדא אזלי וכהדא שריין דברי הרב ודברי הסלמיר מה שאין כן לפירוש הרמב"ן בדברי הרי"ף דאי אפשר לקאי הרמב"ם בשיטת הרי"ף דא"כ תקשה כקושיא הלחם מהנה הגיל דאמאי חף בזמן הבית לא הייטיב לדהלל ולרצנן כיון דקאמר הש"ס דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן ובפרט דתקשה דנקט סתם בתחילה נדעת הלל ושכך לרבנן :

ומה שסוכיה הרמב"ן מסוגיא דזבחים דף ע"ט דאם איתא דפליגי תנאי או מנות מצטלות זו את זו או לא חס כן תקשה לרב אשי דקאמר דכסס שמלות חין מצטלות זו את זו כך חין איסורין מצטלין זו את זה וקשה דאיבי שבק רבנן ונקט פהלל וכנ"ל בהורמניה דמר אמינא דיש לומר דמאחר דאמרינן הכא בס' ע"פ דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן משום הכי נקט רב אשי כהלל דכסס שמלות חין מצטלות זו את זו כך איסורין אינם מצטלים זה את זה דכוי חומרא לגבי איסורים לומר דאינם מצטלים זה את זה ואין איסור אחד מסייע היתיר לבטל האיסור האחר בששים ודויק . והדרבא לדעת הרמב"ן ז"ל דסבירה ליה לביבא למיד דמנות מצטלות זו את זו לכאורה קשה לריש לקיש דקאמר סתם בזבחים דף ע"ח דאיסורים מצטלים זה את זה לפי דעת הרמב"ן דלא אחי לא כהלל ולא כרבנן דלידידה כולה סבירה ליה דמנות חין מצטלות זו את זו ובשלמא לפי מה שכתבתי לרבנן דהלל סבירה לאו דמנות מצטלות זו את זו לרשא דיש לומר דיש לקיש סבירה ליה כרבנן דהלל אכל

אכן ראיתי אלהים עולים יורדים על דברי הרי"ף אלו דהרז"ס כתב עליו ח"ל ולא זו דרך הגמרא דהא אוקמא רב אשי להך ברייתא כהלל ובגמרא חין לנו ראיח על מה שאמר רבי יוחנן אלא שיש לנו לומר שקבלה היתה בידו וכו' שלא עמדה הלכה וכו' ע"פ וטווחו פסוקה להשיג על מ"ש הרי"ף העימרא דרבי יוחנן דמינה מוכח דסבירה ליה לפי החמת דהך ברייתא פליגא אהלל וסבירה ליה דמנות מצטלות זו את זו ליתא דהא פריך עליה רב אשי וכושיא דהך ברייתא נמי איתא כהלל דיולא ידי חובתו בכרכן בנת דמנות חין מצטלות זו את זו אלא דהתם קבלה בידו של ר' יוחנן דרבנן פליגא אהלל וסבירה ליה דמנות מצטלות זו את זו אכל לא מהך ברייתא וריינו בפירוש רש"י ורשב"ם הג"ל . אך השיב עליו הרמב"ן ז"ל דהרי"ף הבין דרב אשי לאו לר' יוחנן אחקף אלא למאי דקאמר ואפילו למאן דאמר מנות חין מצטלות זו את זו ופירש בגמרא דהלל היא אכל לרבנן מצטלות דאמר רבי יוחנן חלוקים עליו חזריו דמינא וכו' והא פריך א"כ מאי הפילו , אלא דכתיב עלמא מנות חיים מצטלות זו את זו והא רזה אפילו לרבנן כורכן ואוכלן כדרך שהלל אוכלן ועיקר מנות אפילו בלא כריכה וכו' ע"פ :

הרי הבין הרמב"ן לדעת הרי"ף דלדעת רב אשי דקיימא לן כוותיה בין להלל בין לרבנן סבירה ליה בעלמא דמנות חין מצטלות זו את זו אלא דהכא פליגי בפירושא דקרא דעל מנות ומרורים יאכלוהו דהלל ר"ל דוקא בכריכה בין כל א' בפני עלמו וריינו כדאסיקנא אדעתא מעיקרא פני' הסוגיא לדעת הרמב"ם וכנ"ל :

והוסיף הרמב"ן על זה ח"ל אלא דקשיא לי ממה שאמרו בזבחים פ' כל הזבחים (דף ע"ט) דאמר כ"א כסס שמלות חיים מצטלות זו את זו כך חין איסורים מצטלים זה את זה זה חין שמעת ליה דאמר מנות חין מצטלות זו את זו כלל הוא דמינא וכו' ולא מתקף עלה רב אשי לומר דאפילו לרבנן חין מצטלין ויש לומר דלא נחית בגמרא סתם למקאי בהך ברייתא או כרבינא חו כרב אשי אלא קאמר דלהלל שמעינן ניה הכי ולאו למימרא דאשכח ליה לרבנן דסבירה ליה מנות מצטלות וגדולה מזו אמרו הא מני ר' עקיבא דדויק ליטנא יתירא וליכא דפליג עליה אלא לדידה הוא דשמעינן ליה ומימרא דרב אשי דיקא דקאמר כסס שאין תזות מצטלות זו את זו כך איסורים וכו' ואי

זו היא זכר למקדש בעלמא לא מצרכין עליה ע"ש וק"ל :

והיינו טעמא לענ"ד שכתב הסגור צבי"ח תע"ה משם הר"י וז"ל הרולא לקיים מלוא מן המוצר לא יסוח דעמו עד שיטעם הכריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מל"ה ומרור לכריכה וכו' ע"ש . ולכאורה קשה דלמאי לא כתב הלא הרולא לקיים מלוא מן המוצר דמשמע הדבר תלוי בריון האדם ממדת חסידות בעלמא והלא נראה דמדינא לריך לעשות כן כיון שאנו עושים הכריכה ללילת ידי חובתינו להלל משום דלא איתמר הלכתא לא כאר ולא כמר . ועו"ק צמ"ש כדי שתעלה ברכת המוליא ומרור לכריכה ע"כ . וקשה דבעלמא שלא יסוח בין ברכת מרור לכריכה יסוח כדי שתעלה ברכת מרור לכריכה כהלל דלוינו יולא ידי מרור לדידיה הלא בכריכה חבל למה כתב שלא יסוח עד שיטעם הכריכה כדי שתעלה ברכת מל"ה ומרור לכריכה דלמלא בשביל ברכת מל"ה ג"כ אין לו להסוח כדי שתעלה חף ברכת אכילת מל"ה לכריכה וקשה דלמלא חף להלל חינו יולא בזה"ל פכריכה לעין אכילת מל"ה הלא לריך לחלקה לבדה משום דמל"ה דאורייתא ומרור דרבנן וכו"ל :

וכן מלאתי שהקשה הפ"ח צבי"ח תע"ה ס"א ד"ה ומ"ש כדי שתעלה ועל כן כתב דבאמת אין לריך לחוש שלא להפסיק הלא בין אכילת מרור לכורך ע"ש . (והיחיתיה מהטו"ו) שם סק"ו דלדד לומר דאם סח בנתת יהיה נראה לו דלריך לחזור ולכרך המוליא ועל אכילת מל"ה בשביל הכריכה להלל חילוני ולא משמע כן מדברי הסגור ע"ש ודבריו תמוהים מבחינת פנים ודו"ק דאין להאריך בזה) . ועוד הקשה הפ"ח שם דגם לנבי ברכת מרור קשה דמה יועיל שלא להסוח בין אכילת מרור לכריכה כדי שיעלה ברכת מרור לכריכה להלל הלא על כרחין הפסיק בין ברכת מרור לאכילת מרור דכריכה באכילת מרור דהוי מרור דרשות להלל ודחק עלמא להרץ קושיא זו ע"ש :

אבל לדרכו שכתבנו לעיל אחי שפיר ומיושבים כל הקושיות בחדא מחתא וזה דלפי מה שאמרנו לעיל מוצר דבאמת גם להלל יולא ידי חובתו באכילת מל"ה בפני עלמא ומרור בפני עלמא הלא דלכתחילה להלל בזמן הבית היה לריך לחלקם בבה אחת ולרבנן היה יכול לחלקם או בבית אחת או בזמנא וכו"ל ועל כן בזה"ל הוי לריך לכתחילה לחלקם בבית אחת דבזה

חבל לפי דעת הרמב"ן קשה :
אכן כד משייטין כלע"ד דלא קשה מידי דדוקא רב אחי הו"ל דתלי דין דאיסורים צדין מלוא ועל כן אמר דכשם שהמלוא אין מצטלות זו את זו כך איסורים אין מצטלים זה את זה חבל ריש לקיש לא חלה זה בזה רק אמר דאיסורים מצטלים ולא חלה הדבר בזה המלוא מצטלות זו את זו כלל וא"כ יש לומר דהיינו טעמא משום דאיהו פליג אר"ב אחי וסבירא ליה דאין זה תלוי בזה כלל ודאף אם חתמא לומר דמלוא אינן מצטלות זו את זו ע"כ זה איסורים מצטלים זה את זה דשאני הכא דסבירא הו"ל דיון שאין טעם האיסורים שוים בגון חבל ודמ זה מלטרף לבטל טעמו של זה וזה מלטרף לבטל טעמו של זה כיון שיש גוד כל אחד מהם ששים וכמו שכתב הר"ה"ש הביאו שבית יוסף ביורה דעה סוף סי' ל"ח והס"ך שם ס"ק ל"ג ע"ש מה שאין כן באכילת המלוא ביחד דליכא בזה שיעור לבטל טעם האחרת וא"כ לא קשה מידי לשיטת הרמב"ן וק"ל :

ותרע דאם לא כן גם לפי מה שכתבתי לעיל לע"ד קשה הלכתא והלכתא דהכא בפ' ע"פ אמרינן דלא איתמר הילכהה לא כהלל ולא כרבנן ומשום הכי לריך לתיבעד כחטוויחו וכו"ל וחילו התם ביורה דעה סוף סי' ל"ח ה"ל פסקו הר"ה"ש והטור והב"י דאיסורים מצטלים זה את זה ע"ש ואם איתא דזה תלוי בזה קשה דהתם נמי הוי לן למפסק לחומרא ולומר דאין איסורים מצטלים זה"ל . וכבר הקשה כן הר"ב בית הלל שם עי"ד חבל האמת הוא דקושיא מעיקרא איתא והוא כמות עיניו דאין עיניו זה לזה כי עוכלא לדנא ככ"ל ודוק :
הברר העולה מכל מה שכתבתי לעיל הוא דלדעת רוב הפוסקים דהיינו התוספות והרי"ף והרמב"ם והר"ה"ש חף לדעת הלל צדיעבד יולא ידי חובתו באכילת מל"ה ומרור כל חד לחודים וא"כ בזמן הזה דעל כרחין לריך לחבול בהחילה כל אחד בפני עמו מהטעמים הנאמרים לעיל ממילא לא לריך לעשות כורך אפילו להלל הלא שחכמים תיקנו לעשות גם כורך לזכר למקדש כהלל כלומר לזכר דלהלל בזמן הבית היה לריך לחבול מל"ה ומרור בכריכה לכתחילה וכמש"ל וכך כתב בזה"ל הר"ה"ש בפ' ע"פ דף ק"כ ד"ה והיכא דלית ליה וכו' דהכריכה היכה הלא לזכר בעלמא ע"ש וכן שוכח מדברי הסגור ערך זכר דכיון דכריכה

פירש דסיה כורך פסח מלמ ומרור וכן כתב
התוס' בדף ק"ך דס' בלחמונה נגד זהו
הרמב"ם בפ"ה מס' חו"מ כתב דלף בזמן
הבית לא היו כורכין רק מלמ ומרור ומסתבר
כוותיה וכו' ודף לדעת הפוסקים שגם הפסח
היה כורך בזה"כ מ"מ הנוסח שלנו נכון דלף
להזכיר פסח כיון שאין לנו פסח וכו' ובנוסח
הספרדים בס' פסח מעובין אינו מזכיר כלל
שום דבר רק כהלל שהיה כורכין בבת אחת
ואוכלין עכ"ד :

ואני אומר דלף לזוז מלפון השו"ע דהיינו
זכר למקדש כהלל שהוא לשון הגמרא
ממש וגם לשון זה מורה שאינו אלא זכר בעלמא
כמו שכתבתי לעיל בס"ח ומנהיגו לומר זכר
למקדש כהלל דאמר על מלכות ומרורים יאכלונו
כלומר דליף ככריכה בזמן הבית מקרה דעל
מלכות ומרורים יאכלונו וע"כ אנו עושים כריכה
זו חף בזה"ז לזכר למקדש בעלמא וק"ל :

ג כתב השו"ע וטובלה בחרוסת וכבש ע"ז
הרמ"ח בהגה"ה וי"א דלף לטובלו
וכו' ע"ש ומסקנת האחרונים לטובלה בחרוסת
דהא הוא זכר להלל והלל ודלוי היה טובלה
בחרוסת ובפרט למאן דאמרי דחרוסת מלמ .
וא"ה חף אפשר דהלל היה טובלה בחרוסת
בזה"כ והלא חרוסת הוא דרבנן וא"כ הוא
חתי חרוסת דרבנן ומבטל למלמ ומרור
דאורייתא לק"מ דכיון דהוא דרך טיבול בטל
לגבי מלמ ומרור כמ"ש הר"ן בפ' ער"פ אמיננה
דרבינא דדף קמ"ו ה"ל ע"ש ועיין מש"ל
בדיני מרור ס"ג :

ד כתב השו"ע ואוכלין ביחד בהסיבה וכבש
ע"ז הפר"ח מסהב"ר דהא אכלו
בלא הסיבה יאל . ועוד אפשר דלף לכתחילה
לא בעי הסיבה דהרי עבד הסיבה בכיות קמא
דמלא ודף להלל בעי כיות מלמ בכתחילה . שום
דמלמ דאורייתא ומרור דרבנן וכו' וכן נראה
מדברי הרמב"ם שלא הזכיר הסיבה בכריכה
ומ"מ השיקר כדברי המחבר כיון דעבדין זכר
למקדש והלל ודלוי היה אוכל בהסיבה כמ"ש
הפוסקים לענין טיבול בחרוסת עכ"ד :

והנה הרב ז"ל אזיל בזה לשיטתו דסבירא
ליה דהכורך הוא ללאת ידי חובתו
להלל מאכילת מרור כמש"ל בס"ח . ואני בעיני
כבר הוכחתי שם דלף הכריכה ללאת ידי
חובתו כלל דלף להלל כבר יאל חף ממרור
ואינו אלא זכר למלמ שהיה עושה הלל בזה"כ
עש"כ . וא"כ ודלוי יש לנו לעשות כמו שהיה
עושה הלל בזה"כ דודלוי היה אוכלם בזה"כ

כמו

בזה היה יולא חליבא דכו"ע אכל בזה"ז
דלוי אפשר לאכלם בבת אחת חפילו להלל משום
דמלמ דאורייתא ומרור דרבנן והוא חתי מרור
דרבנן ומבטל למלמ דאורייתא וא"כ על כורחין
לריך לאכול המלמ בפני עומה ממילא לריך
לאכול ג"כ המרור בפ"ע משום דמעשה לרבנן
דפליגי אהלל אי אפשר לומר דיאכל אח"כ
מלמ ומרור ביחד ללאת ידי מרור דלדידהו
היה חתי מלמ דרשות ומבטל למרור דמלמ
וא"כ לדידהו על כורחין לריך לאכול גם המרור
בפני עומה . וכיון דעל כורחין לריך לאכול
גם המרור בפ"ע ללאת ידי חובתו לרבנן דהלל
ממילא לא היה לריך לאכול עוד הכורך דהא
גם להלל יאל צדיעבד כ"ל רק דכדי לעשות
זכר למקדש דלזו היו אוכלים מלמ ומרור בבת
אחת כדי לעשות ככו"ע דהיינו גם כהלל על כן
אמר רבנן בטעמא דגם עכשו נעשה כורך
לזכר למקדש בעלמא וכנ"ל :

וביון דלף זה אלא לזכר למקדש ודלוי לא
היה לריך ברכה כלל דומיא דלפיקומן
שאנו אוכלים זכר לפסח שהיה נאכל על
השבוע שאין מברכין עליו כלל . וממילא מדינא
לא היה לריך שיכוון בברכת אכילת מלמ ובברכת
אכילת מרור להוליא הכורך כלל ומש"ה לא
כתב הטור ה"ל שריך שלא יסח עד שיפשה
כריכה כדי שתעלה ברכת מלמ ומרור לכריכה
דבאמת מדינא אין לריך כ"ל רק תלה הדבר
במדת חסידות ועל כן כתב הרמב"ם לקיים
מלמ מן המובחר לא יסוח וכו' דבאמת אין זה
אלא מילתא יתירתא שלא להסויה לתת אל לבו
דזה הכורך אנו עושים איהו לזכר למלמ שהיו
עושים בזמן הבית דלזו היו מברכים ברכת מלמ
ומרור על הכורך ועל כן לא יסוח וכו' כדי
שתעלה וכו' :

ומעתה ודלוי דדבר פשוט דמיו שרואה לעשות
המלמ מן המובחר על דרך זה נכון
גם כן שלא יסוח חף בין ברכת אכילת מלמ
לכריכה דכולא חד טעמא הוא ודלמ כהרב
פר"ח ה"ל וממילא סרו מהר כל קשיותו
ודו"ק :

ב כתב השו"ע בסיו תעיה ס"ח ואומר זכר
למקדש כהלל וכבש הט"ז סק"ט דיש
לומר כך היה עושה הלל בזמן שהיה בית
המקדש קיים היה כורך פסח מלמ ומרור וכן
פירש"י דהיה כורך פסח מלמ ומרור אך הס"י
שם ס"ק י"ג כתב דהנוסחא שלהם הוא כך
היה עושה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים
היה כורך מלמ ומרור ואוכל דלע"ג דרש"י

מורי זל"ה בתשובה להוכיח במישור למי שטעה בזה ע"כ :

ואנכי לא ידעתי מה מקום לחומר זה או צעית אימת גמרה ואי צעית אימת סברה אצ"ה גמרה דמלשון המשנה צ"י מקום שנהגו דף כ"ג מוכח להיפך דקתי מקום שנהגו לאכול ללי צלילי פסחים אוכלים מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלים אלמא דווקא צלילי פסחים תלוי במנהג משא"כ ביום דאין מקום למנהג איסור כלל ואצ"ה סברה דכיון דמעט הוהניס שלא לאכול ללי הוא משום גזירה שלא יהיה נראה כאוכל פסח בחוק כמ"ס רש"י שם ושאר מפרשים ופוסקים אי"כ אין מעט לאסור ביום דאינו זמן חילת פסח :

ובערתה אני אומר דאפילו אם יש איזה מקום שנהגו כן נראה דמבטלינן האי מנהגא דוגמא למ"ש הפר"ח צ"י תס"ח ס"ג לכל מנהג חף שהוא עשוי לשייב ואין מעט לאותו מנהג כגון אם נהגו שלא לנשות מלאכה יום אחד קודם ער"פ חטו ערב פסח אחר חלות וכיולא לית בה ממשא ולא צעי שאלת חכם ולא חרטה ע"ש וכן כתב עוד צ"י תל"ה צדיי מנהגי איסור סט"ו עיי"ש וכש"כ דודאי אין להנהיג חומרא זו במקום שלא נהגו כמו בצקומותינו וכן כתב בהדיא המג"א צ"י תע"ג סק"ח דמי ששכח לללות הזרוע בערב פסח יכול לללותו צליל פסח ויחלנו בשחרית צ"י ע"כ ראשון ע"ש אלמא פשיטא ליה דאין איסור חילת ללי ביום זה וזה פשוט מאד והתריבות בזה חף למותר :

אח"כ ראיתי להרב בית יהודה הנ"ל שם בתשובה חלק ח"ח סי' כ"ח דהרגיש בדקדוק דלילי פסחים ותייך דנקיטה לרבותא דמקום שנהגו לאכול עיי"ש ודבריו תמוסים דס"ס כיון דלא מלינו למתניתין שיאסור ביום מהיבא תיחא להמליא מנהג זה . ומ"ס עוד הרב ז"ל שם להוכיח כן ממאי דקתי לאסור צלילי פסחים דמשמע כל הלילה אפילו אחר חלות והלא איכא דאמר דאין הספס דנאכל אלמא עד חלות וא"כ לדידה לא היה לו לנהוג איסור באכילה ללי אלמא עד חלות אלמא ל"ל דנהגו איסור חף אחר שעבר זמן חילת הפסח וא"כ חף אנו נאמר כן לגבי היום עכ"ל ד' אני אומר דאעיקרא דדינא י"ל דלר"ח בן עזריה דסבירא ליה דאין הפסח נאכל אלמא עד חלות אין הכי נמי דלא שייך מנהג איסור ללי אחר חלות ומתניתין דאסר כל הלילה לאכול ללי במקום שנהגו תיחא כר"י דסבירא ליה דהפסח

כמו שכתב הצ"י עיי"ש . אכן ודאי נראה דצדיעבד אם אכל הכריכה בלא הסיבה אין לריך לחזור ולאכול בהסיבה כיון דאינו אלא לזכר בעלמא ומש"ה מסתברא דאין ההסיבה מעכבת ופטרע דבלא"ה הביא הטור משום אחיו הרי דמפקחא ליה חף לכתחילה חי צעי הסיבה ע"ש וק"ל :

ה הדבר פשוט דאף בכריכה לריך שני זימים דהיינו כזית מלה ובזית מרור דאע"ג דאינו אלא לזכר בעלמא כנ"ל מ"מ לריך השיעור כמו שהיה עושה הלל ואם אכל פחות מכזית לא עשה ולא כלום וריך לחזור ולאכול כשיעור זה פשוט מאד :

שלחן ערוך

א כתב הרמ"ה בהנה"ה סי' תע"ו ס"ב נוהגים בקלת מקומות לאכול בסעודה צינים זכר לאבילות . ונראה לי הטעם משום דליל ת"ב נקבע צליל פסח ועוד זכר לחרבן שהיו מקריבין קרבן פסח ע"כ . כלומר ומתאבלין ע"ז וכן אנו נוהגים לאכול צינים קשים אחר כורך דאנו עושים אותו זכר למקדש וק"ל והיינו טעמא שאנו נוהגים כן גם צליל שני דאין לטעם הראשון לא הוה שייך אלא צליל ראשון ויש לדחות וק"ל :

ב כתב השו"ע צ"י תע"ו ס"א מקום שנהגו לאכול ללי צלילי פסחים אוכלים מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלים גזירה שמה יאמרו פסח הוא ובכ"מ אסור לאכול שם ללוי כולו כחמה וכו' ועוד כתב צ"י אפילו בשר עגל ושוף כל דבר שטעון שחיטה אסור לאכול ללי במקום שנהגו שלא לאכול ללי וכתב ע"ז המג"א סק"א ונ"ל ללאו ואח"כ בשלו מותר חבל בשלו ואח"כ עשאו ללוי קדר אסור משום מראית העין וכו' ע"ש אבל הפר"ח כתב שם ואסור גם ללאו ואח"כ בשלו עיי"ש ואני אומר דהיבא דנהוג נהוג וכן פשירונו נהגו לאסור אבל היבא דלא נהגו איסור צללאו ואח"כ בשלו יש לסמוך על המג"א דיש להקל במקום מחלוקת במילתא דהוי מנהגא בעלמא וכ"ס דמתחבר טעמיה דהמג"א :

ג מצאתי כתוב במנהגי הרגיל שבסוף שו"ת בית יהודה בדף ק"ה ע"ג סט"ו וז"ל הוה דתקן מקום שנהגו שלא לאכול ללי אין אוכלין יש מי שטעה והורה דווקא לילות ולא ימים ולימא דכל היום וכל הלילה הוא בכלל האיסור וכמו שכתב בזה זקנו של הרב

כמו שאמרו בפ"ד דגזיר דכ"ג. המדרגה השלישית היא כשאל כל כך עד שקץ במזונו דכבי האי גוונא לא ילא כלל כמו שאמרו בסוף יומא דף פ' דהאכול אכילה גסה ציוה"כ פטור כל שהיה בגדר שהוא קץ במזונו משום דאינה אכילה ע"ש ובפוסקים סי' תרע"ו ס"ז וא"כ ה"כ כבי האי גוונא לא עביד מילא כלל כמו שכתבו מהוס' שם בצנור ד"ה פסח מיהא קעביד וכו' עיי"ש ובזה מתבאר ג"כ מדברי המג"א כהא כסי' תע"ז הל"ל סק"ב עיי"ש ודו"ק :

צפון

א כתב המג"א כסי' תע"ז סק"א וז"ל ומהרי"ל כתב לכתחלה יקח ב' זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למלאה הנאכלת עמו ולכה"פ לא ימנעו תבזית ד"מ ובי"ח עכ"ד וכן כתב הט"ז שם סק"א והחיי"ו סק"ב עיי"ד ולי הקטן קציה לי על דבריו ז"ל אב"ע"א גמרא ואב"ע"א סברא אב"ע"א סברא דל"כ לפ"ז היה צריך ג"כ לאכול עמו כזית מרור זכר לכזית מרור שהיה נאכל עם הפסח אז דהיה לנו לאכול שלשה זיתי מלאה א' למלאה ואחד לפסח ואחד למרור. וא"כ כי ה"י דלא חיישינן לכזית מרור שהיה נאכל עם הפסח הכי כמי אין לנו לחוש לכזית מלאה שהיה נאכל עמו ואב"ע"א גמרא דקשה דמה מקום לשני זיתים אלו דהלא בגמרא בפ' ער"פ דף ק"ט ע"ב קאמר ובלבד שיאכל כזית מלאה באחרונה דהיינו הכזית של אפיקומן שאנו אוכלים באחרונה או בשביל כזית מלאה שהיתה נאכלת עם הפסח בצוק הסעודה. בזמן הבית שאנו אוכלים אז לבסוף חובה אלא שאנו מצרכים על הראשונה משום דלאחר שמלא כריסו מהס אין לבדק עליה לפי פירש"י ורשב"ם עיי"ד או לזכר כזית הפסח עלמנו לפי פירוש הרא"ש שם. וגם מדברי הרמב"ם בפ"ח מה' חו"מ דין ט' נראה כפירוש הרא"ש וכן פסק הטור וסו"ע כסי' תע"ז ס"ח שהאפיקומן הוא זכר לכזית בשר הפסח עיי"ש וא"כ מה עניינם של שני זיתים דחידש לנו מהרי"ל נגד לשון הגמרא ונגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים :

ואורי פעמו של מהרי"ל הוא כדי ללמא יד מחלוקת הג"ל דהיינו רש"י ורשב"ם דס"ל שהאפיקומן הוא זכר לכזית מלאה הנאכלת עם הפסח והרמב"ם וסרא"ש דשצירא להו דהאפיקומן הוא זכר לכזית בשר הפסח בעלמנו ועל כן כתב לכתחלה יקח שני זיתים א' זכר לפסח

דהפסח נאכל כל הלילה מן התורה והלכתא כוותיה כמ"ש הרמב"ם בסוף פ"ח מה' קרבן פסח ע"ש וכן דעת הר"ף שהשמיט בסוף פ' ער"פ מומר דרבא דדף ק"כ :

וגם להרא"ש בפ' ע"פ דף ק"כ וכן הר"ן שם והרשב"א בכתובות סי' תמ"ה דנכתפוקי אם הלכה כראב"ע מ"מ לא החליטו הדבר אלא הניחו הדבר בספק ומסקין דאזלינן הכא והכא לחומרא משום דאיכ' סתמא כראב"ע ואיכ' סתמא כר"ע ע"ש וא"כ אין זה דוחק לומר דהאי סתמא כמי אחיא כר"ע :

ועוד דאפילו תימה דמשהו זו אחיא כראב"ע לא הוה מצי למינור מקום שנהגו שלא לאכול ללי עד חלות אין אוכלין דהוה משמע לאחר חלות אוכלין ללי וליתא דאף אם תמלא לומר דלדידיה ליכא אחר חלות גזירת ללי הוה בל"ה אינו יכול לאכול לא ללי ולא דבר אחר אחר חלות דעבר זמן אכילת הפסח דהא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן וה"ה אחר מלא כמ"ש כסי' תע"ז :

ועוד דאם התמלא לומר דאף לראב"ע יהיה איסור מנהא אכילה ללי כמשך כל הלילה אף אחר חלות מלך איסור ללי עכ"ז אין הגדון דומה לראיה ללמוד איסור ביום דלילה בלילה אפשר דמיתחלף בין קודם חלות לאחר חלות אבל יום בלילה לא מיתחלף וק"ל :

סוף דבר בואו וגסומן על דברי המג"א דמוכח בדבריו דביום לא שייך מנהג לאיסור ללי וכנ"ל. ולענ"ד אפילו אם נהגו כן מבטלינן ליה דהוי כמנהג בטעות וכנ"ל כן ללענ"ד אח"כ ראיתי בספר נכר שלוש סי' תע"ו סק"ה דסתר דברי הר"ב בית יהודה הל"ל ע"ש :

ד כתב הרמ"א בהגה"ה סי' תע"ז ס"ח וז"ל ולא יאכל ולא ישתה יותר מדאי שלא יאכל אפיקומן אכילה גסה ע"כ. ודע דיש צזה שלש מדרגות האחת לכתחילה צריך לאכול שלא יהיה רעב דכיון דהוי כזית דאפיקומן זכר לפסח שהיה נאכל על השבע כדמסיק הרא"ש בפ' ער"פ דף ק"ט וכן כתב הטור והשו"ע בריש סי' תע"ז א"כ ככל חוקת הפסח יעשו לאכול על השבע ולא דרך רעבתנות וצריך ג"כ לכתחלה לאכול בחופן שהיה עדיין תאב לאכול אף שלא יסור רעב משם. המדרגה השנייה אף אם הוא בגדר שאינו תאב עוד לאכול אבל אינו בגדר שהיה קץ במזונו אף דכי האי גוונא ילא צדיעבד דנבי ללא קעביד מילא מן המוציא אבל פסח מיהא עביד

לאכול מלת מלח מלח צלילי פסחים אחר הלוח וכן
 בכלל החמירו בתוספות שלא לקריתו אחר
 הלוח עכ"ל והרמב"ם פסק בפ"ו שזמנה כ"ל
 הלילה ע"כ דברי הב"י. אך קשה לי על דבריו
 ז"ל למה מלת זה במחלוקת דהלא הרמב"ם
 נתי פסק בסוף פ"ח מה' ק"פ דלכתחלה יאכל
 הפסח קודם הלוח כדי להרחיק אדם מן העבירה
 וא"כ נראה ודאי דה"ה במלח דלף בזה"ז הוי
 דאורייתא דה"ה אית לן למימר דלכתחילה יאכל
 קודם הלוח כדי להרחיק וכו' כמו שכתב הרמ"ם
 וא"כ אמ"נ דכתב בר"ש פ"ו דכל' חו"מ שזמן
 מלח כל הלילה על כורחין לומר דמן התורה
 דוקא קאמר אכל מדרבנן ודאי מודה דלכתחלה
 יאכל קודם הלוח כדון כל דבר שמתוה צליל
 הלח שלא הולך נפרש דסמך ענמו אמ"ם
 בפ"ח מהל' ק"פ הכ"ל לעיני ק"פ ואמה שכתב
 בפ"ח מה' ק"ס דין ט' לעיני קריאת שמע ע"ם
 וק"ל :

ומה שנלענ"ד ביישוב דברי הב"י הוא דמ"ם
 והרמב"ם פסק בפ"ו שזמנה כל הלילה
 סימו כלפי מ"ם לעיל משם הרמ"ם דטוב
 להחמיר כראב"ע דנראה דנכתבין אה הלכה
 כראב"ע או כר"ע וכלפי מ"ם גם כן משם
 הר"ן בסוף פ"ב דמגילה דקאמר דלא חייהמר
 הלכתא לא כראב"ע ולא כר"ע ודמשוה הכי
 לריך לטוהר שלא לאכול מלת מלח אחר הלוח
 וכן בבבלי וכו' דמבואר מזה דנכתבין חס הלכה
 כראב"ע או כר"ע על כן כתב והרמב"ם פסק
 וכו' כלומר דהרמב"ם פשיטא ליה דהלכתא
 כר"ע וא"כ לדידיה אף אם עבר ולא אכל עד
 אחר הלוח ודאי לא עבר דאורייתא משא"כ
 להר"ן דשמא עבר דאורייתא אכל אה"כ דודאי
 גם להרמב"ם דמדרבנן מיהא לכתחלה לריך
 לאכול מלת מלח קודם הלוח מהטעם הכ"ל
 ודו"ק :

אכן בלח"ה ל"ע בדברי הרמ"ם הכ"ל שכתב
 דאפשר דגם ר"ע מודה להרחיק לבד
 באיסור דאורייתא דא"כ קשה במה שסיים וכן
 היה עושה ר"ם למסר לאפיקומן קודם הלוח
 ע"כ וקשה דהלא האפיקומן אינו מדאורייתא
 דהא אינו הלח זכר לפסח כדמסיק הרמ"ם
 לעיל בדף קי"ט וכמו שכתבתי לעיל בס"א. הלח
 ל"ל דשיעור דברי הרמ"ם כך הם דכתחלה כתב
 דטוב להחמיר כראב"ע דשמא הלכה כמותו
 ועל זה הוסיף עוד דאפשר דגם ר"ע מודה
 וכו' אך כתב שכן היה טובג רבינו חס אפילו
 לגבי אפיקומן וסיימו מהמעט הראשון דשמא
 הלכה כראב"ע ודו"ק :

ומתעב

לפסח ללחתי ידי דעת הרמב"ם והרמ"ם ואחד
 זכר למלח הנאכלת עמו ללחתי ידי דעת רש"י
 ורשב"ם זכו הנלענ"ד ליישב דברי מהר"ל דלא
 לימא מילתא דתמיכה. ומאחר עלות זה נלענ"ד
 לענין מעשה אף לכתחלה אין לחוש לחומרת
 מהר"ל דברי כתב הרמ"ם על דברי רש"י
 ורשב"ם וז"ל ופ"ה היה נראה שריך לאכול
 עמה מרור וחרוסת כיון שהוא זכר למלח
 הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליהם היה ראוי
 לברך על אכילת מלח הלא שכבר מלח כריכו
 ממנה וא"כ לריך לעשות כמו בזמן הבית שהיו
 אוכלים הכל ביחד הלל ושיעורו ואף לרבנן
 מלח לאכלו ביחד אמנם תמיכני למח עושים
 כריכה בתחלה יספיק בכריכה אחרונה זכר
 למקדש לבך כ"ל דלוחה מלח אינה לשם חובב
 הלא אוכלים אותה זכר לפסח שהיה נאכל על
 הסעודת באחרונה ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן
 לה דין פסח שלא לאכול אחריה ואין לריך
 מרור וחרוסת עכ"ד :

ומעתה כיון שאין לנו אוכלים מרור עמה
 מבואר דלא קיי"ל כרש"י ורשב"ם
 הלא כהרמ"ם ודעמיה וא"כ מה בלע אם נאכל
 שני זיתים מלח אחד זכר לפסח ללחתי ידי דעת
 הרמ"ם ואחד זכר למלח הנאכלת עם הפסח
 כדי לחוש לדעת רש"י ורשב"ם מאחר דלא
 עבדינן כותיהו באכילת מרור עמה הלא לא
 קיי"ל כותיה דרש"י ורשב"ם כלל רק כהרמ"ם
 ודעמיה מכל וכל וא"כ תמילא אפילו ממדת
 חסידות אין לחוש לאכול שני זיתים :

והגם כי יודע אני ערכי עלי ואינו כדאי
 לחלוק על מהר"ל עכ"ז לא לחלוק
 על דבר בחתי רק אני תולה עלמי באשלי
 דברבי לקיים דברי חכמים והפוסקים ראשונים
 דכתבו לאכול כזית לבד זהו הנלענ"ד :

ב כתב שה"ע בס"י תע"ז ס"א ויהא זכיר
 לאכלן קודם הלוח והוסיף ע"ז
 בהגה"ה ויקדים ענמו גסם הסלל יקרא קודם
 הלוח הר"ן סוף פ"ו ער"פ ואף פ"ב במגילה
 ע"כ :

והנה מדברי מר"ן בב"י מוכח דהו דעת
 הרמ"ם והר"ן ודלא כהרמב"ם שאחר
 שהעתיק דברי הרמ"ם דס"פ ער"פ דכתב דטוב
 להחמיר כראב"ע דאמר דהפסח וכן המלח
 אינו נאכל הלא עד הלוח דאפשר דאף ר"ע
 מודה להרחיק האדם מן העבירה באיסור
 דאורייתא ושכן היה טובג ר"ם למסר לאכול
 אפיקומן קודם הלוח ע"כ. הוסיף וז"ל וגם הר"ן
 כתב בסוף פ"ב דמגילה שריך להסיר שלא

דסבירה ליה להלכה כרבי אלעזר בן עזריה
סקלו בהלל לפי שהוא מדרבנן :

איברא דלפי זה קשה ח"כ למה החמירו
באפיקומן להלל חע"ג דמלאה
דאורייתא אפיקומן מיהא הוי דרבנן זכר לפסח
וכנ"ל אכן לא קשה נידוי דים לומר דהמסדר
של תוספות דמגילה סבירא ליה כדעת רש"י
ורשב"ם הנ"ל בס"א דסבירא להו דאפיקומן
אינו זכר לבשר פסח אלא הוא לעיקר חיוב
אכילת מלאה שהיתה נאכלת עם הפסח בחמרונה
וכמש"ל וח"כ לדין דקיימא לן כהרא"ש
ודעמיים דהאפיקומן אינו אלא לזכר בשר הפסח
וכנ"ל בס"א ממילא גם באפיקומן יש להקל
לפי דעת התוספות לאכלו אחר חלות :

הבב העולה דהסירות לאכול אפיקומן
ולקרות ההלל קודם חלות אינו אלא
חומרא בעלמא אבל מעיקר הדין יש כמה
לדין ולדין לדין להקל וק"ל :

ג **כתב** השלחן ערוך בסו"ט תע"ז חס שכת
ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד

שנטל ידיו או שאמר סב לן ונברך אוכל אפיקומן
בלא ברכת המוניא וכחז על זה המגן אברהם
בס"ק ז' ו"ל דאמנא דרחמנא סמכינ עיין
סי' קע"ט ובית חדש כתב בשם רש"י דלח
יאכלנו עכ"ל פירוש דבריו דהס"ט פסק כהר"ף
שמביא הטור דבליה הזאת אין נטילה ידים
ולא סב לן ונברך חשוב הפסק לייסרך לחזור
וליעול ידיו ולברך המוניא כמו שכתב בסו"ט
קע"ט דכיון דחובא רמיא עליה לאכול אפיקומן
איכא למימר דלחכה דרחמנא סמכינ ודלח
כהרא"ש שהביא שם הטור דסבירא ליה דאף
בליה הזאת חשיב סילוק ולריך לחזור וליעול
ידיו ולברך המוניא לאכילת אפיקומן ע"ש. ועל
זה כתב המגן אברהם והבית חדש כתב בשם
רש"י דלח יאכלנו כלומר דלח יאכל עוד
אפיקומן כלל אפילו בנטילת ידים ובברכת
המוניא וזה משום דמהרש"ל פסק כבעל העיטור
שהביא שם הטור דפליג אחזי העזריה דכתב
דאפילו אלא צריך כבר ברכת המזון וגומר קודם
שצורך בורא פני הגפן יחזור ויעול ידיו ויצרך
המוניא לאכול אפיקומן זה בעל העיטור פליג
עליה וכתב דאין לריך לחזור כלל ויזלא בזוית
שאכל בראשונה חע"ג שאכל דברים אחרים
אחריו ע"ש ומהרש"ל פסק כותיה והבין
דבעל העיטור פליג אחזי העזרי אפילו היכא
דלח אמר עדיין ברכת המזון אלא נטל ידיו או
אמר סב לן ונברך דאף בזה סבירא ליה דאין
לריך עוד לאכול אפיקומן ע"ש בבית חדש :
ובכבר

ומעתה יתבאר דברי הב"י הנ"ל דכתב ע"ז
וגם הר"ן כתב דמשום דמסקתא לן
חי הלכה כהראב"ע או כר"ע על כן לריך להזהר
לאכול המנה קודם חלות וכן בהל"ל וכו' כלומר
דגם מדבריו מוכח דאף במילי דרבנן כגון
באפיקומן והלל לריך להזהר לעשותו קודם חלות
והיינו טעמא דכיון דהדבר הלוי שפוגמת
דראב"ע ור"ע דלראב"ע לריך לעשות הכל
מדינא קודם חלות ח"כ יש לנו להחמיר מספיקא
בכל בין באפיקומן בין בהלל. והשתא שפיר
כתב הב"י והרמב"ם כתב בפ"ו שזמנה כל
הלילה כלומר וח"כ כיון דסבירא ליה דקיימא
לן כר"ע דמדינא זמנה כל הלילה אלא דחמייס
החמירו שיאכל המנה של מנה קודם חלות כדי
להרחיק האדם מן העבירה ח"כ באפיקומן
דאינו אלא מדרבנן זכר לפסח אין לריך
להחמיר לאכול קודם חלות כדי להרחיק האדם
מן העבירה דהוה ליה כמו גזירה לגזירה
וממילא הוא הדין גם כן בהלל ודוק :

וראיתי לראב"י פרי חדש דהקשה על דברי
השלחן ערוך הנ"ל למה פסק כהרא"ש
והר"ן דלח כהר"ף והרמב"ם נגד ההלל שלו
ותירץ דגם הרמב"ם מוד לכתחלה להרחיק
האדם מן העבירה ע"כ מוכן דבריו ודבריו
לריכיס עיין דמדברי הר"ב בית יוסף מוכח
סיפך מדבריו וכנ"ל. אלא ודאי דבאמת השם
מגן ז"ל בזה לדעת הר"ש והר"ן להסירות
בעלמא לכתחלה משום מהיות טוב אל
מיקרי רע :

ומכל מקום ילח מזה דהדבר תלוי
במחלוקת דלהר"ף ורמב"ם דפסקו
כרבי עקיבא אין לריך להזהר כלל באפיקומן
ובהלל דאינו דאורייתא אלא דרבנן בעלמא
ולא גזרינן בזה לעשות קודם חלות כדי להרחיק
עלמא מן העבירה כדמוכח מדברי הרא"ש הנ"ל
דלח גזרו בזה אלא במילי דאורייתא וכנ"ל
ולא עוד אלא דאפילו לדעת הפוסקים דפסקו
דהלכה כרבי אלעזר בן עזריה עם כל זה איכא
מאן דאמר דבמדי דרבנן לא חיישינן וכדמוכח
מדברי התוספות דסוף פ"ב דמגילה ד"ה לאתוי
אכילת פסחים דלח כרבי אלעזר בן עזריה
מכל מקום נראה להלכה כרבי אלעזר בן עזריה
דהא איכא סתמא וכו' וח"כ לריך למחר לאכול
מנה בלילי פסחים קודם חלות ואפילו מנה של
אפיקומן שהרי חיוב מלאה בזמן הזה הוי
דאורייתא אבל בהלל שלאחר אפיקומן אין להחמיר
כל כך שהרי מדרבנן הוא עכ"ד. הרי דלע"ג

דברכת המזון אינה טעונה כוס וכו' לא יצרך על הכוס כמו שכתב הבית יוסף בשם הרשב"א והראב"ד וכו' ולפי זה יש לדקדק על המהצר שחילק בין זכר קודם שצריך צורח פרי הגפן ללא זכר עד אחר שצריך צורח פרי הגפן דמה טעם יש בזה וכו' ואפשר דחייש לסדרת האומר דברכת המזון טעונה כוס וכו' ומיאו לדידן ללא נהנין לצרך ברכת המזון צטו נראה דבכל גוונא חוכל אפיקומן אע"פ שאין לו מלא שמורה וכו' כיון דלא צעי כוס דנראה כמוסוף על הכוסות וכל שכן אם יש לו מלא שמורה משעת קלייה וכו' דיטול ויצרך המזון וברכת המזון וזהו דעת הרשב"א והראב"ד שלא חילקו ע"כ:

הרי לך שני נביאים מתנבאים בסנטן אחד לדחות פסק הש"ע ומסקי לטעולס חוזר ונטעל ידיו ומצרך המזון ואוכל אפיקומן ומצרך ברכת המזון בלא כוס:

אבן אחרי נשיקת כפות רגליהם לא כן אנכי עמדי ואדברא תמייהני על תמייהתם שמתוהו על הש"ע דהא דברי הש"ע טובעים מתשובת הרא"ש כלל כ"ד ס"ג שהביא צבית יוסף וז"ל דע כי חכמי אשכנז ורפת פירשו דאין לריך שימור אלא משעת לישה וכו' ולכן נהגו שאם שנה וכו' אין לריך לחזור ולאכול וכו' אבל בארצות אלו שנהגו לעשות שימור משעת קלייה ודאי לריך לחזור ולאכול כזית מלא שמורה ובין זכר קודם הלל בין אחר הלל יטול ידיו ויצרך המזון ואין כאן כשותה בין שלישי לרביעי שכיון שהשלישי היה בטעות חוזר כוס שהוא מצרך עליו עתה להיות שלישי ע"כ. ואם כן אדקשיא להו על הש"ע ליקשו על דברי הרא"ש:

ואין לומר דלרא"ש לא קשה מידי דיש לומר דסבירא ליה כמאן דאמר דברכת המזון טעונה כוס ומשום הכי לא קשיא להו אלא על הש"ע דבפ"י קפ"ב לא הכריך ואדברא נראה דנוטה להקל דהרי הביא באחרונה דעת הרי"ף והרמב"ם דפסקו דברכת המזון אינה טעונה כוס ע"ש. וגם לפי הכלל של הבית יוסף דדרכו לפסוק כשיגם משלשה עמודי הוראה דהיינו הרי"ף והרמב"ם דברכת המזון אינה טעונה כוס וגם מנהג הוא כן שלא לחוש למאן דאמר דברכת המזון טעונה כוס ומשום הכי הוקשה להו דוקא על דברי הש"ע ודחו דבריו ופסקו כהרשב"א והראב"ד הי"ל דליתא דהלא הרא"ש נמי צפ" ערבי פסחים דף ק"ה הביא האי פלוגתא אי ברכת המזון טעונה כוס או לא

והדבר פשוט ללא קיימא לן כמארש"ל בזה דפסק כדעת צעל העיטור דהוא יחיד נגד רבים הלא המה אצו העזרי וה"ר פרך והרא"ש העטור והש"ע:

ולא ידעתי ומהו המגן אברהם דבריו למגנא ולמה אין לנו אלא פסק הש"ע הי"ל דפסק כה"ר פרך דכתיב האזי גוונא יחזור ויאכל בלא נטילה ובלא ברכה דמסק ברכות להקל:

ד עוד שם בשלחן ערוך ואם לא זכר עד שצריך ברכת המזון אם זכר קודם שצריך צורח פרי הגפן יטול ידיו ויצרך המזון ויאכל אפיקומן ויחזור ויצרך ברכת המזון וצורח פרי הגפן וישחה הכוס ע"כ והוא כהעת כל הפוסקים חוץ מצעל העיטור וכנ"ל:

ה עוד שם ואם לא זכר עד אחר שצריך צורח פרי הגפן לא יאכל אפיקומן ויסמוך על המלה שאכל בתוך הסעודה שכולן שמורות הן משעת לישה אבל במקום שנהגו לעשות שימור למלא מלאה משעת קלייה אפי' לא זכר עד אחר ההלל יטול ידיו ויצרך המזון ויאכל אפיקומן ויחזור ויצרך על הכוס ואין לחוש כמוסוף על הכוסות ע"כ:

והנה על מ"ש השלחן ערוך דאם לא זכר עד אחר שצריך צורח פרי הגפן לא יאכל אפיקומן כתב שם המגן אברהם בס"ק ד' וז"ל דאם יאכל ינטרף ליקח כוס אחר לברכת המזון והיו כמוסוף על הכוסות והמגיד משנה ורבינו ירוחם ורשב"א והראב"ד כתבו דאוכל כזית מלא ומצרך בלא כוס. וז"ל דמי שאינו נזהר כל השנה ומצרך לפעמים בלא כוס אף עתה יאכל אפיקומן ויצרך בלא כוס וכו' עכ"ד וא"כ לפי דעתו ז"ל לדידן נמי דרוב בני אדם אינם נזהרים לצרך ברכת המזון על הכוס כל השנה יהיה הדין כן. ולפי זה בין אם נוהגים שלא לעשות שימור למלא מלאה משעת קלייה בין אם נוהגים לעשות שימור למלא מלאה משעת קלייה כמו שהוא מנהג עירנו על כל פנים לא ישתנה הדין אלא לטעולס גאמר דיחזור ויטול ידיו ויצרך המזון ויאכל אפיקומן ויצרך ברכת המזון בלא כוס ודלא כפסק הש"ע וכן כתב באמת המגן אברהם שם בס"ק ו' על מ"ש הש"ע דצמקוס שנהגו לעשות שימור למלא מלאה משעת קלייה אפילו לא זכר עד אחר ההלל יטול ידיו ויצרך המזון וכו' וז"ל ואם לא זכר עד ששחה כוס שלישי יצרך ברכת המזון בין שלישי לרביעי ולא יחזור וישחה כוס רביעי עכ"ד וכיוצא בזה כתב הפרי יושב וז"ל ומ"ש ויחזור ויצרך על הכוס וכו' ולדידן דקיימא לן

לכולי עלמא חף לפי דעת מאן דאמר בעלמא דברכת המזון אינה טעונה כוס אלא פלוגתייהו נגד ה"ר"ש תלויה בסברא בעלמא דה"ר"ש סבירא ליה דבכי האי גוונא לז' יאל ירי כוס שלישי דבין ששתאו קודם אכילת אפיקומן נמלא דשתאו שלא כסדר שתיקו חכמים כדתנן ב"פ ערבי פסחים מזגו לו כוס ג' מצדק על מזוגו אלמא תקנו כוס שלישי דווקא אחר הסעודה דיינו אחר אפיקומן שהוא סוף הסעודה וכל כמה שלא שתאו על דרך זה לא יאל דהרי זה בכלל מה שאתרו בפרק ערבי פסחים דף ק"ח שתאן בבת אחת לא יאל דיינו שלא הפסיק ביניהם בקריאת ההגדה וכל הסדר דתקנו חכמינו ז"ל דהכא נמי לא שמה כוס שלישי אחר גמר הסעודה פהקת חכמים והרשב"א והראב"ד סבירא לכו דבין דשתאו לכוס שלישי אחר ברכת המזון דלנחת אכילה א"ע"פ שלא אכל עדיין אפיקומן מיקרי שפיר ששתאו כהקת חכמים וה"ן זה נכנס תחת סוג שתאן בבת אחת ומשום הכי כתבו דיאכל אפיקומן על ברכת המזון בלא כוס כיון דברכת המזון בעלמא אינה טעונה כוס וק"ל :

ומעתה שפיר פסק ה"ע מה שפסק על פי תשובת ה"ר"ש הג"ל ואין לזה עיין עם פלוגתא דאישליגו בעלמא חי ברכת המזון טעונה כוס או לא וכ"ל :

ואם תאמר סוף סוף תקשה מה ראה ב"ע לפסוק כה"ר"ש שהוא יחיד נגד הרשב"א והראב"ד יש ליגמר דלא קשה מידי דבאגמא ח"ן ה"ר"ש יחיד בדעת זה אלא רבים אשר אחו דסבירא להו דכל כמה דלריך לחזור ולברך ברכת המזון בשביל אכילת אפיקומן לריך גם כן כוס הלא הם ההגות מיימון בסוף פ"ו מה' חמץ ומנה שכתבו וז"ל ואם לא נזכר עד אחר ברכת המזון וצורח פרי הגפן אז ח"ן לו לחזור ולקול ידיו לאכול לפי שהיה לריך כוס לברכת המזון כי נהקן כוס שלישי לגמר אכילתו וא"כ הוה ליה שתי כוסות לברכת המזון וכו' אלא יסמוך דאשאר מניית שאכל שכולם הם שמורות משעת לישה וכו' ע"ש :

ויברבריהו האלה וכלשון הזה כתב גם כן המרדכי בזהגות בסוף פ' ע"פ ע"י"ש והיינו כבברת ה"ר"ש הג"ל וכן מוכח מדברי הא"י העזרי שהביא הג"ל ב"ן דהא"י העזרי והרא"ש והגהות מיימון והגהות מרדכי קיימי בחדא ש"טס נגד הראב"ד והרשב"א דסבירא להו דכי האי גוונא דיאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון פעם אחרת בלא כוס . ואם

לא ולא הכריע עיי"ש . וא"כ והאי ח"ת לן לתיפסק לקולא במילתא דרבנן ואפילו אם תמלא לומר דסבירא ליה דמכל מקום לכתחלה משום מנה מן המוכרח יש להטעיפה כוס עיין ב"ס' קפ"ב עם כל זה הכא ג"ל אפשר משום ששם מוסיף על הכוסות לא היה לנו לחוש לזה וכמו שהקשה הפרי חדש הג"ל על דברי ה"ע . באופן דקושייתם שייכא גם כן על דברי תשובת ה"ר"ש הג"ל :

אבל לפי האמת האעיקרא דדינא פירכא דלע"ד ח"ן מקום לקושייתם כלל לא על ה"ר"ש ולא על ה"ע וזה על פי מה שאתרו ב"פ ערבי פסחים דף קי"ז המתניחין דקתני מזגו לו כוס שלישי מצדק על מזוגו דקתמר על זה ה"ש"ם אמר ליה רב חנן לרבא שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס אמר ליה ארבע כסי תקון רבנן דרך חירות כל חד וחד נעצד ביה מנהו הפירש רשב"ס ראוי שיעשה זו מנהו אבל בשאר ימות השנה לא צעוי כוס שאף כהן ח"ן כוס בלא בשביל ברכת המזון ע"כ הרי דחף למאן דאמר ברכת המזון אינה טעונה כוס כליל פסח אליבא דכולי עלמא טעונה כוס משום דתיקנו חכמים שבכל אחד מהארבע כוסות יעשה זו מנהו . ומעתה יפה כתב ה"ר"ש בתשובה הג"ל דח"ן כהן כשותה בין שלישי לרביעי דבין דהשלישי היה בטעות חוזר כוס שהוא מצדק עמה עליו להיות שלישי ע"כ כלומר דבין דהכי תקון רבנן שיברך על מזוגו אחר שגמר הסעודה ככוס שלישי וזה כששתה הכוס שלישי עיין ח"ת גמר הסעודה ששרי שנה לאכול אפיקומן אם כן נמלא שנה הכוס ששתה על דעת שהיה כוס שלישי אינו עולה לו מן החשבון לפי שהיה בטעות ואם כן ח"ן זה כוס שלישי אלא הכוס שלישי הוא אורח הכוס ששותה אחר ברכת המזון שלאחר אכילת אפיקומן לריך זו כוס כהקת חכמים כליל פסח חף למאן דאמר בעלמא דברכת המזון אינה טעונה כוס . וזה לבי"ד פשוט בכונת ה"ר"ש כאשר יראה המעיין . ומעתה ח"ן זה עיין כלל לדין ברכת המזון טעונה כוס כדסקא דתתייהו להמנן אברהם והפרי חדש :

ואם תאמר ח"כ תקשה לפ"ז לברשב"א והראב"ד דכתבו דבכי האי גוונא יאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס משום דברכת המזון אינה טעונה כוס וקשה דהלא שאני ליל פסח דתקנו רבנן ששתה טעונה כוס לכולי עלמא וכ"ל . יש לומר דודאי גם הם מודים דברכת המזון של ליל פסח לריך כוס

שמורה אחרת כמו שכתב רמ"א סוף סימן תע"ז הל"ל :

ח כתב הש"ע סי' תע"ח ס"ח אחר אפיקומן און לאכול שום דבר ע"כ וכדבר פשוט דאם עבר ולאכל חנו חייב לחזור ולאכול אפיקומן דלא אמרו אלא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לא תאמר דאם הפטירו לריך לחזור ולאכול הפסח כמו שכתב האבודרסם הביאו הבית יוסף בסי' תע"ז ע"ש וכך כתב החק יעקב בסי' תע"ח ס"ק ח' והאליה רבס ס"ק ז' ופשוט הוא :

ט כתב המגן אברהם בסי' תע"ח ס"ק ח' אחר האפיקומן הין לאכול וכו' הוא הדין לאכול לפחות עיין בפור סי' הפ"א ובבית יוסף ע"כ פי' דבריו דאם מביא המור מחליקה הפוסקים אס מותר לשתות או לא וכתב על זה הבית יוסף דהעולם נהגו כהר"ף דכתב וז"ל בחר דאכלי כל מגדני ופרי אכלי בסוף כזית מלפני דמגטרין ולא עשמי בחר הכי כלום בר מכסא דברכת מזונא וכו'א דהללא ומאן דלמי לית ליה רשותא למשתהי אלא מיא וכך כתבו כל הגאונים ז"ל ע"כ. הרי דהבית יוסף פסק כהר"ף ועימייה דאף לשתות חסור אחר אפיקומן. וזו כוונת המגן אברהם :

י דאע"ג דכתב הש"ע אחר אפיקומן און לאכול וכו' דמשמע דדוקא לאכול חסור צבירא ליה להמגן אברהם דעל כרחין לומר דלאו דוקא נקט לאכול דהוא הדין לשתות דאם לא כן דברי הש"ע הם עד מ"ש בבית יוסף סי' תפ"א ודחוק לומר דחזר צו ב"ש"ע ובפרט דכיון דכתב דהמנהג הוא כהר"ף לא היה לו לפסוק ב"ש"ע דלא כהר"ף נגד מנהג העולם ולכל הפחות היה לו לומר דמדינא אינו חסור אלא לאכול ולא לשתות אלא לשתות חסור אלא לאכול דהוא הדין לשתות רק בנקט הש"ע לישא לאכול למיירק לישא דגמ' דמייירי צאכילת דקאמר שמואל בדר' ק"ט מאי און מפטירין וכו' בגין ארדיליא וגויליא לאבא או כרבי יוחנן דקאמר כנון קליזס וחגוזים דהילכסא כוותיכו כמו שכתבו בסי' תע"ח אבל אין כפי נמי דאפשר דהוא הדין לשתות דחסור דמי היכי דחסור לאכול דבר אחר כדי שיאכל ענין מלה צפיו כמו שאמרו בגמ' שם אפשר דהכי נמי שתייה יין דמצטל ענין מלה יהיה חסור חוץ משתייה יין דמבטל ענין מלה כד לקיים מלות חרוב טבוח ודעתי כהר"ף :

ורחמי

ואם כן אחר הכל עשה יפה בענין הש"ע דפסק כרבים אלא דהר"ש חידש דין חדש דהיכא דנוהגים לשמור מלה מלה מבעת קזירה או לא שייך לומר ביסמוך על המלות שאכל בתוך הסעודה דהרי אחת המלות אינה מבימות משעת קזירה ועל כן צבי האי גוונא לריך לחזור ולאכול אפיקומן ולברך ברכת המזון בכוס אחר דבזה לא היה כמוסף על הכוסות כיון שהכוס השלישי ששתה היה בעשות ואינו מן המגין כיון שעדיין לא גמר סעודתו דאכתי היה לריך לאכול אפיקומן ממלה שמורה ובדין זה אפשר שפיר דמודו ביה גס שאר רבוואתא סג"ל ומשום הכי פסקו הש"ע והבית רמ"א כותיה. על כן חמינה ולא הסתפינה דאין לה אלא פסק הש"ע ודלא כהמגן אברהם והפרי חדש סג"ל :

יבמצאתי תנא דמשייע לי הלל הוא הר"ב אליה רבס סי' תע"ז ס"ק ז' שכתב וז"ל אע"ג דבסי' קפ"ב יש אומרים דברכת המזון אינה עשויה כוס מכל מקום סתמו הש"ע והלבוש הכא דברכת המזון עשויה כוס דמזיקרא נתקן כוס שלישי לאחר גמר סעודה וכו' ודלא כהמגן אברהם עכ"ד והיינו כג"ל הלל דהוא ז"ל סתם הדברים וחגי בוכחתי כל זה צבירא וכו'א וכו'א דנלוה בע"ה :

יג ברתב המגן אברהם בסי' תע"ז ס"ק ו' וז"ל במקום שנהגו לעשות שימור למלה מלה ולא חכל מאותה מלה הוך הסעודה וגזר אחר ההלל כ"ל דיחזור ויאמר הלל על הכוס וכו' ע"כ נראה מדבריו דס"ל דאם לא נזכר עד אחר ההלל לריך לאכול אפיקומן ולומר ברכת המזון בלא כוס ואח"כ לריך לחזור ולומר ההלל על הכוס ודבריו אלו הוו כשניה היואלת מלפני השליש דאם נגד תשובה הרא"ש כלל כ"ד ה"ל אשר ממנה נובעיה דברי הש"ע והנהגה דכתב שם צבירא דאם אחר הכוס הרביעי של ההלל נזכר שלא חכל אפיקומן יאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון על הכוס. וכבר על זה שש"פ ששם בכוסות שלא כסדרן אין צריך כלום דסדר הברכות אינו משכב (כדאיתא בתוספתא דסוף פ"ק דברכות כ"ט כפי הדם עי"ד) ואולי יש ענין סופר דברי המגן אברהם ועל כל פנים הדין דין אחת להלכה למעשה כדברי תשובת הרא"ש וכן הוא כוונת הש"ע והנהגה וכך כתבו סעורי זהב והחק יעקב עיין דבריהם :

יד אם נאבדה האפיקומן יאכל כזית ממלה

כל מגדני וכו' אכלין בסוף כזית מלה דמיטמרה
 ולא טעמין לבהר הכין כלום בר מכטא דברכת
 המזון וכסא דהללא ומאן דלמי לית ליה רשותא
 למיטמי אלא מיא אבל חמרא לא ע"כ. וביעור
 דבריו כך הם דבתהילה כתב דנהוג עלמא
 בלישנא קמא דלא טעמין מידי בהר אפיקומן
 כדי שלא יהבטל טעם מלה מפיו אלא שאח"כ
 הוסיף בר מכסא דברכת המזון וכו' ומאן דלמי
 וכו' זה אינו מטעם ביטול טעם מלה בג"ל
 אלא היינו טעמא משום שלא ישהכר כמו
 שאמרו בירושלמי שהביא רבי"ף גופיה לעיל
 וכ"ל והיינו טעמא משום דסבירא ליה דאף
 לאחר הסדר שי"ך טעמא דשמא ישהכר משום
 דהייב אדם לעסוק בציניא דמגרים עד שזאתמטי
 שינה כמו שכתב הרא"ש שם טעם מהר"ם
 עי"ד ולע"ד היינו טעמא דייק רבי"ף לומר
 ליה ליה רשותא למיטמי אלא מיא אבל חמרא
 לא כלומר דדוקא חמרא חבור משום דמשכר
 וד"ק :

אח"כ ראייה להרמב"ן בספר מלחמותיו
 ולהר"ן שם דפירושו דהע"ש שאמר
 רבי"ף לשמות יין אחר הסדר היינו כדי שלא
 יהיה נראה כמוסוף על הכוסות וכו' שמתחיל
 סדר אחר ולא משום ביטול טעם מלה ועי"ד .
 וסתימה מהר"ם שאחר שהביא צ"פ ע"פ דף
 קי"ח דברי מהר"ם הג"ל כתב שם צדק ק"ב
 על דברי רבי"ף הג"ל וז"ל ולמעלה כחצתי על
 פי הירושלמי דאין חיבור בשתיית יין כגראה
 דהבין מדברי רבי"ף דסבירא ליה דחיבור
 שתיית יין אחר אפיקומן הוא מטעם ביטול
 טעם מלה ומשום כתי הקשה עליו מכא דברי
 הירושלמי וכמו שזאתת הקשה כן בהדיא המור
 בנו על דברי רבי"ף בכו' המ"א ע"ש . ואחרי
 כשיקת כפות רגליו הקדושים אי אפשר לומר כן
 בדברי רבי"ף דא"כ דבריו הוו סתרי אהדדי
 דהרי הביא לעיל אמתיותין דבין שלישי לרביעי
 לא יבחה טעם הירושלמי בג"ל אלא ג"ל
 דכוותה הרי"ף היא כמו שכתבתי לעיל וא"כ
 שו לא קשה מידי קוביית הרא"ש והמור בנו .
 והדריהם לריבוי עיון חללי :

והשתא דאחיך להכי מיושבים גם כן דברי
 הבית יוסף והש"ע הג"ל ואת הכל
 עשה יפה בעט"ו דהין הכי גמי דסבירא ליה
 דדוקא לאכול אחר אפיקומן חבור אבל לשתות
 מותר מכוס דליכא בשתייה ביטול טעם מלה
 אבל זהו דוקא שאר משקים שאינן משכרים חוץ
 מין או מידי דמשכר דזו ודאי חבור אחר
 שגמר סעודתו מטעם הירושלמי דין שלאחר
 המזון

וראייתי להר"ב חק יתקב יסי' תע"ה ס"ק
 ח' דקשה דברי המגן אברהם משום
 דמדכתב הש"ע לישנא שאין לאכול משמע
 דלשתות שפיר דמי אלא דלא קיימא לן כהר"ף
 אלא כהרא"ש דדוקא לאכול חמור כדי שלא
 יתבטל טעם מלה ולא לשתות ודעם איסור
 שהיה לאחר הארבע כוסות אינו אלא כדי שלא
 ישהכר ולא ירבה לספר בציניא מזרים עד
 שתהפכו שינה כמו שכתב המור בכו' תפ"א
 ע"כ דבריו . ולכאורה דבריו תמוהים דא"כ
 דברי מר"ן ז"ל ש"ע סתרי למ"ש צ"ב" וכו"ל :
אבן כד משייטין חזינן דודאי האמת כן הוא
 דגם הבית יוסף דעתו לפסוק כדעת
 הרא"ש דהרי כתב סי' תע"ט ד"ה מ"ט
 ולא ישתה בינו ובין כוס שלישי משנה צ"פ ערבי
 פסחים בין הכוסות הללו אם ראה לשתות
 ישתה בין שלישי לרביעי לא יבחה ומפרש טעמא
 בירושלמי כדי שלא ישהכר כלומר וישכח מלגמור
 את הסג"ל ע"כ ואם איתא דסבירא ליה דאפילו
 לשתות אחר האפיקומן חבור מטעם דאין
 מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שיטאר טעם
 מלה בפיו למה לו לסמוך על טעם הירושלמי
 אלא ג"ל דסבירא ליה דאין בכלל אין מפטירין
 וכו' אלא דוקא אכילה ולא שתייה וכדעת
 הרא"ש ודעומיה עי"ד צ"פ ערבי פסחים משום
 דלא חסרו משום ביטול טעם מלה אלא דוקא
 אכילה ולא שתייה וא"כ לפי זה על כרחין לומר
 דמ"ש כ"ע בכו' הע"ה אחר אפיקומן אין
 לאכול וכו' אכילה דוקא קאמר אבל לשתות
 אחרי אפיקומן קודם ברכת המזון ודאי שרי
 מהטעם הג"ל :

וכי תימא דאיכ הדרא קושיא לדוכתה דדברי
 הש"ע דסי' תע"ה סתרי למ"ש צבית
 יוסף סי' תפ"א ונס דברי הבית יוסף גופיה
 סתרי אהדדי דבכו' תע"ט הביא דברי הירושלמי
 ובכו' תפ"א כתב דנהוג עלמא כהר"ף תבוצתך
 דבלאו הכי הוי האי קושיא נופא קשה בדברי
 רבי"ף דהרי עלה דמתניתין דבין שלישי לרביעי
 לא ישתה כתב טעם הירושלמי דמשמע מזם
 דסבירא ליה דאין איסור בשתייה אלא מטעם
 דמשכר ולא מטעם ביטול טעם מלה וכ"ל
 וא"כ תימא על עמך אין כתב אח"כ אמתי'
 דאין מפטירין וכו' וז"ל בהר דלכתי כל מגדני
 וכו' וכ"ל דמשמע דגם בשתייה איכא איסור
 משום ביטול טעם מלה . וכדי ליישב דבריו על
 מהבוחס חליג לפיך המשך דבריו שכתב שם
 וז"ל והכין נהוג עלמא בלישנא קמא (דאין
 מפטירין חחר מלה אפיקומן) דבתר דאכלין

מלה נדמנה דסתרי דבריו אהדי . ודוק
 לומר דכבירה ליה דהיין אינו מבטל טעם מלה
 אבל מי תפוחים דלחר מהר"ו מבטלי טעם
 מלה לפי שכחב מהר"ו דגרשי בזה מין דליחא
 דודאי אין כונת מהר"ו לומר דהיין אינו
 מבטל טעם מלה ומי תפוחים מבטלי טעם
 מלה דמנה ליה להמציא מדעתו לחלק בין משקה
 היין למשקה מי תפוחים לענין ביטול טעם
 מלה . אלא כונת מהר"ו היא כלפי מה שהבין
 מדברי הר"ף דהיינו טעמא דלחור דלחור
 יין אחר הפיקומן חוץ משמי כוסות אחרונים
 מביס דמבטל טעם מלה ועל כן כתב הוא
 דכל שכן מי תפוחים דמבטל טעם מלה משום
 דגרע טפי מין :

וא"כ מחחר דהמגן דוד סבר וקביל דטעם
 איבור שתיית יין בין שלישי לרביעי הוא
 מכוס דמבכר ולא משום דמבטל טעם מלה
 א"כ ל"ל דכבירה ליה דדוקא במידי דאליה
 אסרו לאחר הפיקומן מטעם ביטול טעם מלה
 ולא במידי דשתייה וכמו שהיה האמה וכדעת
 כל הפוסקים וא"כ לא היה לו להביא דברי
 מהר"ו . בראשון דדבריו גרידים לי עיון :

ער כן נלמד פשוט וברור כדמסיק החק
 יעקב הג"ל דהיין לאבור לשמות אחר
 הפיקומן אלא דוקא משקין המשכרים מהטעם
 הג"ל אבל שאר משקים שאיך משכרין שרי
 לשמות אחר הפיקומן או בין שלישי לרביעי
 וכל שכן אחר כל הסדר דאפילו במידי דמשכר
 לא מלינו איבור מפורש אלא דנהנו כי או
 מטעם מהר"ם שהביא הרמ"ם משום דהייב
 לספר בידיהם מזרים עד שחטפטו שינה או
 מטעם הרמב"ן והר"ן הג"ל והיין לנו לחוש
 לדברי מהר"ו נגד כל הפוסקים הראשונים
 ובפרט במילתא דרבנן כי האי . וכן ראיתי
 דמסיק הפרי חדש בס' תפ"ח ס"ח להלכה
 ולמעשה וז"ל וכל המשקין דיין כיון כך כתב
 הבית יוסף ולי נראה להחיר משקים שאינם
 משכרים דהרי כתב הר"ן דלא הוי טעמא משום
 מלה וכו' אלא טעמא הוי משום דנראה כמסויף
 על הכוסות ונראה כמי שמתחיל סדר אחר
 ולפי טעם זה כל משקה דלא הוי חמר מדינה
 מותר אחר ארבע כוסות ולאידך טעמא דהייב
 משום שחייב לעסוק וכו' עד שחטפטו שינה
 ואם ישתה ישתכר מעתה כל משקה שאינו
 משכר מותר ולפיכך הדבר ברור להחיר לשמות
 הקאוי וכו' ע"כ דבריו ולו שומעים ולבר"ו
 חק יעקב שאמרו כהלכה וכמו שהוכחתי לציל
 בחרובה . וכן המנהג פשוט לשמות הקאוי
 אחר

המזון משכר וכנ"ל ולכן כתב צנ"ז תפ"ח
 דהעולם נהנו כדעת הר"ף ז"ל וכנ"ל ודוק :
והן אמת דלכחורה אין זה כדאי ליישב דברי
 הבית יוסף דהרי אחר שכבב בס' תפ"ח
 דהעולם נהנו כדעת הר"ף וכנ"ל הוסיף על זה
 וז"ל ומכל מקום לדברי הכל מותר לשתות מים
 ומיכה שאר משקים נראה דלמאן דלחר לשמות
 יין הכי נמי דלחור בכו ע"כ דמשמע דהבין
 מדברי הר"ף דכל המשקים האורים ואם כן
 מזה נראה דכבירה ליה דהטעם הוא משום
 ביטול טעם מלה ולא משום משכר וא"כ הדור
 כל הקוסיות הג"ל לדוכתייהו אם לא שנאמר
 דשאר משקים דנקב היינו מידי דמשכר
 ודוק :

ומעתה חזרנו על דברי המגן אברהם דכתב
 על דברי הש"ע דאחר הפיקומן אין
 לחבול וכו' דהוא דיון לשמות וכנ"ל דמשמע
 מדבריו דכבירה ליה דאף שתיית כל מיני
 משקים חוץ ממים אסורה משום ביטול טעם
 מלה כמו מידי דאליה . וליחא לכוילי עלמא
 ואף להר"ף אין איבור שהיה אחר הפיקומן
 משום ביטול טעם מלה אלא משום דמשכר
 ואם כן הינו אסור אלא מידי דמשכר :

והן אמת דהן קושית קשה גם כן על הרמ"ח
 גריס ס' תפ"ח דכתב דכל המשקים
 דינם כיון וכמו כן קשה על מהר"ו בס' ק"ג
 שכבב וז"ל ואחר כוס רביעי לא ישתה שום
 דבר וכו' ואי נחוי וכו' ישתה מים ודוקא מים
 כמו שהם ולא מים שנתמדו כגון מי תפוחים
 דהוא מבטל טעם מלה וגרע מין ע"כ והביאו
 דבריו המגן אברהם בס' תפ"ח והמגן דוד
 שם ס"ק ח' ע"ש הרי דכתב בהדי' דטעם
 שתיית שאר משקים חוץ מין אחר ארבע
 כוסות הוא משום ביטול טעם מלה מה שאינו
 והוא נגד הירושלמי ונגד כל הפוסקים הראשונים
 שהביאו דבריו וגם הר"ף ז"ל בכללם ובמ"ם
 לעיל :

והיותר קשה על המגן דוד דדבריו סתרי
 אהדי דבס' תע"ט ס"ק ב' על
 דין דבין שלישי לרביעי לא ישתה כתב הטעם
 של הירושלמי הג"ל והוסיף על זה וז"ל ומזה
 משמע דנא ישתה גם כן מי דבש שקורין מע"ד
 שהוא גם כן משכר אבל שאר משקה שאינו
 משכר מותר ע"כ הרי דאפילו בן שלישי לרביעי
 כבירה ליה דמותר לשמות כל משקה שאינו
 משכר וא"כ היין כתב בס' תפ"ח ס"ק ח'
 דברי מהר"ו דלחור כל מין משקה אחר כל
 הארבע כוסות ריך ממים משום דמבטל טעם

להר"צ עולת שבת שכתב על דברי הרמ"א אלו וז"ל אינו מדוקדק רהלי תיחא בדלחא תיחא דאדרבא איסור סיניא ילפינן מתי מקומות ע"כ ולא דבר נכונה נגד הרמ"א לפי בלא הבין דבריו לפני האמת דבריו מדוקדקים וכמש"ל וק"ל :

יא כתב המגן אברהם בסי' תע"ח ס"ק ב' על הגהת רמ"א הי"ל וז"ל בשני מקומות אפילו בחדר אחד לא יאכלו בשני שלחנות כן משמע בגמ' ע"כ. פירוש דבריו דכיון שכל מה שאסור בפסח משום אכילת פסח בשתי מקומות אסרו חכמים גם באכילת אפיקומן ח"כ גם בחדר אחד בשתי שלחנות אסור דגם זה חשוב שני מקומות לענין אכילת פסח כדמשמע בגמרא ונראה דליף לה הרב ז"ל ממה שאמרו בפ' ביבד לולין דף פ"ו שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחת אלו הופכים פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכים פניהם הילך ואוכלין פירש רש"י אינם לריכס להסב אלו כנגד אלו להיות נראים חבורה אחת אלא רשאים להפוך פניהם אלו הילך ואלו הילך ואפי' נראים שתי חבורות לא אכפה לן שהפסח נאכל חף בשני בתים לשתי חבורות ע"כ וכשהשמש עומד לתיז קופץ את פיו ומחזיר פניו עד שמגיע אל החבורה והואל ופירש רש"י שלא יתעוררו שאלו לא עס החבורה האחרת דסבירא ליה לתגא זידן דהפסח נאכל בשתי חבורות אבל אדם ח' אינו אוכל בשני מקומות ולהכי מוקי בבית אחת יאכל שאין ח' אוכל בשני בתים ושתי חבורות הופכות פניהם כשתי בתים דמי ע"כ ומזה למד המגן אברהם דהכי נמי לדידן במלת אפיקומן אסור לאכלה בשתי שלחנות אפילו בחדר ח' דהגבוי השני מקומות וזו כונת המגן אברהם :

אלא שסחם דבריו ונתן מקום לפעולת דמשתע מסתמיות דבריו לחף מפניה פינה בחדר ח' חשוב כשני בתים וליחא דמחי' לחבור שאחד מן החבורה אחת שהתחיל לאכול בחבורתו ילך בחבורה אחרת שבאותו החדר לאכול היינו דוקא שאלו הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך כיון שאינם הופכים פניהם זה לזה חשובים כשני בתים אבל אם היו הופכים פניהם הלו לחלו אז לא היה חשוב כאוכל הפסח בשני מקומות דכיון שכולם הם בחדר אחד והופכים פניהם זה לזה חשוב הכל מקום אחד חז"ל שיהי שבת שלחנית

אחר הסדר כמו שכתב הרב המופלא מר חביבי נר"ו בעל צרכי יוסף בסיומן הכ"ח ע"ש :

י כתב הרמ"א בהגה' ס' הע"ח ס"א ולא יאכלנו (לאפיקומן) בשני מקומות ללא עדיף מאילו הפסיק בשינה לחסור לאכלו משום דהוי כב' מקומות ע"כ פירוש דבריו דחז"ל דבגמ' דף ק"ע אמתני' לחין מפעירין אהר הפסח אפיקומן קאמר רב דרולה לומר שלא יעקרו מחבורה משום לחסור לאכול הפסח בשני מקומות לא תידוק מניה דדוקא בפסח אסרינן ולא במלת אפיקומן לדידן חז"ל דהוי זכר לפסח כמו שכתבו באמת התוספות שם דג"ה אחר רב וכו' ע"ד. על זה קאמר רמ"א דלא קיימא לן כדעת התוספות בזה אלא כדעת הטור דפסק דחף במלת אפיקומן לדידן אסור לאכול ב' מקומות ולהכי כדעת הטור הוסיף על זה ללא עדיף מאילו הפסיק בשינה כלומר דקתני התם דף ק"כ ישנו מקלחם יאכלו כולם לא יאכלו וכו' והיינו עוממא דחסור בישנו כולם משום דהסתימו דעתם מלאכול ונראה כחובל פסח בשני מקומות כדפי' רש"י ורשב"ם ע"ש ודין זה מוכח גם בגמ' דאיתיה גם בזמן הזה דקאמר דאבוי הוה יהיב קמיה דרבה חזייה דקממנס אמר ליה מינס קנייס מר אמר ליה מינומי קממנס ומן נהממנו יאכלו אלמא חף בזמן הזה איתמר להאי דינא דחסור לאכול מלת אפיקומן בשני מקומות דאמרת קל וחומר דאם אפילו בישנו בני החבורה דאפילו בפסח גופיה אינו אסור אלא כדבבן משום דנראה כאוכל הפסח בשני מקומות אסרו חף במלת אפיקומן כ"ש לחסור לאכול מלת אפיקומן בשני מקומות ממש :

ואע"ג דהתוספות עס יישבו זה ופירשו דמעשה דאבוי ורבה לענין אכילה אחר הסיני בליל הענית מייירי ע"ד מכל מקום זהו נגד כל המפרשים והפוסקים שהיינו רש"י רשב"ם הרי"ף והרא"ם במקומם וכתב"ם בפ"ו מה' חמץ ומלה דכולם פתח לה לענין מלת אפיקומן ומשום הכי כתב הרמ"א בהגה' הנ"ל דחז"ל דהרמב"ם ורשב"ע שהמיעז דין איסור אכילת מלת אפיקומן בשני מקומות מכל מקום חז"ל דלאו בפירוש איתמר מכללא איתמר הוי איסורא מקל וחומר מדין ישנו כולם לא יאכלו וק"ל :

ואע"פ שזה פשוט לע"ד בטובת דברי הרמ"א הולכתי להאריך בזה לפי בראיית

שלימה הזאת שתי סעודות בשני מקומות אפי' אם יניח לאכול אפיקומן עד סוף סעודה אסור גזירה מבזבז שני פסחים ע"כ. וזאתה כן מצוהר בצורר סי' תפ"ד משם רב כהן לזק ורב עמרה לאסור לאכול שני סעודות אפילו אם יניח לאכול אפיקומן אחר סעודה שניה ע"ש צבית יוסף ואש"ג ומדברי רי"ח"ז שהביא השלטי גזורים בסוף פ' ערבי פסחים דף רנ"ו ע"ח מצוהר דפליג על זה וצירח ליה דיכול לעשות שתי סעודות ובלבד שיאכל כזית מלה באחרונה עי"ד מכל מקום יפה כתב הלבוש משום דלענין דינא אין לנו לסמוך על דברי רי"ח"ז נגד הגאונים הכ"ל :

וראייתי להמנן חזריהם בסי' תע"ח ס"ק ז' שכתב וז"ל אנושמע דוקא באפיקומן שהוא זכר לקרבן פסח (אסור לאכול בשני מקומות) אבל שאר הסעודה מותר לאכול בשני מקומות וכן משמע ס"ב ועיין מ"ט בסי' תפ"ד עכ"ד ומראה דייק הכי מדברי רמ"ח שכתב ולא יאכל אפיקומן בשני מקומות חלמא שאר הסעודה מותר לאכול בשני מקומות. ומיהו אחרי המחילה חמינא דאי אפשר להרמ"ח יפסוק דלא כהמור והגאונים הכ"ל :

ערך כן נראה דכוננו של הרמ"ח הוא לומר דדוקא הפיקומן אסור לאכול בשני מקומות אפילו אם יהיה הכל בסעודה אחת דהיינו כגון שמתחילה היה דעהו לגמור סעודתו במקום אחר דהיינו בשני מקומות צבית א' וזה משום דהרמ"ח חילק לשיטתיה דפסק בסי' קע"ח סי"ח וז"ל אם היה בדעתו לאכול במקום אחר לא יקרי שינוי מקום והוא שיהיו שני המקומות צבית אחת ע"כ דלאו אין לריך לברך ברכת המזון ולכן בני האי גוונא בשאר הסעודה חוץ מאפיקומן מותר לאכול בשני מקומות כיון דהכל הוי' סעודה אחת הואיל ואינו מצריך שני פעמים ברכת המזון אבל אם מתחילה לא נחזון לגמור סעודתו במקום אחר צה"ל ודאי אפילו בשאר הסעודה אסור לאכול בשני מקומות משום דלא היה לריך לברך ברכת המזון על מה שאכל במקום ראשון ונגעשות סעודה אחרת במקום שני וזה אסור משום גזירת שני פסחים וכ"ל :

וראייתי להפרי חדש בסי' תפ"ד ד"ס ומ"ט ואי לא ידעין וכו' דהקשה על דברי הרב כהן לזק ובית יוסף הגי"ל דמנין לנו לאסור שתי סעודות כליל פסח וגדולה מזו הביא משם רדב"ז דכתב משם בעל הדברות לסתור אפילו לעשות סעודה אחרת אחר חילת אפיקומן

שלימה וזיה אפשר שפיר שאחד מחבורה זו ילך בחבורה אחרת ואינו אסור אלא דוקא כשאלו סופכים חילך ואלו הופכים חילך כמצוהר בדברי רש"י הכ"ל. וכן משמע מדברי הפרי חדש בסי' תע"ח סי"א עי"ד. וכ"ש שכל החבורה יכולה לילך מפניה לפניה באותו החדר ואין צוה משום אובל פסח בשתי מקומות ודוק :

יב כתב הס"ע בסי' תע"ח ס"ב מי שיטן בחוץ הסעודה והקיץ אינו חוזר לאכול צה חבורה שיטנו מקלחם בחוץ הסעודה חוזרים ואוכלים נרדמו כולם ונעזרו לא יאכזו נתמנמו כולם יאכלו ע"כ :

והוא לשון הרמב"ם בפ"ח מה' חמץ ומלה דין י"ד דמפרש דמה שאמרו במשנה דפ' ערבי פסחים דף ק"כ רבי יוסי אומר נתמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו קאי אביבא דדברי תנא קמח דקאמר צה חבורה שיטנו מקלחם יאכלו כולם לא יאכלו ואתא רבי יוסי לאקולי על דברי תנא קמח דמה שאמר כולם לא יאכלו היינו דוקא צה נרדמו כולם אבל אם נתמנמו אפילו כולם יאכלו וכן פירש הרשב"ד כמצוהר שם בהשגות ולאכופי מפירוש רש"ס וסר"ש דפירשו דרבי יוסי קאי ארישא דתנא קמח ולתומרא דקאמר תנא ישנו מקלחם יאכלו ועל זה אמר ר"י דדוקא צה נתמנמו מקלחם אבל נרדמו אפי' מקלחם לא יאכלו עי"ד. והש"ע סתם כדעת הרמב"ם אף הלבוש כתב דעת הרשב"ס והר"ש סתם ודעת הרמב"ם צהם יש אומרים כנראה דדעתו נוכח לדעת הרשב"ס והר"ש וגם הר"ב חק יעקב בסי' תע"ח ס"ק ג' כתב דכן נראה עיקר עי"ד :

ראני אומר דאין לחוב להחמיר בספק פלוגתא דרבנן כי האי דאפילו בפסח גופיה לא היה אסור צה האי גוונא אלא מדרבנן וכל שכן במלת אפיקומן דהוי תרי דרבנן וגם אעיקרה דיינא צהחלוקה שניה אם יש איסור אכילת מלה אפיקומן בשני מקומות לדעת החוססות לישיה כלל אלא בפסח כמש"ל בס"ט וק"ל :

יג כתב הרמ"ח בהגה סי' תע"ח ס"ב הג"ל וז"ל וכל זה אינו אלא שיטנו אחר שהחמירו לאכול אפיקומן אבל שינה קודם לזה לא הוי הפסק ע"כ כלומר אפילו אם ישנו בחוץ חכילת הסעודה כל כמה שלא ישנו בחוץ חכילת מלת אפיקומן אין צריך כלום כמ"ש בדכתי משא ודלא כמהרי"ל :

אבן כתב הלבוש על זה וז"ל ומיהו לאכול

באופן דאין לעשות קן לכתחילה לגמור
סעודתו בצית אחר וכן כתב החק
יעקב סי' תפ"ד ע"ש :

יד דע דמה שאמרנו לעיל בסי"א שאם ישנו
כולס בחוך חכילה אפיקומן לא יאכלו
היינו דווקא כשאכלו כבר שיעור כות מהאפיקומן
אבל אם לא הכלו עדיין שיעור כות יש להם
להשלים השיעור וכמ"ס הפר"ח סי"ס תע"ח
עיי"ש :

ברך

א כתב השו"ע בסימן תע"ט מזה לחזור
אחר זימון ע"כ. נצר כתבתי לעיל
בדיני לפון סי"ג משם הס"ג והחק"י דאין
חילוק בין ליל פסח לשאר ימים לענין
זימון דזכרת המזון. וכאן מיירי לענין הודו
דהלל וכן כתבו המג"א והפר"ח שם עיין עליהם.
אך מנהג העולם הוא לחזור אחר ג' ולעשות
כל הסדר בשלשה ואולי נהגו כן כדי שלא
ימטר לחזור אחר שלשה בשעת ההלל שהיה
דבר קשה לבון השעה :

אכן לשון מזה לחזור אחר זימון משמע
דקאי לזימון בהמ"ז. ע"כ נלע"ד דהע"ג
דעיקר הטעם הוא משום הודו מ"מ אגב הלל
כסן לחזור אחר שלשה גם בשביל בהמ"ז וכן
נראה מדברי הפרישה עיי"ש :

ב כתב השו"ע בסימן תע"ט ולא ישתה יין
בינו לבוס רביעי וכתיב ע"ז הסגס"ה
ומיהו מכוס שלישי יכול לפתות כמה פעמים
תע"ג דמפסיק בתיים (מהרי"ל מהרי"ב ותשב"ץ)
ע"כ. משמע דרוכס לומר דאחר ששתה מן הכוס
השיעור שניך בלא הפסק גדול דהיינו או
בחוך כדי שתייה רביעית או בחוך כדי חכילת
פרס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כמו
שכתבתי בדיני קידם סי"ז ע"ש יכול להימח
שתיית הכוס ולשמותו אחר שיעור הלירוף
אפילו אם הוא כוס גדול הרבה ואין צוה
משיב מוסף על הכוסות כיון שאם הכל כוס
אחד ותע"ג דלענין לירוף אינו מלטרף כל כמה
דיש הפסק גדול בתיים מ"מ לענין מוסף על
הכוסות חשיב הכל כוס א' ושתייה א' וכן
פירש הפר"ח עיי"ש. אך קשה מנ"ל למהרי"ל
חילוק זה דלכאורה נראה דזה תלוי בזה דבין
דכל כמה דמפסיק הרבה בין שתייה לשתייה לא
חשיב שתייה א' לענין לירוף הכי נמי אית לן
למימר דלא חשיב שתייה אחת לענין מוסף על
הכוסות דמאי שני זה מזה. ועוד דמסיכא
תימתי

אפיקומן ובלבד שיהזור ויאכל כות אפיקומן
באחרונה וכתיב על זה וז"ל ואילו הוה מיירי
רב כהן לך בכו האז נזכר נזכר ההרשתי משום
דהאפיקומן הוה זכר לפסח ומיחזי כאוכל שני
פסחים וכו' אבל כשבסעודה ראשונה אינו
אוכל אפיקומן ל"ל פשוט דברי לאכול שתי
סעודות ע"כ :

וגם הלום ראיתי להע"ז בסימן תפ"ד סק"א
דכתב דהיינו טעמא דרב כהן לך בכו דקא משום
דס"ל כחבי העזרי שכתב הכור בס"י תע"ז
דאם שכח ולא אכל אפיקומן ואחר כך לן
ובצרך או בצריך ברהמ"ז סומך על המלה
שאכל בחוך הסעודה ע"ש וא"כ ה"ל הוה לאוכל
שני אפיקומן דאסור עיי"ש. וא"כ לפ"ז לדין
דלא קיי"ל כחבי העזרי אלא קיי"ל כהר"א"ש
ודעמיה דכל כמה דלא שמה הכוס כל ברהמ"ז
אף אם בירך ברהמ"ז חוזר ואוכל אפיקומן
כמו שכתב השו"ע בסי' תע"ז וכ"ש לפי מ"ס
שם השו"ע דמי שזוהג נחלו המלה של מזה
שמורה מטעם קלירה (כמו שאנו נוהגים) דאז
אפילו שמה הטוב של ברהמ"ז לירך לחזור
ולאכול אפיקומן ע"ש וכמ"ס לעיל בס"ה דלפ"ז
אין לחוש לחשם הרב כהן לך כלל ודו"ק :
אלא דאין ללעד לסמוך ע"ז לענין מעשה
דאין פשוט דברי הרב כהן לך נזכר
כן וגם הכ"י לא פירשם כן אלא הבין שכוונת
ה"ר כהן לך לאסור נכ"פ כתי סעודות בליל
פסח וכן הבין ג"כ דדברי רב עמירם לפסק
כושיתו וז"ל ית לן ליתת כפסין אספקא
על מגן :

גם מ"ס עוד הע"ז שם וז"ל וכל זה לא מיירי
אלא במצרך שני פעמים ברהמ"ז וכו'
אבל אם מפסיק חכילתו והולך לבית אחר ואוכל
שם אפיקומן ומצרך ברהמ"ז ליכא איסור כלל
אפילו לרב כהן לך וכו' עכ"ל גם בזה לא
ירד בינאי הדל אחר דברי הוא גופיה כתב
בסימן קע"ח סוף סק"מ דאפילו כשכיה
דעתו מתחילה לאכול במקום שני עם כל זה
לכתחלה לא ילך ממקום הראשון בלא ברהמ"ז
ע"ש וא"כ אין מקום למ"ס לילך במקום אחר
ולגמור לשם סעודתו דגם זה אינו מותר
לכתחלה וכי"ל ותע"ג דכתב הע"ז שם דבמקום
מטה מותר לעשות כן ע"ש הכא בצדון דין
מאי דבר מזה איכא דאין לומר דהכא נמי
יש מזה משום דמלוה לחזור אחר זימון כמ"ס
בסימן תע"ט דליחא דברי כתב שם הע"ז בסק"ג
דאין המטה משום הזימון דברהמ"ז אלא משום
הודו דהלל ע"ש :

כדאיתא בילקוט אסתר בפסוק וספתיה בדת
 שהיה לו כוס גדול שנקרא פוסקא שמי ששמה
 כולה היה ועל כן שאל מהו לשמותן מופסקים
 פירש תבואות גדולות אלו והשיב כלום אמרו
 שיטה ולא שיחבר והם שמה מופסקים אינו
 אשכנזי בתיים לכיון דמי ששמה כלו מת על
 כל פנים בשתיים הרוב משתכר ולא יא' ועל
 דרך זה פירש החוספתא שכתב הרוקח הנ"ל
 הבית יוסף בסי' תע"ב שמתן כפוסים לא יא'
 והשיב על הכ"י דפירש דרולס לומר בהפסק
 בתיים דא"כ מה ענין מה שאתר הירושלמי
 לא שיחבר דמה ענין שכרות לכאן ע"ד:

והנה מה שכתב דלא יא' חין לנע"ד להא' :
 דתקנו שלא יוסף במוכות כדי שלא
 ישחבר וימנע מלספר ביציאת מלרים הגבל לא
 בשביל זה נאמר דלא יא' וגם לשון הירושלמי
 מורה דלא בעי אלא לכתחילה מהו לשמותן
 מופסקים ומ"ש על זה החוספתא שהביא הרוקח
 אינו ענין עם הירושלמי דהירושלמי בעי אם
 לכתחילה יכול לשמות הכוסות גדולות והחוספתא
 קאמר דמתן כפוסים לא יא' וא"כ ודאי לא
 מייירי במציאות הירושלמי וא"כ יפה פירש
 הר"ב בית יוסף דרולס לומר דמתן בהפסק
 גדול בתיים ולשון כפוסים דקאמר החוספתא
 אינו דומה ללשון מופסקים דקאמר הירושלמי
 דמה שאמר החוספתא מתן כפוסים לא יא'
 רולס לומר מתן לחלחין מלשון כפוסים דפ"ק
 דבבא בתרא דהיינו חיי לבינה ובת"ש הפר"ח
 בסי' תע"ב ס"ט ע"ד:

גם מ"ש דמופסקים דתמר הירושלמי הוא
 מלשון פוסקא דקאמר במדרש אסתר
 אינו נע"ד דמלבד לחין הלשון דומה כלל קשה
 ג"כ דמה מקום לבעי' זו דמסיכא תיתי סיבה
 מותר לשמות הכוסות שנקראות פוסקא כיון
 שהשמה אותם הכוס כולו מת והלא תמריר
 שכתבא מאיסורא וגם מאי משי על זה דאסור
 משום שמתכר תיפוך לי דלחבור משום סכנה .
 והם תאמר דבעי מהו לשמות הרוב מאוזני
 הכוס א"כ העיקר חסר דאם איתא הוה ליה
 לומר מהו לשמות הרוב מאותם כוסות ועוד
 דטפי הו"ל למיבעי מהו לשמות כוסות שמשחברים :
ע"כ נע"ד דפירוש הירושלמי הוא כמו שכתבנו
 לג' בדופן דגם מה קשה על דברי
 הרמ"א בהג"ה הנ"ל :

ברם נברא רבה אמר מילתא ולא מצינא
 רישא חבי סדיח עד דמהסיכנא
 בזכותיה ואמינא דכד מעיינינן שפיר חזיק
 דאדרבא מדברי הירושלמי הנ"ל יש ראיה
 גדולה

תתי שיהיה מותר ליקח לפניו כוס גדול כוס
 שלישי אע"פ שמחזיק כמה רביעיות ולשמות
 בהרבה פעמים מעט מעט דא"כ מה העילו
 חכמים בתקנתם לתקן דבין שלישי ורביעי לא
 ישמה מעט דשמה ישחבר כמו שאמר הירושלמי
 וכן פסקו כל הפוסקים כמו שכתבתי בדיני
 לפון ס"ט כיון דיכול ליקח לפניו כוס גדול
 ולשתותו מעט מעט כמה פעמים שיראה והרי
 על ידו זה ישחבר מבלי לרוסוף על הכוסות :
וכן נראה בחמת מגרסה גמגמי מהרי"ל
 שלפנינו שבדפוס וויניציא"ה דבסדר

ההנהגה דפ"ק כ"א ע"א כתוב וז"ל כוס שלישי
 וכו' אמר מהרי"ל לפי מה שכתב הרמ"א הטעם
 שבין שלישי ורביעי לא ישמה משום שמה ישחבר
 ולא יספר ביציאת מלרים א"כ וממעשה דר'
 אלעזר שמעינן דתמר הכי לריך לספר וכו' וא"כ
 סא דאמרינן דכוס רביעי יכול לשתותו להו
 סבי פירושה שני פעמים או שלשה פעמים א"כ
 אלא הכי פירושה תוך שיצור שדרך בני אדם
 לשתות רביעיות ע"כ ומבואר גזבריו פמ"ש
 וק"ל :

ואורי סיה לו להרמ"א גירסא אחריתא
 דדברי מהרי"ל ומ"מ קשה על דבריו
 פל הקושיות הנ"ל אשר על כן לכאורה נראה
 דהעיקר הוא כגירסא שלפנינו ודברי הרמ"א
 נל"ע :

ונרע"ד לכאורה גם כן להוכיח זה ממה
 שאתר הירושלמי בפ' ע"פ וז"ל מהו
 לשמות מופסקים כלום אמרו שיטה לא שיחבר
 אם שמה הוא מופסקים אינו משתכר ע"כ
 ולכאורה חין לשון זה עובן :

ונרע"ד דלפני מה שאמר דבין שלישי לרביעי
 לא ישמה משום שמה ישחבר וימנע
 מלספר ביציאת מלרים כמו שאמר הירושלמי
 על זה משום הכי בעי מהו לשהיתן לכוס שלישי
 ורביעי מופסקים דהיינו שיטה כוסות גדולות
 בהפסק גדול בתיים דהיינו במציאות הנ"ל
 ועל זה משיב כלום אמרו שיטה לא שישחבר
 אם שמה הוא מופסקים אינו משתכר כלומר
 דזיל בתר טעמא למס אמרו לא ישמה יותר
 מארבע כוסות אלא שלא ישחבר וא"כ אם
 שמה אותן מופסקים ב כמה פעמים מכוס אחד
 אינו משתכר בתיים וא"כ ודאי אסור דברי
 זה כחוסף על הכוסות ובתש"ל :

וראיתי בשאלות ותשובות שבות יעקב ח"א
 סימן כ"ב דהביא דברי מהרי"ל ל"ב
 בנ של הר"ב שער הפרים דפירש לשון הירושלמי
 הזה דפירוש מופסקים רולס לומר כוסות גדולות

דמנרתא מהר"ל שלפניו אין נראה כן וכחש"ל :

אבן על כל פנים לריך להזהר שלא יפסיק הרבה בין שמים לשמים עד כדי שתתעכל השמים ראשונה שבתעו ש"ס הוא רוצה להמתין כל כך בין שמים לשמים ה"ס לריך לחזור ולברך ברכת בפה"ג כמו שכתב המ"א בס"י קפ"ד ס"ק ע' וז"ל ל"ל דצי שרואה לפעור שמי חכילות או שמיים בברכה אחת ושהם בנתיים כדי שיתעכל לריך לחזור ולברך ברכת ראשונה עיין ס"י קע"ח ומ"ש בס"י ק"ל ס"ב עכ"ל וז"ל הלא צידדון דידן חס שיהי כל כך לא היה יכול לשמות עוד ממה שגשאר מכוס שלישי דח"כ ה"ס לריך לחזור ולברך בפה"ג וממילא היה נראה כמוסוף וק"ל :

והנה ישעור עיכול לאכילה הוא כשממתין כל כך עד שהוא רעב מאכילה ראשונה ובשמים הוא כשממתין כל כך עד שהוא אמא משמים ראשונה כמו שכתב בס"י קפ"ד ס"ה : **והן** אחת שכתב המג"א ס"ק ב' דלא בשעת אכילה אבל מעט כל כך דעדיין הוא האב לחכול אז השיעור הוא כדי הילוך חרבעה מילין כמו באכילה מועטת לריש לקיש כדאיתא בברכות דף כ"ג וגדולה מזו יסיק הא"ר שם סק"ו לעולם באכילה מועטת מודה רבי יוחנן לר"ל דהשיעור הוא כדי ד' מילין ע"ש . אבל נראה דכלל זה הוא באכילה מועטת אך בשמים מועטת לא מלינו שהיה שיעורו כדי חרבעה מילק אלא נראה לעולם דשיעור הוא כל זמן שאינו נמא וכן נראה מדברי הא"ר שם סק"ז בחופן דילא לו מזה דלאנו יכול לחזור ולשמות אלא אם עדיין אינו נמא מאותה שמים :

ג כתב המג"א על דברי מהגה"ה הג"ל שם בסק"א וז"ל כמה פעמים כשהיה דעתו על זה בשעת הברכה עיין סימן תע"ב ס"ז וס"ט פירוש דבריו דשם בסק"ז כתב דכיון דאין דרכנו לשמות אפילו בין הכוסות הראשונות אם כן בשעת ברכה מסתמא לא היה דעתו לשמות ועל כן אף אם שיהי בלא הכיבס לא יחזור וישתה בכה"כ דח"כ הוי נמלק ויהי לריך ברכה והוי כמוסוף על הכוסות ומכוס הכי יסמוך על ראב"י דכתב דבה"ז אין דרך להסב ואין לריך לחזור ולשמות בכה"כ אם לא דהיי דעתו מתחלה לשמות בין הראשונה דלא אין לריך ברכה חמרת ע"ש ועל כן כהה כהן לריך שובין על זה בשעת ברכה לשמות הכוס בברכה פעמים דח"כ כיון דאין

גדולה לדינו של הרמ"א . וזה משום דלכאורה קשה על דברי הירושלמי הג"ל דמאי צבי דוקא מהו לשמותן מופסקים טפי הוה ליה למצבי מהו לשמות כוס גדול דים צו כדי להשתכר אלא ל"ל דזה פשיטא ליה דאסור משום דמשכר וכל כמה דישתכר אסור וא"כ מתי צבי מהו לשמותן מופסקים הא ודאי כל כמה דמשכר פשיטא דאסור וכמו שהשיב התרן ודקארי לה מאי קארי לה :

ע"ב נראה דודאי פשיטא ליה להצטין דאם הוא כוס גדול דים צו כדי שכרות אסור והבע"ה היא דוקא בסתם כוסות דאין בהם כדי שכרות וצבי מהו לשמותן מופסקים בהפסק גדול אחר כדי שמים רביעית או אחר כדי אכילה פרס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכו"ל וקמבעיה ליה אם זה נקרא כוס אחר והוי בכלל הגזירה דאסור במוסוף על הכוסות משום דשמא יבא לידי שכרות וימנע מלספר ביניהם מזריס או לא והוא משני כלום אמרו שיסתה לא שיסתכר ואם שותה הוא מופסקים אינו משתכר והבי פירוש כלום אמרו שיסתה לא שיסתכר בתמיה כלומר כלום העטם שאסור לשמות בין שלישי ורביעי אינו משום שיכול לבוא לידי שיסתכר וימנע מלספר ביניהם מזריס ואם שותה אותן מופסקים אינו משתכר ופירוש דברים אלו הוא צניחותא כלומר דאם כן כששותה כוס שלישי או רביעי בסתם כוסות שאין בהם כדי שכרות או אפשר לבוא לידי להשתכר ואם כן מה לי אם שותהם בבת אחת מה לי אם שותהם בהרבה הפסקות כוף סוף אינו יכול לבוא לידי שכרות מה שאין ק אם היה יכול לשמות כוסות אחרים בין שנישי ורביעי דהיה יכול לבוא לידי שכרות .

זכו לע"ד האמת צבונת הירושלמי צע"ה ודוק : **נמצא** דילא לנו דמזה הירושלמי מבוחר סדן שכתב הרמ"א בכה"ה הג"ל דמכוס שלישי יכול לשמות כמה פעמים אפי"ג דמפסיק בנתיים הרבה אפילו יותר מכדי הכילת פרס ודאי מייירי בסתם כוסות דאין בהם כדי שכרות דאם היה כוס גדול כל כך דים צו כדי שכרות הדבר פשוט דאסור בין בבת אחת בין בסרבה כפסקות וכו"ל וכן כתב החק יעקב בדברי ההגה הג"ל בס"ק ד' וז"ל ואם הכוס גדול ומחזק הרבה לא ישמה הרבה ממנו כדי שלא ישתכר עכ"ל וזה פשיט מחוד :

ומעתה נלע"ד דלענין הלכה למעשה שפיר דמי לעשות כפסק ההגה אפי"ג

וכן כתב ג"כ במהרי"ו דק"ק פ"ה וז"ל הר"ם לא הניח לנפש וקטנים לומר הודו כיון דהוא תחלת הפרק ואמרין הבה מאירה למי ששמו וצניו מקרין אותו והודו הוא תחלת הפרק אבל באהל לא הקפיד לזה הוי תחלת הפרק עכ"ד. הרי לך שני נביאים מתנבאים שבגמון אחד דאין מניחים לקטן לומר הודו וא"כ אי אפשר לפרש מ"ש שהג"ה והגדול יכול ליתן רשות לקטן ואין מהר"ל דרו"ה לומר קטן ממש דהא שפתי מהר"ל ברור מיללו להיפך דאין מניחין לקטן לומר הודו אלא ל"ל דמ"ש הגדול יכול ליתן רשות לקטן ר"ל גדול בחשיבות יכול ליתן רשות לומר הודו לקטן ממנו בחשיבות :

ובן נראה גם מדברי הרמ"א גופיה דל"מ שם וז"ל וכתב הלבו הגדול קורא הודו וכן אהל וכולן עונים אחריו ומהרי"ו כתב דהודו לא יאמרו נשים וקטנים אבל אהל יכולין לומר וכו' ומהרי"ל כתב דאם אין הגדול רוצה לומר הודו נתון רשות לאחר עכ"ד: **והב"א** לא כתב לקטן אלא לאחר דמשמע לאדם אחר גדול בשנים אלא שאינו גדול במעלה. ואש"פ שזה פשוט הולך לפירוש להפוק ממ"ש החק"י ע"ז שם בסק"ו וז"ל איתא בש"ס בפ"ג דסוכה דאם היה עבד או אשה או קטן מקרין עונה אחריהם וכו' ותבא מאירה וכו' וכתב מהר"ל והגו מניחים את הקטנים לומר כדי שלא ישנו וכו' ע"כ. הרי דהבין דמהרי"ל מסיר לומר הודו לקטנים וליתא כ"ל דלא הוה אהל אלא במעט שכתב הוא ומהרי"ו אבל לא הודו וכנ"ל :

ג מדברי הע"ש בסוף ס' תע"ע הג"ל והא"ר שם בסק"ד דכהבו וז"ל הודו וכו' והר"ם לא הניח לנשים וקטנים לומר הודו וכו' ע"ש משמע דהבית מדברי הגה"ס דרו"ס לומר קטן ממנו בשנים וליתא כנ"ל :

ב כתב ה"ה"ע צבימן ת"פ וז"ל דוס רביעי מתחיל לא לח וכו' ואינו אומר יהללך אלא אומר אחר גמר הסלל הלל הגדול וכו' שהם עד כ"ה ואחר כך אומר נשמה כל מי וישתבח עד מעולם ועד עולם אהה וכו' ואז יאמר יהללך עד מלך מהולל בתשבוחת ע"כ אבל מנהגנו כרבינו חיים כהן ורש"ש והעור דאומר יהללך אחר הסלל עד כי מעולם ועד עולם אהה וכו' בלא חתימה ואח"כ הלל הגדול ונשמת וישתבח וחוהם מלך מהולל בתשבוחת וכן פסק הב"ח כמו שכתב סמ"ח שם סק"ג והחק"י סק"ד וע"ש :

כתב

לאין דרך לשמות הכוס בהרבה פעמים בספק גדול צנח"ס א"כ הוה ליה מאלך והיה לריך ברכה אחרת ואז היה אסור לשמות עוד משום דכיון דמברך ברכה אחרת נראה כמוסוף על הכוסות :

וראיתי להק"י שם סק"ד שכתב על דברי המג"א הג"ל וז"ל וסתמא דמילתא כשמברך על הכוס דעתו על כולו ע"כ. ולענ"ד יש ליישב דברי המג"א דכיון שאינו שותה לנאמרו אלא שותה בצביל תקנת הרב"ע כוסות שהיקטו חכמים מסתמא תשילא ידי חובתו מחקנה חכמים אין דעתו אז לשמות עוד ואם כן הוה ליה מאלך לריך ברכה אחרת :

ד כתב הרמ"א בה"ה צבימן תע"ט הג"ל וז"ל ונהגו שצטע"ב מברך ברהמ"ז בליל פסח שנאמר טוב עין הוא יברך וצטע"ב מיקרי טוב עין שאתר כל דכפין וכו' ע"כ לומר תע"ג דקיי"ל דאורה מברך כמו שאמרו צבימן ר"א ע"ש בליל פסח נהגו שמברך צטע"ב מטעם טוב עין וכו' ועוד כתב על זה בדרכי משה ע"ש אחר דהחיל וצטע"ב ע"ש כל הסדר וגם בירך על השאר כוסות להוסיף המאובין על כן נהגו גם כן שהוא יברך גם בכוס ברהמ"ז ע"ש ומכל מקום אין זה אלא מנהג צע"מ ואין לחוש אם בירך אחר כמו שכתב הגאונים הביטול החק יעקב בסק"ז ע"ש :

הלל

א כתב הרמ"א בה"ה צבימן תע"ט וז"ל והגדול שצטע"ב אומר הודו והנח כלבו והגדול יכול ליתן רשות לקטן (מהרי"ל) ע"כ והנה הדבר פשוט חללי דמ"ש והגדול יכול ליתן רשות לקטן האי קטן אי אפשר לפרש קטן ממש אלא הניע לכלל מלת דכרי לין ע"ז מהרי"ל ובמהרי"ל כתוב בהדיא להיפך דכתב דק"ק ח"א וז"ל אחר מהר"ם הג"ל שרצו מהר"ם לא הניח נכרים שרי"ס בני מנות לומר הודו בליל פסח אבל אהל ה' הניחם לומר הודו ועונים אחריהם כל מלה ומלה משא"כ בצדו וכן משמע מלשון רבינו שמהה דכתב הגדול תקרא הודו ואהל מניחים את הקטנים לומר כדי שלא ישנו וגם כדי להכנס ואמר מהר"ם סג"ל שכן מלא כחוב הבה מאירה למי שצניו ואשמו מקרין לו הודו ע"כ. הרי מבואר מדבריו דהודו דה"א אין מניחים את הקטן לומר אלא דוקא אהל מניחין לקטנים לומר כדי להכנס.

ה כתב מהרש"ל בתשובה סוף סי' פ"ח
 לנריך לשמות כוס רביעי תיכף
 אחר ישתבח וזל להמתין לשמותו אחר חמדת
 הפיוטים של אומץ גבורותך וכו' ובי לו נחש
 כו' שאומרים אה"כ כי כל הארצות נוסות
 נתקנו על שבא צרכה שלפניו ע"ש וכן פסק
 הבית חדש בס"י תי"פ אך המג"א כתב על
 דבריו ז"ל בס"י ת"פ ס"ק ז' וז"ל ומסר"ם
 היה שומע אחר הפיוטים וכו' כדי שלא יהיה
 נחמא כשישכב וכן הוא בסידורים ע"כ וכ"כ
 החק יעקב שם ס"ק ה' והאליה רצה שם ס"ק
 ז' שכן הוא המנהג עיין דבריהם :

ויצטרע"ד דאף לדעת מהרש"ל וביט חדש
 אפשר לעשות באופן שלא ילמא
 כשישכב דהיינו שיסתה מן הכוס כשיעור אחר
 ישתבח וישאר בכוס קלמא וישתהו אחר הפיוטים
 כמו שכתב רמ"א בס"י תע"ט לענין כוס שלישי
 שיכול לשמותו ממנו כמה פעמים וכמו שכתבתי
 לעיל בדיני ברכ' ס"ב. אך לנריך להזהר שלא
 ימתין כל כך בין שהיה לשתייה עד שיהיה נחמא
 משתיה ראשונה כנ"ל בס"ב :

ו בכוס המישי איכא פלוגתא לדבולתא
 לאיכא מאן דאמר דהוא רשות
 ויכול לשמות רביעי אחר ההלל ואה"כ לומר
 ההלל הגדול על כוס חמישי ואיכא מאן דאמר
 דאסור לעשותו משום מוסף על הכוסות וכיון
 דהדבר תלוי במחלוקת אין לשמות כוס חמישי
 כלל כמו שכתוב בקור וצבית יוסף סי' תפ"א
 ע"ש :

ז אחר כל הסדר גם כן יכול לשמות מים
 או שאר משקים שאינם משתכרים
 ואינם חמר מדינה כגון קאו"י וכיוצא כמו
 שכתבתי לעיל בדיני לטון ס"ט :

נרצה

ראה ויראה מהאל המתנשא הסדר הזה
 כקרבן אשה. ובזכר זה נזכה לשנס
 הבאה צירושלים לשחוט הפסח עם כל קבל
 עדת ישראל בין הערבים כי"ר :

ג **כתב** בעל הק"י בס"י הג"ל סק"ב וז"ל
 וגומר עליו את ההלל. ונראה דמי
 שאירע לו אבל ציו"ט שלא נהג אבלות קודם
 יו"ט גומר ההלל והע"פ שאין אומרים הלל
 בבית האבל בפסח פשוט שאומרים דהרי אפילו
 בחגיגה יש אומרים שאומרים איהו כמו שכתבו
 סאהרונים לעיל בסימן קל"א מכש"כ בפסח
 שהוא מחויב לומר שירה ואף גם דהוי כאבלות
 דפרהסיא כיון שהכל אומרים וכו' עכ"ד
 משמע מדבריו דהאבל הייב לומר כל סדר
 הסגדה וביפור יציאת מלרים כשאר כל האדם.
 אבל מדברי מהר"ם מלובלין בתשובה סוף סי'
 ע"ג אין נראה כן דאחר שכתב דלוקן בליל פסח
 בין בליל ראשון בין בליל שני הייב בכל המלות
 הנהוגות בליל פסח ואפילו אם רוצה לקבור מתו
 למחר עם כל זה לא חל עליו איטות בלילה אלא
 ביום סיום וז"ל הן לומר סדר הסגדה כיון
 שיש בו הריכות ומדרש פוקוס סוה נראה
 שיאמרה אחר לפניו וכו"ו יושב וישמע מפיו ע"כ
 ודאי היינו טעמא משום דלוקן אסור בשמחה
 כמו שפסקו צידה דעה סי' שמ"א ופקודי ד'
 ישרים משמיהו לב. וכן הביין המ"א בס"י תקמ"ח
 ס"ק ה' ע"ש וה"כ הוא הדיון באבל דכימא
 כפי לדידה דאין לו לומר הסגדה בעלמא אלא
 לשמוע מפי אחר :

אך לפי מה שכתבתי לעיל בדיני מגיד ס"ב
 דבסיפור יציאת מלרים לא אמרינן שומע
 כעונה אלא לנריך להו"א מפיו מתש לפי זה
 נראה דאין האונן והאבל יולא בשמיעה מפי
 אחר אלא לנריך דוקא לומר בעלמא :
ע"כ כלע"ד דנכון שיזמר אחר לפניו בקול רם
 והוא יאמר אחריו ואם אין אחר עמו
 דיודע לומר ודאי לנריך לומר כל הסדר כלו
 בעלמא דהדבר פשוט דאחי עשה דאורייתא
 דרבים דסיפור מנרים ודמי עשה דיחיד דרבנן
 דאבילות וכו' הנלע"ד :

ד רעגין צרכת בורא פרי הגפן בכוס רביעי
 עיין מה שכתבתי בדיני קדש ס"ח
ולענין אם שיה כוס זה בלא הסיבה עיין מה
 שכתבתי שם בסעי' ג' :

תם ונשלם שבת לאל בורא עולם

דיני קדש

והמג"ח צמ"ח תע"ב סק"ה :
ס"ה פסח דלכתחילה ישטה כל הכוס ולכה"ס רוב רביעיה כמ"ש השו"ע צמ"ח תע"ב ומיהו ה"מ בשאר כוסות אבל בכוס רביעי לריך לשמות רביעית שלם לחפוקיה נפשיה מפלוגתא דצמ"ח ק"ץ ס"ג :
ס"ו מ"ית"י דברי הב"ח צמ"ח תע"ב דבכל סד' כוסות ח"ל כוס מלא רק רוב הכוס אך הפר"ח צמ"ח תע"ב ס"ט כתב דמלוה מן המובחר למלאותו. ומסיק ע"ז הרב המחבר דעכ"פ לריך שלא יהיה הכוס פגום דהיינו שלא שטה בו ושכבוס ג' דהיינו הכוס של ברהמ"ז ודאי לריך ג"כ שיהיה מלא :
ס"ז כתב משם המג"ח דב' כוסות ראשונות כל ששהה יותר מכדי שתיית רביעית יחזור וישטה לחיט לדעת הרמב"ם. אבל צב' כוסות אחרונות לא יחזור וישטה אלא אם שטה בשתייתו יותר מכח"פ וכדעת הראש"ד :
ס"ח מ"ית"י הפלוגתא דפ"יני בסוסיקוס חס לריך על כל כוס וכו' צפה"ג ונעט אחר דעת הסוברים לריך לבדך :
ס"ט פסח כמ"ד ד"ין לבדך צרכה אחרונה אלא אחר כוס רביעי :
ס"י ד"ל' להסב צעת שמנדך צפה"ג ודאדרבא נכון שלא להסב :
ס"יא פסח דהאונן בלילי פסח חייב בכל המנות המוגשות באותן הלילות :

ס"ב נתן טעם למה אין מצרכין צד' כוסות חקצ"ו ואנב האריך להת טעם למה אין מצרכין על ס"פ"ר יליאת מזרזים ונחש ומתן ע"ד שו"ת הרא"ש כלל כ"ד סימן ב' צענין זה. וחס נתן טעם למה אין מצרכין חקצ"ו בכל יום וליילה על הזכרת יל"מ. ועוד הקשה שם על צ' טעמים שכתב הא"ח צמ"ח תע"ג ס"יק ל"ד משם אבודרהם למה אין מצרכים על סיפור ההגדה בליל פסח ע"ש :
ס"ג קיים פשרת רמ"ח צמ"ח תע"ב ס"ז לחלק בין צ' כוסות ראשונות לאחרונות לענין חס שטה בלא הסיבה צב' ראשונות יחזור וישטה בהסיבה וצב' אחרונות יסמוך על ראז"ה וכו' ודלא כהפר"ח שם דדחה דברי הרמ"ח משום דראז"ה סברא יחדאה היא ע"ש וגם דלא כהב"ח צמ"ח תע"ט והחק יעקב צמ"ח תע"ב ס"יק י"ד דכתבו דאף צב' כוסות ראשונות אין לחזור ולשתות עי"ד אך מסיק כהמג"ח שם סק"ז דכיון דאין דרכנו לשתות אף בין הב' כוסות ראשונות וא"כ היה לריך לחזור ולבדך צפה"ג והדר הוי כמוסיף על הכוסות ע"כ נכון שיהיה צדעתו לחזור ולשתות בין הב' ראשונות דאז אם שטה בלא הסיבה יכול לחזור ולשתות בהסיבה בלא צרכה :
ס"ד הוכיח כדעת בעל פסח מעובזין דאף האכל לריך הסבה ודלא כסב"ח

דיני ורחץ

מה שאין נוהגים ק בשאר ימות השנה :

ס"א נתן טעם למה נמלין ידים בטיבול ראשון משום דבר שטיבולו במשקה

דיני כרפס

ס"א ד"ר כתב דלכתחילה בטיבול ראשון יאכל פחות מכזית ובדיעבד אם אכל כזית לא יבדך צרכה אחרונה כמ"ש המג"ח ס"י תע"ג ס"ק י"ח :
ס"ב פסח לריך לכוון בצרכת צפה"א לטיבול ראשון לפטור גם המרור לחפוקי נפשיה מפלוגתא ע"ש :
ס"ג ה"בי"א הפלוגתא חס הטיבול ראשון הוא צחרוסת או בחומץ וכל א' יעשה לפי מהגו :
ס"ד ה"ערה דטיבול ראשון ח"ל הסבה :
 די

ס"א ה"ערה דלכתחילה מהדרינן אשאר ירכי בטיבול ראשון ועוד שם דחה משם המג"ח צמ"ח תע"ה ס"ק ע' דחס אין שאר ירקות לטיבול ראשון יקח אפי' לפת ע"ש :
ס"ב ה"בי"א מחלוקת הר"ן והתוספות היכא דעביד תרי טיבולי בחזרת איזו הטיבול שיו"א צו ידי מרור לכה"ן וי"א בטיבול ראשון ולהתוספות העיקר הוא הטיבול שני. ועוד שם עלה ונסתפק אם בצמ"ג לריך כזית בטיבול ראשון לדעת החס' ע"ש :

מפתחות

דיני יחן

ס"ד) **נתן** טעם לשבח על מה שמכסים פחת המפה מלח אפיקומן :

ס"ב) **כתב** לכוון לעשות ז' מלות דמלוס דהיינו ג' לכל לילה והז' בלי סימן שחס השבר ח' מהשש יקח הז' במקומה :

דיני בגדי

יציאת מלרים שותע כעונה חי מיירי אף בליל פסח או דוקא בשאר ימות השנה ע"ש :
ס"ג) **הערה** דאף הנשים חייבות בסיפור הגדה לדעת רוב הפוסקים מדאורייתא ולדעת קלת מפרשים מדרבנן חבל ליכא מאן דאמר דפטורות :

ס"א) **יישוב** על מה דקשה לכאורה מאי שכתב ליל פסח משאר לילות לענין סיפור יציאת דהלא בכל ימות ולילות השנה גם כן חייב להזכיר יציאת מלרים ע"ש :
ס"ב) **ערה** ונסתפק על מה שכתב ר"ח"ס בתשובה ח"א סי' ת"א דלענין

דיני רחצה

ס"א) **יישוב** קושי' המנ"ח בסימן מע"ס ס"ק ח' פ"ד סב"י שם ע"ש :

דיני מוציא מצה

הרמב"ם דפרס ר"ל ג' בימים :
ס"ו) **הערה** דאף לכתחילה אין לריך לבלוע כל הכזית מלח בבת אחת רק די שלא ישהה באכילתו יותר מכדי אכילת פריש ודלא כסמ"ח :

ס"ח) **הוכיח** לדעת רוב הפוסקים שיעור כזית הוא מעט פחות משליש ביצה חוץ ער"י בעל התוספות דס"ל דהוי חלי ביצה ויישב קושית התוספות דפ' הלון דף פ' דהקשה מסוגיא דיומא דף פ' לכריחות דף י"ד והעלה דבמקום לורך די לאכול שליט ביצה . ודמה שכתב הש"ע בסו' תפ"ו די"ה דכזית הוא כחלי ביצה לא כתבו אלא לומר דנכון להחמיר כדעת זה לכתחילה :

ס"ט) **נתן** טעם למה מצרכין על ישיבת סוכה כל שבעה ואין מצרכין על אכילת מלח אלא בליל ראשון :
ס"א) **הערה** דאין לריך לכוון בצרכת אכילת מלח אלא לפטור גם הטרך אבל אין לריך לכוון בה על אכילת אפיקומן וממילא אף לכתחילה יכול לשוח אחר אכילת כורך ודלא כהשל"ה :

ס"א) **הערה** דכדי ללמח ידי כל הדעות נכון לכוון לצרך בין ברכת המוציא בין ברכת אכילת מלח על השלימה ועל הפרוסה ואח"כ יבלע משתיים . ושם כתב יישוב נכון פ"ד רש"י דלכאורה סחרי אהדדי ממ"ש בצרכות דף ל"ט למ"ש בפ' ע"פ דף קי"ו ע"א :

ס"ב) **נתן** טעם לשבח למ"ש הר"ש והפוסקים בסו' תע"ה לריך לאכול הפרוסה של המוציא ושל אכילת מלח ביחד :

ס"ג) **נתן** טעם למה שכתב בסו' תע"ה דחס אינו יכול לאכול הכזית של המוציא ושל אכילת מלח ביחד יאכל בתחילה הכזית כל המוציא ואחר כך הכזית של אכילת מלח .
ס"ד) **נתן** טעם למה לריך לאכול כזית מן השלימה וכזית מן הפרוסה :

ס"ה) **הערה** דבכל סב' זיתים בין מהשלימה בין מהפרוסה לריך הסיבה ודחס אכל אחד מהם בלא הסיבה לריך לחזור ולאכול בהסיבה :

ס"ו) **מסיק** דבשיעור הפסק דכדי ח"פ לעין אכילת מלח מחמירין כדעת

דיני מרור

ס"א) **הוכיח** במישור דח"ל לשקועי כל המרור בתרוסת משום דקי"ל כראב"ל דאמר דהמרוס

משום דקפח מריחא מיית:

דהחרוסת הוא משום מלוא ולא משום קפח ואפי' למ"ד משום קפח לא היה לריך שקיעה

דיני כורך

עד שיעשה הכריכה להלל ותירך הקושיות
 שהקשה ע"ז הפ"ח בס ס"א :
 ס"ב) הערה דהנוסחא הנכונה לומר בשעת
 הכריכה היא כך זכר למקדש
 כהלל דאמר על מנות ומרורים ודאין לומר כך
 היה עושה הלל בזמן שבה"מ קיים בקנה
 נוסחאות ע"ש הטעם :
 ס"ג) פסק כמאן דאמר דיש לטבול הכורך
 בחרוסת ע"ש הטעם :
 ס"ד) פסק דלכתחילה יש לאכול הפורך בהסבה
 אבל הם אכלו בלא הסבה אין
 לריך לחזור ולאוכלו בהסבה :
 ס"ה) פסק דלריך כזית מלה וכזית מרור
 בכורך ואם אכל פחות מכזית
 לריך לחזור ולאכלו :

ס"א) הערה דלרוב הפוסקים הטורך בזמן
 הזה לא היה לריך כלל אפי'ו
 להלל ולא תקוהו אלא לזכר למקדש בעלמא
 להלל. ועוד העלה דאין לריך לכוון בצרכת
 אכילת מלה ובצרכת אכילת מרור לכורך אלא
 למדת טבילות בעלמא :
 שם צירור הסוגיא דפ' ע"פ דף קע"ו אמר
 רבינא לא ליכורך איניש מלה ומרור
 אהדדי וכו' עד סוף הסוגיא וביאור דברי
 התוספות שם ד"ה הלא אמר רב אשי וכו' :
 שם י"ט דברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות חמץ
 ומלה דין ו' ז' ח' ופירש דברי הס"מ שם
 וביאור דברי הר"ף בפ' ע"פ ה"ל עפ"ד של
 הרמב"ם וכוחו ונותן ע"ד הר"ה והרשב"ן :
 שם י"ט דברי הטור בס' תע"ה בשם הר"י
 הר"ה לקיים מלה מן המובחר לא יסוח

דיני שלחן עורך

ס"ג) הערה להחיר אכילת עלי ביום ודלא
 כהר"ב בית יודא ע"ש מילתא בטעמא :
 ס"ד) הוכיח דלכתחילה נכון לאכול האפיקומן
 כשלא יהיה רעב אך שישים
 קלת מאז לאכול אבל אם אכל האפיקומן כשהוא
 בגדר שהוא קן במזונו לא ילא כלל :

ס"א) כתב דיש לקיים המנהג לאכול בימים
 אף בליל שני ע"ש הטעם :
 ס"ב) לענין מנהג שלא לאכול ללי בליל פסח
 כתב דיש לסמוך ע"ד המג"א
 דמתיר ללא ואח"כ בשלו אם לא במקום דהשו
 לאסור גם זה כדעת הפ"ח :

דיני צפון

ד"ה לאחיי אכילת פסחים וכו' :
 ס"ה) האריך לקיים פסק הש"ע בס' מע"ז
 אם לא נזכר עד אחר שצריך
 בפס"ג וכו' ודלא כהמג"א שם בס"ק ו' והפ"ח
 שם דוחו פסק השלחן ערוך עש"ב :
 ס"ז) השיג ע"ד המג"א סי' מע"ז ס"ק ו'
 ומסיק דאם לא נזכר שלא אכל
 אפיקומן עד אחר ההלל אין לריך לחזור ולומר
 ההלל אחר אכילת אפיקומן :
 ס"ח) פסק דאם עבר ואכל אחר אפיקומן
 אין לריך לחזור ולאכול אפיקומן :
 ס"ט) השיג על מהר"ו בס' קל"ג והרמ"א
 ר"ס תפ"א ועל המג"א בס' תע"ח
 ס"ק ח' דאשרי לשמות כל מין משקה
 מן ממים אחר אפיקומן תשים בימול פעם
 מלה

ס"א) הערה דח"צ אפילו לכתחילה לאכול
 צ' זיתים לאפיקומן רק די
 כזית ח' והאריך להקשות ע"ד מהר"ל שכתב
 דיש לאכול צ' זיתים והוכיח דכל הפוסקים
 ראשונים לא סבירא לכו הכי :
 ס"ב) הערה דאפיקומן ובהלל דהו מדרבנן
 בעלמא מדינא ח"ל לאכלו
 ולאמרו קודם מלה אלא ממדת חסידות :
 שם ביאור דברי הב"י בס' תע"ז דאחר
 שהעתיק דברי הר"ש והר"ן כתב דהוא
 דלא כהרמב"ם שזמנה כל הלילה ושם באר"ה
 דברי הר"ש שהביא שם הבית יוסף :
 שם מקשה ע"ד הפ"ח שם ס"ח כמה שכתב
 ע"ד הב"י ה"ל :
 שם ביאור דברי התוספות בסוף ס"ב דמגילה

דבחר א' מותר לאכול אפיקומן צב' שלחנות
כל זמן שהופכים פניהם זה לזה וכמו כן יכול
אחד לאכול אפיקומן צב' מקומות בחדר א'
מפינה לפינה :

סי"ב) **מסיק** כדעת הש"ע סי' תע"ח ס"ב
דפסק כפי' הרמב"ם דנהגנתמו

כולם יאכלו אבל במקלחם אפילו כרדמו יאכלו
ולאפוקי מדעת הלבוש דפסק כדעת רש"י
ורשב"ם דכרדמו קלחם או נתמנמו כולם לא יאכלו:

סי"ג) **פסק** כדעת הלבוש צב' תע"ח דאסור
לאכול שני סעודות בליל פסח חף

אם לא יאכל אפיקומן עד סוף הסעודה שניה
ודלא כהפ"ח צב' ח"ד ופירש גם דברי הרמ"א
צב"ם תע"ח עד"ז וכן הקשה על מה שפי' הע"ז
צב' ח"ד הפ"ד הק"א עד"ז הרב כ"ץ שהביא
שם הסוד :

מנה ומסיק דאינו אסור אלא יין ומידי דמשכר
וכדעת הפ"ח והה"י ע"ס :

שם יישוב המורה דברי הרי"ף ממ"ס אמתיתן
דבין ג' לד' לא ישחה כדי שלא ישחכר

למה שכחב אמתיתן דאין מפעירין בחר
דאכלי כל מגדלי וכו' וביאור מ"ס הבי"ע ע"ז

צב"מון הפ"א ליישב דבריו דלכאורה סתרי למה
שכתב צב' תע"ט ולמ"ס צב"ע ר"ם תע"ח :

שם הקשה ע"ד הע"ז דסתרי אהדדי
מסי' תע"ט ס"ק צ' לסי' תפ"א ס"ק א' :

סי') **ביאור** דברי רמ"א בהג"ה סי' תע"ח ס"א
ולא יאכלנו צב' מקומות ללא עדיף מאילנו

הפסיק בשיטה ליישב קושיו' העולת חמיד על דבריו:
סי"א) **ביאור** דברי המג"א סי' תע"ח ס"ק

צ' בשני מקומות אפילו בחדר
אחד ולא יאכלנו צב' שלחנות וכו' והוכיח

דיני ברך

לשתות מופסקים כולם אמרו שיטתה לא
שישחכר וכו' ומתחלה הקשה ה"ר המחבר מזה
הירושלמי על ההג"ה ה"ל מלבד קושיות
אחרות שהקשה עליו ואח"כ הוכיח דאדרבא
מזה הירושלמי יש סוכחה לדין ההג"ה :

שם מביא ה"ר המחבר מ"ס צב"ט שבות
יעקב ח"א סימן כ"ב ע"ז הירושלמי

משם מהר"י ל"ב בנו של שער אפרים והקשה
על פירושו ופירש בו פירוש אחר אשר ממנו

נלמד דין ההג"ה ה"ל :

סי"ג) **מקיים** דברי המג"א צב"מון תע"ט סק"א
דכתב לר"ך שיחיה דעמו בשעת

ברכה לשחות בנחה פעמים דאל"כ היה
לר"ך ברכה אחרת והיו כמוסף על הכוסות
ודלא כהק"א יעקב שדחה דבריו :

סי"א) **מסיק** דלע"ג דהטעם דמלוה לחזור
אחר זימון בליל פסח הוא

בבביל ההלל כדי שיהיה האחד קורא וצ' שונים
אחריו אפ"ה אצ"ב כגון שיחיה לו זימון
גם בצרכה המזון :

סי"ב) **בוקיים** דברי רמ"א בהג"ה סי' תע"ט
סי"א וז"ל ומיהו מכוס ג' יכול

לשתות כמה פעמים וכו' לע"פ שמהסיק צב"מ
ע"כ ופי' דר"ל שהמר שטתה השיעור בלא

הפסק גדול מותר לשתות שאר הכוס אפילו אם
מפסיק יותר מכדי אכילת פרס ובלבד שלא

יפסיק כ"כ שיחיה למא' מאותה שתייה דא"כ
היה לר"ך לחזור ולברך ונראה כמוסף על

הכוסות וגם לר"ך שלא יהיה הכוס כל כך גדול
שיחיה בו שיעור שישחכר :

שם צירור גמרא ירושלמי צפ' ער"פ מהו

דיני הלל

סי"ד) **מסיק** דלע"ג דכגון לשתות הכוס ד'
סיקף אחר ישבחה עכ"ז יכול

לשתות אז כשיעור ולחזור ולשתות שאר הכוס
אחר הפיוטים כדי שלא ינמא כשהולך לישן.

ובלבד שלא יפסיק כ"כ צין שתייה לשתיה עד
שיחיה למא' משתייה ראשונה :

סי"ה) **מסיק** דאין כגון לשתות סטום
חמוץ :

סי"ו) **פסק** דיכול לשתות שאר משקים שאינם
משכרים אחר הסוד כגון קלוי' :

סי"א) **פירוש** דמ"ס רמ"א בהג"ה סי' תע"ט
דהגדול יוכל ליתן רשות לקטן

לומר סודו ואג"ה. אינו ר"ל קטן ממש צב"מ אלא
ר"ל קטן בחשיבות ודלא כדמשמע מדברי הע"ס

והח"י וא"ר :

סי"ב) **העלה** דקוב לומר אחר ההלל יהללך
בלא חתימה ולומר אחר כשתת

ישתבח בהחתימה :

סי"ג) **העלה** ה"ר המחבר דהאוקן או האבל
כ"ל ההגדה והלל בליל פסח
בעלמו אך אם יש אחר עמו יניח שיאמר האחר